

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra žurnalistiky

INVESTIGATIVNÍ ŽURNALISTIKA
REALIZOVANÁ Z OTEVŘENÝCH ZDROJŮ

Bakalářská diplomová práce

David BUDAI

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím literatury a zdrojů uvedených v jejich seznamu.

V Olomouci dne 11. května 2012

.....

David Budai

Poděkování

Děkuji všem, kteří pomohli vzniku této práce, zejména PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za vedení a konzultace v průběhu jejího vzniku. Rovněž velmi děkuji všem osloveným novinářům, kteří mi ochotně odpovídali na otázky týkající se jejich práce. Jmenovitě chci poděkovat také Ing. Davidu Macháčkovi za jeho velmi přínosné a zajímavé kurzy politické a investigativní žurnalistiky.

OBSAH

Úvod	6
1. Investigativní žurnalistika a její vymezení	10
1.1. Definice investigativní žurnalistiky	10
1.2 Historický kontext.....	13
1.2.1 Formování české investigativní žurnalistiky	14
1.2.2 Současná investigativní žurnalistika v ČR.....	15
1.3 Otevřená investigativní žurnalistika	16
2. Východiska české investigativní žurnalistiky	18
2.1 Právní aspekty	18
2.2 Etické aspekty	20
2.3 Ekonomické aspekty	22
2.4 Společensko-institucionální aspekty.....	24
3. Získávání informací v rámci otevřené investigativní žurnalistiky	27
3.1 Rešerše a otevřené zdroje	28
3.2 Novinářské kontakty	30
3.3 Anonymní zdroje	31
3.4 Účelové poskytování informací	32
4. Vybrané otevřené zdroje informací	34
4.1 Právo na informace	35
4.1.1 Vznik zákona o svobodném přístupu k informacím	36
4.1.2 Možnosti využití zákona č. 106/1999 Sb.	37
4.1.3 Podání žádosti o informace.....	38
4.1.4 Náklady za poskytnutí informace	39
4.1.5 Odvolání a žaloba při odmítnutí žádosti	40
4.1.6 Využití zákona v žurnalistické praxi	42
4.2 Katastr nemovitostí	45
4.2.1 Vybrané typy informací	46
4.2.3 Poskytování údajů z katastru	48
4.2.4 Získávání údajů z katastru přes internet	49
4.2.5 Využití informací v žurnalistické praxi	51
4.3 Informace o ekonomických subjektech	53
4.3.1 Obchodní rejstřík	53

4.3.2 Živnostenský rejstřík.....	56
4.3.3 Insolvenční rejstřík	56
4.3.4 Administrativní registr ekonomických subjektů.....	57
4.3.5 Využití informací v žurnalistické praxi	58
4.4 Informace o politických subjektech	60
4.4.1 Rejstříky politických a neziskových subjektů	61
4.4.2 Výroční finanční zprávy politických stran.....	62
4.4.3 Oznámení dle zákona o střetu zájmů	63
4.4.4 Využití informací v žurnalistické praxi	66
4.5 Informace o veřejných zakázkách.....	70
4.5.1 Informační systém o veřejných zakázkách	72
4.5.2 Zveřejňování smluv a dalších údajů	73
4.5.3 Využití informací v žurnalistické praxi	74
4.6 Další otevřené zdroje	76
Závěr	79
Anotace / Summary	81
Seznam použité literatury a zdrojů	83
Přílohy	89

ÚVOD

Přestože lze označení médií za hlídací psy demokracie považovat za klišé, nelze jim upírat schopnost odhalovat a zveřejňovat informace, které chce někdo ve svůj prospěch utajit. Zejména v zemích bývalého východního bloku je dobře pozorovatelné, jak se v porovnání se současností lišila role médií a jejich obsah před rokem 1989. Zatímco předtím byla média ze strany režimu regulována a objevovaly se v nich především propagandistické informace, dnes není činnost médií z pohledu svobody slova prakticky nijak omezena. Díky tomu se mohla i v českých médiích rozvinout investigativní žurnalistika. Média, která se investigativní žurnalistice věnují, jednoznačně potvrzují, že mají výše uvedenou schopnost a dokáží přinášet informace, které jsou ve veřejném zájmu.

V souvislosti s investigativní žurnalistikou se často vede diskuse o metodách, které jsou v rámci ní využívány, a to především v rovině, kam až může novinář zajít, aby získal potřebné informace. Tato práce se ovšem zaměřuje na dílčí oblast, kterou je otevřená investigativní žurnalistika. Díky tomu, že tento typ žurnalistiky vychází z otevřených informačních zdrojů, které jsou dostupné všem, v podstatě odpadá jakákoliv kontroverze týkající se způsobu získávání informací. Souvisí s ní však jiné problémy, jako například časová náročnost přípravy investigativních komunikátů, problematická dostupnost některých informací nebo neochota úřadů či institucí poskytovat požadované informace, přestože jim to ukládá zákon.

Hlavním cílem této práce shrnout problematiku otevřené investigativní žurnalistiky a získat odpověď na otázku: je možné v České republice realizovat investigativní žurnalistiku z otevřených zdrojů? Dílčím cílem je pak vytvoření praktického přehledu otevřených zdrojů, které lze v rámci investigativní činnosti využít.

Tato práce kompilativního charakteru by měla analyzovat možnosti využití otevřených zdrojů informací a zhodnotit jejich uplatnitelnost v rámci investigativní žurnalistiky. Vzhledem k tomu, že bylo vycházeno z velkého množství informačních zdrojů různého typu (odborné publikace a články, právní normy, rozhovory, novinové články aj.), bylo nutné využít metody analýzy a selekce, pomocí níž byly z komunikátů vybrány nejpodstatnější části. Při zpracovávání byl kladen důraz především na praktickou stránku diskutované problematiky, aby informace obsažené v této práci bylo možné využít v rámci žurnalistické praxe.

V českém kontextu pokrývají problematiku investigativní žurnalistiky zpravidla různé statě, které knižně nebo v rámci sborníků a odborných periodik publikují mediální teoretici a odborníci a velice často také novináři, kteří se žurnalistické praxi věnují, či se jí věnovali v minulosti. Tato práce z nich částečně také vychází, je však nutné říci, že relevantních a odborných zdrojů zabývajících se investigativní žurnalistikou je zde v porovnání se zahraničím naprostý nedostatek. Proto práce čerpá také z rozhovorů, které byly pro účely jejího vzniku uskutečněny. Záměrem těchto interview bylo nejen získat názory novinářů a informace, které odrážejí žurnalistickou praxi a aktuální situaci na poli médií, ale také informace, jež přibližují využívání otevřených zdrojů v rámci investigativní žurnalistiky.

Jaroslav Kmenta byl osloven proto, aby poskytl vzhled do investigativní práce. Je totiž jedním ze tří novinářů investigativního oddělení deníku MF DNES, které bylo v roce 2010 zřízeno po vzoru redakcí anglosaských tištěných médií. Zároveň patří k nejvýznamnějším investigativním novinářům, kteří se v českém kontextu od 90. let vyprofilovali, a stojí za odhalením nejasného financování bytu premiéra Grosse, které bylo vystavěno na otevřených zdrojích. Jiří Kubík rovněž patří k výrazným osobnostem investigativní žurnalistiky a především v druhé polovině 90. let a v průběhu několika následujících let publikoval řadu významných investigativních materiálů. V současné době je zástupcem šéfredaktora MF DNES a spadá pod něj také zmíněné investigativní oddělení. Osloven byl se záměrem, aby zhodnotil současný stav investigativní žurnalistiky, její vývoj v posledních letech a také dopady investigativních kauz na společnost. Důvodem k oslovení Vojtěcha Blažka byly především jeho investigativní články, které publikoval v deníku Hospodářské noviny. Podobně jako celá řada dalších investigativních materiálů, které se v tomto deníku objevují, totiž vycházely primárně z otevřených zdrojů. Interview tedy mělo především přiblížit práci s otevřenými zdroji v žurnalistické praxi. David Macháček byl osloven jako reportér televizního investigativního pořadu Reportéři ČT, a to zejména proto, aby přiblížil některé praktické aspekty, týkající se právě televizní investigativní žurnalistiky. Vzhledem k tomu, že dlouhou dobu pracoval také pro tištěné noviny, byl užitečný rovněž jeho pohled na současný stav české investigativní žurnalistiky.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První z nich se zabývá vymezením pojmů investigativní žurnalistika a otevřená investigativní žurnalistika a stručně pokrývá také historický vývoj investigativní žurnalistiky v českém i anglosaském kontextu. V druhé kapitole jsou diskutovány východiska a limity otevřené investigativní žurnalistiky, přičemž podrobně analyzovány jsou právní, etické, ekonomické a společensko-institucionální

limitující aspekty. Přestože se problematika zmíněná v rámci této kapitoly v mnoha případech vztahuje na seriózní žurnalistiku obecně, je diskutována s ohledem na otevřenou investigativní žurnalistiku.

Třetí kapitola se již zabývá primárně otevřenou investigativní žurnalistikou a obecně definuje zdroje, ze kterých novináři získávají informace. Pozornost je zaměřena především na rešerši, jejíž účinné zvládnutí je základním předpokladem toho, aby se novinář mohl věnovat otevřené investigativní činnosti.

Poslední čtvrtá kapitola je nejrozsáhlejší a podrobně se věnuje otevřeným zdrojům informací, které je možné využít v rámci otevřené investigativní žurnalistiky. Jednotlivé otevřené zdroje byly zkoumány primárně v kontextu jejich uplatnění v žurnalistické praxi. Z tohoto důvodu je u většiny zdrojů zmíněno jejich praktické využití v investigativních komunikátech, které byly v českých médiích publikovány.

Není v možnostech této práce přinést kompletní výčet volně dostupných otevřených zdrojů informací. Předně to není technicky možné, protože existence a dostupnost otevřených zdrojů je proměnlivá, a navíc ne všechny tyto zdroje jsou v rámci žurnalistické praxi uplatnitelné. Při výběru a popisu otevřených zdrojů byla zohledňována především jejich uplatnitelnost pro investigativního novináře.

Při výběru otevřených zdrojů, které jsou v této práci popsány, bylo vycházeno především z uskutečněných rozhovorů s novináři a také z vybraných investigativních komunikátů, které byly, kromě jedné výjimky, publikovány v českých tištěných nebo internetových médiích v posledních dvou letech. Tyto komunikáty byly důkladně vybírány na základě otevřených zdrojů, které novináři v rámci jejich přípravy použili, aby bylo možné ilustrovat jejich využitelnost v žurnalistické praxi. Televize a rozhlas byly v tomto ohledu vynechány záměrně, nikoliv však z důvodu, že by v rámci těchto médií nebylo možné realizovat otevřenou investigativní žurnalistiku. Komunikáty audiovizuálního charakteru, především kvůli své vizuální stránce, jsou obtížněji analyzovatelné a převoditelné do podoby využitelné pro potřeby této práce, a jejich zařazení by nijak neposílilo argumentační a popisnou stránku textu. Především z pohledu čtenáře by pak v dlouhodobém horizontu mohlo být problematické zpětné dohledání těchto komunikátů. Všechny postupy, které jsou však v této práci popsány a vycházejí z investigativních komunikátů publikovaných v tištěných nebo internetových médiích, jsou zcela uplatnitelné i v dalších médiích.

Rozhovory v příloze práce, zejména interview s V. Blažkem, v některých případech dokreslují pozadí vzniku zmíněných investigativních komunikátů. Autor se v nich totiž

novinářů dotazoval, jakým způsobem při svém pátrání s využitím informací z otevřených zdrojů dospěli k některým konkrétním závěrům.

Významný prostor je v rámci této kapitoly věnován zákonu o svobodném přístupu k informacím, protože jej lze v současné době považovat za jeden z nosných nástrojů otevřené investigativní žurnalistiky. Využitím tohoto zákona je možné získat informace, které sice nejsou volně k dispozici, ale žádná právní úprava nezakazuje nebo neomezuje jejich zveřejnění. Novinářům navíc zákon umožňuje žádat informace, které jsou natolik specifické nebo rozsáhlé, že by jejich získání prostřednictvím standardní komunikace s tiskovým oddělením či odborem bylo problematické.

1. INVESTIGATIVNÍ ŽURNALISTIKA A JEJÍ VYMEZENÍ

Současná společnost bývá často označována jako informační. Informace v ní totiž hrají důležitou roli a mnohdy se dokonce stávají významnými ekonomickými aktivy.¹ Úspěšným jedincem je zpravidla ten, kdo má k dispozici dostatek kvalitních a relevantních informací.

Lze však říci, že podobně, a možná ještě ve větší míře, to platí o novinářích, pro něž je získávání a zveřejňování informací hlavní náplní práce. Zvláště pak pro investigativní novináře je naprosto klíčové, aby měli k dispozici relevantní informace v co největší míře. Je-li výchozím předpokladem, že snahou investigativní žurnalistiky je zveřejnění informací, které by za standardních okolností zveřejněny nebyly, ať již to byl něčí záměr, či nikoliv, je nepochybné, že tyto informace mají určitou hodnotu. V tomto či podobném kontextu představuje informace ono zmiňované aktivum, se kterým je možné dále nakládat, ať již v ekonomické nebo společenské rovině.

Tato práce se zabývá využitím takových informací právě v rámci investigativní žurnalistiky, tedy v druhé zmíněné rovině.² Předpokládá se totiž, že jejich zveřejnění bude mít nějaké konkrétní společenské dopady. Aby bylo možné lépe pochopit, proč mohou mít některé informace vysokou cenu, je potřeba se nejprve zabývat tím, čím investigativní žurnalistika skutečně je a jaké konkrétní dopady na společnost může mít.

1.1. Definice investigativní žurnalistiky

Jak uvádí J. Jiráková a B. Köpplová, už samotný pojem žurnalistika je „*velmi těžko uchopitelný a významově dosti široký*“³, a o jeho obsahu nepanuje jednoznačná shoda. Žurnalistikou se rozumí specifický typ komunikace, založený na systematickém vyhledávání, zpracování a distribuování sdělení a informací. Jiné chápání žurnalistiky zase vychází z toho, že jde o samotné distribuované sdělení.⁴

Z racionálního a ekonomického pohledu lze pojmem žurnalistika, respektive novinářina, označit rovněž povolání či způsob podnikání⁵ a v neposlední řadě také studijní obor na univerzitách. Samotné označení novinář či žurnalista není v žádné zemi chráněno a vychází především z koncepce práva na svobodu projevu, které je jedním ze základních

¹ Viz např. Zlatuška, Jiří. „*Informační společnost*.“ Zpravodaj ÚVT MU. 1998, roč. VIII, č. 4, s. 1-6. Dostupné také z: <http://www.ics.muni.cz/bulletin/articles/122.html> (3. 5. 2012)

² Přihlédneme-li ke skutečnosti, že investigativní novinář dostává za svou práci mzdu, případně že médium, v němž jsou informace zveřejněny, je komerční.

³ Jiráková, Köpplová 2009, str. 77

⁴ Tamtéž

⁵ Bartošek 2002, str. 7

lidských práv ústavně zakotvených ve většině demokratických zemí. Novinářem se tedy může označit každý, kdo nějakým způsobem (např. psanou formou) zveřejňuje své názory, což konkrétní vymezení náplně této činnosti dále problematizuje.

Spíše než hledání skutečného významu žurnalistiky jako takové, je vhodnější zabývat se tím, jakou plní funkci a jaký je její účel. Obecně se uvádí, že žurnalistika plní primárně informační funkci, takže média⁶ informují o významných, důležitých nebo alespoň zajímavých událostech, případně tyto informace analyzují a hodnotí. Důležitou funkcí médií bylo a stále je „*rozvíjení jazykové kultury a uchovávání kulturních hodnot.*“⁷ Vedle toho pomáhají uspokojovat zájmové, vzdělávací či jiné potřeby a vyrovnávají protiklady mezi veřejným a soukromým životem.⁸

S velice komplexní definicí přišli ve své publikaci B. Kovach a T. Rosenstiel, podle nichž je primárním cílem či účelem žurnalistiky „*poskytování občanům informace, které potřebují k tomu, aby byli svobodní a autonomní.*“⁹ Aby toho mohlo být dosaženo, musí lidé praktikující žurnalistiku dodržovat několik základních principů, mezi něž patří: závaznost pravdě a občanům, cit pro morálku, disciplína při verifikaci, nezávislosti k popisovanému tématu, fungování jako nezávislý kontrolor moci, poskytování prostoru pro veřejnou kritiku a vytváření kompromisů a zveřejňování zpráv, které jsou komplexní a vyvážené.¹⁰

Z těchto principů musí bezpodmínečně vycházet také investigativní žurnalistika, kterou lze považovat za samostatnou formu žurnalistiky. Označení vychází z anglického výrazu „investigate“, který znamená „vyšetřovat, zkoumat, pátrat po něčem“, proto také investigativní žurnalistika bývá někdy označována za žurnalistiku pátrací či vyšetřovací. V českém kontextu se však obecně zažilo označení „investigativní žurnalistika“ a je zbytečné hledat jakákoliv jiná pojmenování.

Podstatné je, že cílem investigativní žurnalistiky je zveřejňování zamlčovaných či odpíraných, ale pro veřejnost důležitých informací, což předpokládá „*obzvláště dlouhou a důkladnou rešerši, na které, pokud možno, pracuje celý tým reportérů*“¹¹ a „*shromažďování faktů a bezchybných důkazů.*“¹² Zveřejnění odhalených informací či aktivity přitom zpravidla vyústí ve vyšetřování ze strany pověřených orgánů, čímž bývá

---

⁶ V této práci se s pojmem „médiá“ pracuje v nejužším smyslu, označuje tedy mediální produkty zprostředkující příjemcům informace. Jsou jimi například noviny, televize, rozhlas a internetové zpravodajské či specializované servery.

⁷ Bartošek, str. 7

⁸ Tamtéž

⁹ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 12

¹⁰ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 5-6

¹¹ Ruß-Mohl, Bakičová 2005, str. 115

¹² Osvaldová et al. 2007, str. 245

naplněn jeden z uvedených základních principů, jímž je fungování žurnalistiky jako nezávislého kontrolora moci.

Petr Orság pak vymezuje tři základní parametry investigativní žurnalistiky v tradičním anglosaském chápání:

- pátrání je vlastní prací reportéra, ne nikoho jiného,
- téma článku přináší něco, co má pro čtenáře, diváka či posluchače podstatný význam, a je aktuální,
- reportér odhaluje něco, co se někdo před veřejností pokouší skrýt.¹³

Při realizaci tohoto typu žurnalistiky se „současně (...) předpokládá, že (...) vyžaduje mnohem více času i finančních prostředků než běžné, každodenní zpravodajství a jeho výsledkem jsou obsahově i rozsahem náročnější žurnalistické komunikáty.“¹⁴ Lze tedy hovořit o určité přidané hodnotě, kterou novinář do takového komunikátu vkládá nad rámec běžného zpravodajství. Díky tomu investigativní novináři dokážou přinášet informace, které by v rámci běžného zpravodajského provozu s největší pravděpodobností nebyly nikdy publikovány. Na základě toho lze říci, že odhalení v rámci investigativní činnosti žurnalistů jsou uskutečňována ve veřejném zájmu.¹⁵

Přestože je investigativní žurnalistika v obecném povědomí i v rámci teoretického zkoumání pojímána jako samostatná a specifická forma žurnalistiky, objevují se rovněž opačné názory, jež považují spojení slov „investigativní“ a „žurnalistika“ za pleonasmus. Hovoří takto například Werner Holzer, bývalý šéfredaktor německého listu Frankfurter Rundschau, nebo David Macháček, reportér České televize. Podle Macháčka „je investigativní novinář více marketingovou kategorií nebo nástrojem pro self-promo médií, než označení seriózní novinářské profese nebo nějakého vydělení. K tomu označení se totiž nabalují věci, které vnímáme pocitově. Tedy že jde o novináře, který je možná lepší než ostatní, pohybuje se v nebezpečném prostředí a rozkrývá korupci nebo podvody. Takže si do něj projektujeme nějakou naši představu, že je to novinář, trochu kriminalista, trochu akční hrdina. Ale to je nesmysl.“¹⁶ Každá žurnalistika by ze své podstaty měla být investigativní, protože pátrání a zjišťování informací je základním principem žurnalistiky

---

¹³ Orság 2007, str. 55

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ Veřejný zájem je z právního hlediska prázdný pojem, nicméně v médiích se s ním velmi často operuje. Dle McQuaila vyjadřuje představu, že v zájmu obecného a dlouhodobého blaha společnosti lze legitimně vyjádřit očekávání i požadavky kladené na média. (viz McQuail 2009, str. 584)

¹⁶ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

obecně. Práce s přejetými informacemi by měla patřit do servisní části novin, jako je kulturní nebo sportovní přehled.¹⁷

V rámci této práce se však bude vycházet z teoretického přístupu, že investigativní žurnalistika je od běžné žurnalistiky vydělitelná a v jistých aspektech se od ní odlišuje. „*Investigativní žurnalistika (...) je zjednodušeně řečeno publikování skrytých informací. Některé investigace se zabývají aktivitami veřejné správy, například korupcí politiků, jiné aktivitami korporací, politických organizací, charit nebo dokonce zahraničních vlád. Často pak investigace odkrývají různé typy finančních podvodů.*“¹⁸

S anglosaským přístupem k investigativní žurnalistice zpravidla pracují i česká média. Například v deníku MF DNES vzniklo v roce 2010 speciální investigativní oddělení, jehož reportéři se věnují výhradně odkrývání zatajovaných informací z nejrůznějších sfér. Při vytváření tohoto oddělení se vedení inspirovalo právě fungováním redakcí ve významných amerických listech.¹⁹

1.2 Historický kontext

Investigativní žurnalistika v anglosaském pojetí navazuje na generaci žurnalistů označovanou jako „muckrakers“²⁰, která se na počátku 20. století zabývala odhalováním a zveřejňováním skandálních informací, týkajících se různých oblastí společenského života, od zneužívání moci politickými stranami nebo různými ekonomickými subjekty, až po zneužívání dětské pracovní síly a korupci.²¹ Tito novináři zpravidla stavěli svá odhalení na očitém svědectví, pozorování zevnitř a podrobném shromažďování důkazů.²² Od roku 1964 je v rámci prestižní Pulitzerovy ceny vyhlašována kategorie „Investigative reporting“, která oceňuje významné počiny na poli investigativní žurnalistiky.

Do všeobecného povědomí se však investigativní žurnalistika dostala až poté, co Bob Woodward a Carl Bernstein z listu Washington Post pomohli odkrýt skandál Watergate. Ten odhaloval nezákonné praktiky Republikánské strany vůči politické konkurenci, především pak odposlechy Demokratické strany. Tento případ nakonec vyústil až v rezignaci republikánského prezidenta Richarda Nixona. „*Investigativní žurnalistika najednou získala věhlas a sex-appeal a zcela přetvořila obraz této profese.*“²³ Mnoho médií poté začalo zřizovat svá vlastní investigativní oddělení a snažila se přinášet nová

¹⁷ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

¹⁸ Anderson, Benjaminson 1976, str. 5

¹⁹ Rozhovor s Jiřím Kubíkem (viz Příloha č. 2)

²⁰ Do češtiny je toto označení překládáno jako „kydání hnoje“. (Srov. Osvaldová et al. 2007, str. 245)

²¹ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 144

²² Osvaldová et al. 2007, str. 245

²³ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 140

odhalení, přestože jim kritici vyčítali, že každá žurnalistika je ze své podstaty investigativní.²⁴

Lze říci, že aférou Watergate odstartovalo období moderní investigativní žurnalistiky, která v anglosaském kontextu přinesla řadu významných kauz a odhalení. Za všechny lze jmenovat například odhalení rasové diskriminace při poskytování úvěrů v bankovních institucích v Atlantě, které v roce 1989 publikoval list Atlanta Journal-Constitution. Reportérka Loretta Tofani zase popsala rozsáhlé praktiky znásilňování ve věznicích v Marylandu. Reportéři listu Los Angeles Times odhalili, že obrovské výtěžky v rámci udílení cen Grammy Awards putují jen z minimální části na charitativní účely, přestože organizace, která ceny udílí, je nezisková.²⁵ Významná byla také odhalení kolem demokratického prezidenta Billa Clintona, ať už šlo o aféru Whitewater, kdy Jerry Seper z listu Washington Times odhalil jeho nejasné obchody s nemovitostmi, nebo sérii článků, v níž Bill Gertz z téhož listu popsal, jak „Clintonova administrativa nadbíhala Číně, zatímco lidová osvobozenecká armáda kradla americkou vojenskou techniku.“²⁶

Snaha některých médií, především televizních stanic, přinášet vlastní investigativní obsah v atraktivní podobě přinesla i nový fenomén v podobě magazínů, které v hlavním vysílacím čase slibovaly pravidelná šokující odhalení. Většina reportáží se však nezabývala kontrolou zneužívání moci veřejných činitelů, ale spíše každodenními problémy běžných lidí. Mezi oblíbená témata těchto magazínů patřila například odhalení týkající se nepoctivých automechaniků, neschopných plavčků, sexuálních otroků, podvodů firem uklízejících domácnosti nebo nebezpečných mladých řidičů.²⁷ „Investigativní žurnalistika, především ta televizní, se stala prostředkem nejen ke konání dobra, ale také komerčního zhodnocení.“²⁸ Lze tedy říci, že principy média coby „hlídacího psa“ vyšší moci jsou současnou žurnalistikou ohrožovány, protože média se zaměřují více na podbízení se publiku než na tradiční službu veřejnosti.²⁹

1.2.1 Formování české investigativní žurnalistiky

V Českém kontextu se první investigativní reportáž, nepočítají-li se investigativní pokusy kolem roku 1968, objevila v září 1989 v časopise Mladý svět a zabývala tím, jak Ochranný svaz autorský rozdělával honoráře na ideologickém základě. V roce 1993 potom

---

²⁴ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 140

²⁵ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 154-155

²⁶ Edwards 2004, str. 44-45

²⁷ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 150

²⁸ Tamtéž

²⁹ Kovach, Rosenstiel 2007, str. 141

Lidové noviny odhalily nezákonný prodej dat o matkách s dětmi firmě Procter and Gamble, která pak na získané adresy posílala reklamní dámské vložky. Od té doby se o investigativní žurnalistiku s rozdílnými výsledky pokoušela i další média.³⁰ Za jeden z nejvýznamnějších počínů v rámci české investigativní žurnalistiky lze považovat pořad Na vlastní oči vysílaný televizí Nova. Vysílal se od poloviny 90. let až do roku 2009, kdy jej vedení televize ukončilo.

Podobně jako západní investigativní žurnalistika, má i ta česká své nejvýznamnější případy, které se zapsaly do historie. Patří mezi ně například kauza Olovo, kauza Bamberk, kauza Biolíh, privatizace Unipetrolu, kauza „Pět na stole českých“, kauza Budišov, prodeje dřeva Lesů ČR, financování ODS, kauza Savoy, „poslanec Morava“, zakázky pro Viamont, pronájem pražského Výstaviště, kauza OpenCard nebo tituly na plzeňských právech. Z poslední doby jde například o kauzu „Drobil“, sledování politiků na Praze 11, kauzu „superguru Bárta“, kauzu „Kocourek“, kauzu „Roman-ČEZ-Škoda“, Mosteckou uhelnou, zakázka IKEMu nebo Promopro.³¹

Mediálně nejznámějším je však případ bývalého premiéra Stanislava Grosse, v rámci něhož deník MF DNES odhalil nejasnosti ve financování premiérova nově koupeného bytu. Mediální tlak spojený s dalšími odhaleními novinářů z jiných médií, například v souvislosti s podnikáním Grossovy manželky, nakonec premiéra přiměl k rezignaci. Díky dopadu, jaký tento případ měl, je občas přirovnáván k již zmiňované aféře Watergate, byť oba případy se v mnoha směrech výrazně liší. Významný je však rovněž v kontextu této práce, protože počáteční odhalení ohledně financování byla realizována výhradně za využití otevřených zdrojů informací (viz. 4.2.5).

1.2.2 Současná investigativní žurnalistika v ČR

V současné době se investigativní žurnalistice věnuje pořad Reportéři ČT vysílaný v České televizi a pořad Soukromá Dramata v televizi Prima. Významné jsou také investigativní materiály, které přináší časopis Respekt a deníky MF DNES a Hospodářské noviny. Investigativní články publikuje také Sabina Slonková a někteří další novináři v rámci internetového serveru Aktuálně.cz a elektronického deníku Insider.³²

---

³⁰ Hviždála 2008, str. 36

³¹ Podrobný popis jednotlivých případů a jejich analýza bohužel překračují rozsah i zaměření této práce. Této problematice se však věnuje celá řada odborných univerzitních prací, které v uplynulých letech vznikly. Za všechny lze zmínit například práci „*Investigativní žurnalistika a její úskalí*“ od Radky Spurné (Univerzita Palackého v Olomouci, rok 2009) nebo práci „*Investigativní žurnalistika zaměřená na práci v deníku MfDNES v letech 2001 až 2007*“ od Richarda Valouška (Univerzita Pardubice, rok 2009).

³² Výčet médií věnujících se investigativní žurnalistice je subjektivní a vychází ze zkušeností autora s českým mediálním trhem a z osobních rozhovorů s některými investigativními novináři.

Lze říci, že všechna tato média se investigativní žurnalistice věnují do značné míry systematicky a nové materiály publikují pravidelně. V některých dalších médiích se občas nějaká odhalení také objeví, byť je diskutabilní nakolik vychází z vlastního pátrání novináře. Jak totiž říká Jiří Kubík, „kauzy, které stojí jenom na tom, že vám někdo něco řekl nebo že jste měl dobrý kontakt na policii, a ta vám v jistou chvíli něco pustila,“ nelze považovat za investigativní žurnalistiku.³³

1.3 Otevřená investigativní žurnalistika

Tato práce se zabývá možnostmi realizace otevřené investigativní žurnalistiky v České republice. Není však možné tyto možnosti analyzovat bez jasného definování, co si pod tímto označením představit. Před vymezením otevřené investigativní žurnalistiky je ovšem potřeba jednoznačně vymezit termín otevřený zdroj informací.

Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace uvádí, že otevřený zdroj je označením pro „veřejně přístupné informace, publikované zejména v klasických médiích: novinách, časopisech, rozhlasovém či televizním vysílání, od sklonku 20. století i v nových médiích, např. v celosvětové počítačové síti internet. Jako otevřený zdroj může sloužit i veřejně dostupný dokument, například obchodní rejstřík.“³⁴ Jde tedy o množinu existujících údajů a komunikátů, které jsou volně dostupné a využitelné pro další zpracování.

Pro potřeby této práce však není tato definice dostačující. Předně vůbec nezmiňuje, že základním otevřeným zdrojem, je samotný člověk, tedy jednoznačně identifikovatelná osoba, která novinářovi něco sdělí.³⁵ V širším pojetí může jít rovněž o instituce, veřejné orgány či úřady, které podají informaci prostřednictvím konkrétní osoby, kterou může být zaměstnanec nebo jiný odpovědný zástupce. Jakákoliv informace, podaná dobrovolně a zpětně identifikovatelným subjektem, může být považována za informaci získanou z otevřeného zdroje a lze s ní pracovat stejným způsobem, jako s informacemi zmíněnými ve výše uvedené definici.

Množinu otevřených zdrojů zmíněných v definici je nicméně nezbytné rozšířit. Obecně lze totiž mezi otevřené zdroje zařadit prakticky cokoli, z čeho je možné volně získat informace. Vedle médií a veřejných dokumentů jde o všechny publikace, databáze, rejstříky či jiné soubory údajů, do kterých lze například nahlížet a pracovat s nimi. Musí

---

³³ Rozhovor s Jiřím Kubíkem (viz Příloha č. 2)

³⁴ Osvaldová et al. 2007, str. 237

³⁵ Podmínka jednoznačné identifikovatelnosti je v tomto ohledu zásadní. Rozhodně nelze za otevřený zdroj označit osobu, která se vyjádří pouze při příslibu zachování anonymity.

být přitom splněna podmínka volné dostupnosti těchto informací, čímž je myšlena dostupnost pro všechny obyvatele příslušného státu, kterým je pro potřeby této práce myšlena Česká republika.

Otevřený zdroj informací je tedy každý jednoznačně identifikovatelný a veřejně dostupný zdroj, ze kterého je možné získat informace, využitelné například v rámci žurnalistické činnosti. Podstatné je, že informace může získat každý, nikoliv tedy pouze novinář.

V kontextu výše uvedeného anglosaského pojetí investigativní žurnalistiky (viz kap. 1.1), lze otevřenou investigativní žurnalistiku vymezit následovně: jde o takovou investigativní žurnalistiku, v rámci níž jsou využívány primárně či výhradně otevřené zdroje informací. Novinář takto získané informace ověří, dá vzájemně do kontextu a poté z nich vystaví investigativní komunikát.

Jak podrobněji popisuje kapitola věnující se obecně zdrojům otevřené investigativní žurnalistiky³⁶ (viz kap. 3), není podstatné, jakým způsobem se informace publikované v investigativním komunikátu k novinářovi dostanou. Rozhodující je, že jsou tyto informace ověřitelné prostřednictvím otevřených zdrojů, přičemž právě s otevřenými zdroji se v investigativním komunikátu pracuje. Každý příjemce si tedy může všechny informace sám zpětně dohledat a ověřit, což je základní princip, z něhož by měl novinář v rámci otevřené investigativní žurnalistiky vycházet.

---

³⁶ Je třeba rozlišovat mezi zdrojem otevřené investigativní žurnalistiky a otevřeným zdrojem informací. Otevřený zdroj je podmnožinou všech zdrojů, ze kterých je možné získávat informace v rámci otevřené investigativní žurnalistiky.

2. VÝCHODISKA ČESKÉ INVESTIGATIVNÍ ŽURNALISTIKY

„*Média nestojí a nemohou stát vně „své“ společnosti, její ekonomiky, politiky a kultury, nýbrž jsou její součástí.*“³⁷ Fungování médií ovlivňuje celá řada aspektů, v důsledku nichž dochází k proměně mediálního obsahu i způsobu, jakým vzniká. Přímou dotčenou jsou zpravidla všechny oblasti žurnalistické produkce, včetně investigativní žurnalistiky, při jejíž realizaci se novinář setkává s mnoha problematickými aspekty. Investigativní žurnalistika je finančně a časově náročnější a zveřejňuje informace, které by za běžných okolností zůstaly skryty. K tomu na sebe strhává pozornost a objevují se i tlaky na její omezení. Pro potřeby této práce byly vytyčeny čtyři aspekty, které mohou podobu a realizaci investigativní žurnalistiky ovlivňovat.

2.1 Právní aspekty

„*Každá země má (...) systém zákonů, zásad a směrnic, které byly projednány v rámci politického systému. Zaručují práva a svobody a vymezují povinnosti a hranice dokonce i těm nejsvobodnějším médiím veřejné sféry.*“³⁸ Vykonávání novinářské činnosti v rámci České republiky je umožněno především díky institutu svobody projevu, který je zakotven v Listině základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Čl. 17 Listiny totiž říká, že cenzura je nepřípustná a každý „*má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*“³⁹

Vedle toho je právo na informace a svobodu projevu dále zakotveno v mezinárodních smlouvách přijatých, které Česká republika přijala na základě čl. 10, respektive čl. 10a Ústavy.⁴⁰ Jde především o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech,⁴¹ který upravuje právo na svobodu projevu i právo na informace v čl. 19, a v evropském kontextu pak Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod,⁴² jež zakotvuje svobodu projevu v čl. 10 a vytváří tak poměrně účinný mechanismus ochrany prostřednictvím Evropského osudu pro lidská práva ve Štrasburku.⁴³

---

³⁷ Jirák, Köpplová 2009, str. 105

³⁸ McQuail 2009, str. 252

³⁹ Čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

⁴⁰ Ústavní zákon 1/1993Sb., Ústava České republiky, v platném znění

⁴¹ Byl přijat v roce 1966 a v České republice publikován formou vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

⁴² Byla přijata v roce 1950 a v České republice publikována formou sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

⁴³ Bartoň 2010, str. 31

Vzhledem k tomu, že novinář se v rámci otevřené investigativní žurnalistiky nemůže spoléhat na informace od zdroje, jehož identitu nezveřejní, byť ji zná, musí vycházet pouze z informací, jež jsou dostupné každému, kdo má zájem je získat. Samotné právo na informace, jak vyplývá z čl. 17 Listiny, je s právem na svobodu projevu neoddělitelně spjato. Z hlediska systematiky je právo na informace řazeno mezi práva politického charakteru,⁴⁴ která krom jiného umožňují svobodnou politickou soutěž politických sil v demokratické společnosti. P. Kolman jde ve výkladu dále a usuzuje, že „základní funkcí politické plurality je ochrana demokracie,“ proto i právo na informace „je (...) právem demokratickým.“⁴⁵ Vzhledem k tomu, že jedním ze základních konstitučních znaků České republiky je demokracie, „právo na informace jako jedno z práv napomáhajících k ochraně demokratického státu hraje silnou a nepostradatelnou roli.“⁴⁶

Z pohledu novináře je tedy důležité, že je mu umožněno svobodně získávat informace, které poté může zveřejnit či publikovat. Přesto nelze právo na informace chápat neomezeně, protože nepřestavuje absolutní právo vůči někomu a neukládá tedy povinnost třetí osobě požadovanou informaci poskytnout, pokud jí to zákon výslovně neukládá.⁴⁷ Logicky to vyplývá z kontextu ústavních práv a povinností, především pak z čl. 2 Ústavy, kde je řečeno, že „každý občan smí činit to, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁴⁸ Ústavní právo na informace tedy pouze zajišťuje, aby nikdo ostatním nebránil v poskytování informací ani v jejich získávání, pokud ani v jednom případě nejsou překročeny hranice stanovené zákonem.

Konkrétní omezení práva na informace vždy vyplývají z příslušných zákonů, například v rámci ochrany osobnosti nebo listovního tajemství vyplývající z Listiny základních práv a svobod z čl. 10, respektive čl. 13.⁴⁹ Tato omezení jsou vytvářena na základě přesně stanovených důvodů, kterými jsou ochrana práv a svobod druhých, zajištění bezpečnosti státu a veřejné bezpečnosti a ochrana veřejného zdraví a mravnosti.⁵⁰

---

⁴⁴ Vyplývá to už ze samotného zařazení práva na informace do druhého oddílu Listiny základních práv a svobod, tedy mezi práva politická.

⁴⁵ Kolman 2010, str. 18

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Srov. například čl. 17 odst. 5 a čl. 35 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

⁴⁸ Čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky

⁴⁹ Srov. zákon č. 102/1971 Sb., O ochraně státního tajemství, zákon č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů, nebo konkrétní zákony ukládající profesní mlčenlivost, například lékařská povinnost mlčenlivosti vyplývající ze zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

⁵⁰ Č. 17. odst. 4 Listiny základních práv a svobod

Vedle toho některé zákony naopak garantují přístup k informacím, přičemž vychází z ustanovení Listiny.⁵¹ Takovým zákonem je především zákon o svobodném přístupu k informacím, který výrazně rozšiřuje možnosti realizace novinářské činnosti a zejména otevřené investigativní žurnalistiky (viz 4.1).

V souvislosti s investigativní žurnalistikou bývá velice často zmiňován také institut ochrany zdroje informací. Garantuje ho ustanovení v tiskovém zákoně, podle něhož má novinář právo odepřít soudu nebo jinému státnímu či veřejnému orgánu poskytnutí informací o původu či obsahu informací, jež získal a zveřejnil.⁵² Pro realizaci otevřené investigativní žurnalistiky nicméně není tento institut důležitý, protože se v rámci ní s utajenými zdroji přímo nepracuje. Rovněž není pro potřeby této práce relevantní ve své době velmi diskutovaný zákon č. 52/2009 Sb. (v médiích označován jako „náhubkový zákon“), který novelizoval trestní řád a zakázal zveřejňování osobních údajů poškozených u některých konkrétních trestných činů, informací souvisejících se soudním nařízením odposlechů či samotného obsahu těchto odposlechů, osobních údajů v souvislosti s trestním řízením a některých dalších informací. Předně je potřeba říct, že na základě novelizace⁵³ z roku 2011 je v současné době možné tyto informace zveřejňovat, je-li to ve veřejném zájmu. Navíc informace, kterých se tato právní úprava dotýká, nejsou v rámci otevřené investigativní žurnalistiky prakticky využitelné.

2.2 Etické aspekty

Jestliže nemá být ohrožena svoboda slova, „*je nutně za potřebí profesních norem a účinné samoregulace (protože...) vnější kontrola žurnalistiky za pomoci právních norem je nedostatečná.*“⁵⁴ Z praktického hlediska je nemožné – a bylo by to v některých ohledech možná i v rozporu s garantovanou svobodou projevu – aby česká právní úprava pokrývala všechny aspekty žurnalistické činnosti. V případech, které právní normy neošetřují, by se novináři měli řídit normami etickými.

Z metodologického hlediska lze při zkoumání etiky je možné vycházet z etiky deskriptivní, která pouze popisuje mravní rozhodnutí a hodnoty konkrétní společnosti, normativní etiky, která zkoumá normy ve společnosti, jimiž se lidé řídí, metaetiky, jež se

---

⁵¹ Např. čl. 17 odst. 5 Listiny, který ukládá státním orgánům a orgánům územní samosprávy povinnost přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti, nebo čl. 35 odst. 2 Listiny, který každému zaručuje právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů

⁵² § 16 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon)

⁵³ Zákon č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ Ruß-Mohl, Bakičová 2005, str. 237

zabývá jazykem, kterým se o morálce hovoří, a aplikované etiky, která se zabývá konkrétními společenskými problémy vyžadujícími etický vhléd. V rámci aplikované etiky pak lze zkoumat jednotlivé specifické a často profesní oblasti, jakými jsou například lékařská etika, právní etika nebo etika novinářská.⁵⁵

Mezi nejčastější problémy, se kterými je možné se v novinářské praxi setkat, patří zejména střet zájmů, narušování soukromí či úmyslné klamání a mystifikace.⁵⁶ „*Vůči publiku se provinuje také ten, kdo vědomě informuje jednostranně nebo (...) určité informace zatajuje místo toho, aby se snažil o jejich objasnění.*“⁵⁷ Dalšími problémy, které vyjmenovává Václav Moravec, pak jsou například úplatky, plagiátorství nebo nedodržování neutrality.⁵⁸

Je nepochybné, že každý novinář musí dodržovat všechna základní pravidla, díky nimž může etickým problémům předcházet. Tato pravidla často v rámci samoregulace médií upravují etické kodexy, jimiž se rozumí dokumenty kodifikující základní zásady novinářské etiky. Česká televize byla prvním českým médiem, které v rámci samoregulace přijala vlastní etický kodex, a to v září 1995. Postupně následovala i další média, například v roce 1998 ho jako první tištěné médium zavedl časopis Týden. Od téhož roku existuje rovněž Etický kodex novináře, který přijala valná hromada Syndikátu novinářů ČR.⁵⁹

Samotná „*kodifikace etických pravidel by měla být výsledkem reflexe mnohaletých zkušeností redakčních týmů, reflexe zaběhaných postupů (...) a především výsledkem hlubokého dialogu nejen uvnitř novinářské profese, ale i mezi novinářskou obcí a veřejností.*“⁶⁰ Podle V. Moravce je však přístup českých médií k novinářské etice spíše formální, o čemž svědčí třeba přijímání etických kodexů po vzoru západních médií bez výraznější diskuse a reflexe konkrétních mediálních případů. Důvody je potřeba hledat v počátcích transformace po roce 1989, kdy hlubší diskuse o novinářské etice naprosto scházela.⁶¹ „*Média a novináři existující více než čtyřicet let v autoritářské (...) společnosti chápali každou normativní regulaci (včetně principu samoregulace) jako omezování svobody slova a médií.*“⁶²

Specifickou roli hraje etika při realizaci investigativní žurnalistiky, kde je ovšem potřeba věnovat pozornost některým konkrétnějším aspektům, než v rámci běžné

---

⁵⁵ Moravec 2005, str. 51

⁵⁶ Moravec 2005, str. 51-52

⁵⁷ Ruß-Mohl, Bakičová 2005, str. 243

⁵⁸ Moravec 2005, str. 52-53

⁵⁹ Moravec 2005, str. 56

⁶⁰ Moravec 2005, str. 61

⁶¹ Moravec 2005, str. 53

⁶² Tamtéž

žurnalistiky zpravodajského charakteru. Nejčastěji se řeší otázka narušování soukromí. Jde především o využití některých technik, kterými novináři získávají informace, ať už jde o sledování osob, skryté pořizování audiovizuálních záznamů nebo odposlechy telefonů. Ve všech těchto případech totiž může dojít k zásahům do soukromí příslušných osob, proto je použití těchto technik z etického hlediska diskutabilní. Novinář se vždy musí rozhodnout, nakolik použití těchto technik legitimuje veřejný zájem.

Otevřená investigativní žurnalistika má v tomto ohledu specifické postavení. Vzhledem k tomu, že pracuje s informacemi, jež jsou dostupné každému, je možné se etickými problémy, vedle výše zmíněných problémů obecného charakteru, setkat spíše výjimečně. Samotná otevřenost tohoto investigativního přístupu téměř vylučuje eticky diskutabilní kroky či metody, s nimiž se setkává nebo pracuje běžný investigativní novinář.

S jistými etickými aspekty se lze setkat v souvislosti s veřejnými financemi. Diskuse se například vede v souvislosti se zveřejňováním platů a odměn úředníků. Ty jsou totiž příjemci veřejných peněz, podobně jako volení zástupci, proto by veřejnost měla znát, jak jsou za svou práci ohodnoceni. Zatímco u volených zástupců jsou odměny stanoveny zákonnou úpravou⁶³ a jejich výše je veřejně známá, v případě úředníků nikoliv. Média se však dlouhodobě setkávají s odmítáním zveřejňování těchto odměn ze strany úřadů a institucí, které argumentují ochranou osobních údajů a soukromí. Etická stránka této diskuse se týká především samotného dotazování se na výši odměn, tedy zda je morální ptát se na výši platu soukromé osoby. V tomto a podobných případech však již nejde ani tak o záležitost novinářské etiky, jako spíše morálního úsudku každého novináře.

2.3 Ekonomické aspekty

Z povahy investigativní žurnalistiky jednoznačně vyplývá, že je z časového a tedy i finančního hlediska výrazně náročnější, než běžná žurnalistika zpravodajského charakteru. Zvláště u otevřené investigativní žurnalistiky je časový aspekt velice důležitý, protože je založena na důkladné a zpravidla dlouhotrvající rešerši. Jak ovšem ukazuje vývoj posledních let, podmínky pro její rozvoj nejsou zdaleka ideální. Dochází k proměně a zjednodušování mediálního obsahu a média se častěji zaměřují především na atraktivní a spotřební témata, aby zastavila odliv publika. Jsou omezovány výdaje na provoz redakcí,

---

⁶³ Zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, a nařízení vlády č. 37/2003 Sb., o odměnách za výkon funkce členům zastupitelstev, ve znění pozdějších předpisů

klesají počty novinářů a na realizaci investigativní žurnalistiky není vždy k dispozici dostatek prostoru.

Podle K. Hvižďaly vstoupila evropská média v roce 2008 do mediální krize, která je důsledkem nepříznivé hospodářské situace a s tím souvisejících úspor v oblasti inzerce. Zisky médií se jen v roce 2009 propadly o 25 až 30 procent, což se projevuje především snižováním počtu zaměstnanců i proměnou obsahu. Například významná česká mediální skupina MAFRA za dobu této krize propustila nejméně 80 redaktorů. Výrazné propouštění proběhlo v říjnu také ve společnosti Vltava-Labe-Press, která ovládá většinu regionálních novin.⁶⁴ Problémem je rovněž klesající počet čtenářů, v letech 2008 až 2010 například deník MF DNES přišel o přibližně pětinu čtenářů. Dokonce „*se začalo hovořit o zrušení Lidových novin, kterým se nepodařilo udržet roční ztrátu (...) pod deseti miliony korun ročně.*“⁶⁵

Vzhledem k tomu, že i v mediálním sektoru je rozhodující především zhodnocení investic při pokud možno nejnižších nákladech, jsou mediální produkty „*výsledkem strukturované a vysoce organizované průmyslové výroby a v mnohém mají stejné vlastnosti jako jiné průmyslově vyráběné komodity.*“⁶⁶ Mediální výrobní společnosti se snaží minimalizovat obchodní rizika, což „*má zásadní vliv na podobu mediální nabídky. Ta se komercializuje, tj. podřizuje se diktátu ekonomické úspěšnosti.*“⁶⁷ V žurnalistické produkci se to projevuje tím, že vítězí povrchnost a senzacechtivost, chybí kritické a analytické myšlení, nerozvíjí se analýza hlubších souvislostí, informace často nejsou dávány do kontextu a rozšiřuje se laciné vytěžování internetových zdrojů.⁶⁸ Jde tedy přesně o opak toho, co představuje investigativní žurnalistika.

Realizaci a rozvoj investigativní žurnalistiky komplikuje i nedostatečné personální zázemí českých médií. „*Redakce zaměstnávají výrazně méně novinářů, než srovnatelná média v západní Evropě a v USA.*“⁶⁹ V anglosaských redakcích není výjimečné, že vedle sebe existují takzvaní rešeršující reportéři a redaktoři, kteří ze získaných rešeršních informací vytvářejí výsledný komunikát.⁷⁰ V českém kontextu je však investigativní žurnalistika založena spíše na osobním nasazení. Rešeršní oddělení, které má k dispozici redakce MF DNES, čítá pouze dvě novinářky.⁷¹ Například rešeršní oddělení prestižního

---

⁶⁴ Hvižďala 2011, str. 194-195

⁶⁵ Hvižďala 2011, str. 216

⁶⁶ Jirák, Köpplová 2009, str. 143

⁶⁷ Jirák, Köpplová 2009, str. 143-144

⁶⁸ Jirák, Köpplová 2009, str. 110

⁶⁹ Čermák 2005, str. 38-39

⁷⁰ Hvižďala 2008, str. 33

⁷¹ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

německého týdeníku má přibližně 50 až 60 lidí, což je více, než mají celé redakce českých týdeníků.⁷² Novinář tedy nemá dostatek času na důkladnou investigativní činnost a rešerši, protože musí zároveň pracovat na běžném denním obsahu. Až v případě, že se mu podaří přijít se zajímavým tématem, které vyžaduje hlubší rešerši a přípravu, je zpravidla na čas uvolněn z denního provozu a může se investigaci věnovat naplno. V tištěných médiích tvoří výjimku novináři z investigativního oddělení MF DNES, kteří mají veškerý čas vyhrazen vlastnímu pátrání.⁷³ Lepší pozici mají rovněž reportéři televizních investigativních pořadů, které jsou zpravidla vysílány jednou týdně. Díky tomu, že nejsou pod takovým produkčním tlakem jako noviny, mohou věnovat dostatek času ověřování informací.⁷⁴

2.4 Společensko-institucionální aspekty

Jak již bylo výše popsáno, svobodný rozvoj médií po roce 1989 otevřel prostor pro rozvoj investigativní žurnalistiky, která téměř okamžitě začala generovat případy a skandály, které bývají obecně označovány jako kauzy. V českém kontextu se ovšem lze setkat oslabenou schopností společnosti jako celku tyto kauzy řešit a především jejich řešení dotahovat do konce. „*V poslední době jsme zasypáni takovým množstvím zpráv ukazujících na protiprávní jednání a zneužití postavení, že (...) všechny splývají v jeden mlhavý celek.*“⁷⁵ Osobám, kterých se tato odhalení týkají, pochopitelně tento stav vyhovuje, protože se tím zvyšuje pravděpodobnost, že jejich kauza zůstane nedořešena, „*brzy upadne v zapomnění a splyne s kupou těch dalších.*“⁷⁶

Příčin, proč se tak děje, je možné nalézt několik. Podle Jaroslava Spurného například média nemají dostatek financí, aby dlouhodobé pátrání zaplatila, a není v nich ani dostatek prostoru, aby vycházela série článků věnujících se jediné problematice.⁷⁷ Vina částečně padá i na samotné novináře. „*Namísto toho, aby se pevně drželi kauzy a nespustili z ní oči, dokud se nedostaví výsledek, často přecházejí z jedné kauzy na druhou.*“⁷⁸ V praxi však není možné stále opakovat to, co již bylo dříve řečeno a případ nelze podle Jiřího

---

⁷² Hviždála, Karel. „KOMENTÁŘ: Karel Hviždála pro Radiožurnál.“ Neviditelný pes, 6. 8. 2008 (online). Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/p_spolecnost.asp?c=A080905_161921_p_spolecnost_wag (3. 5. 2012)

⁷³ Rozhovor s Jiřím Kubíkem (viz Příloha č. 2)

⁷⁴ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

⁷⁵ Best, Erik. „Nedokončené příběhy tajných zdrojů.“ Mediažurnál. 2011, č. 2, s. 6

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Spurný, Jaroslav. „Chyťte zloděje, odhalte korupčníka.“ Mediažurnál. 2011, č. 2, s. 8

⁷⁸ Best, Erik. „Nedokončené příběhy tajných zdrojů.“ Mediažurnál. 2011, č. 2, s. 6

Kubíka „*uměle natahovat a přizhivovat mikroposuny.*“ Jediným efektem by podle něj bylo to, že „*případ přestane bavit, nikdo to už nechce číst a nikdo to už nechce psát.*“⁷⁹

Právě zájem čtenářů a diváků je důležitý, ovšem problémem je, že mnozí čtenáři a diváci podrobné investigativní komunikáty nevyžadují. „*Čtenáře to nezajímá, protože stejně všechno skončí na konstatování, že se krade. Je to pro ně na stejné úrovni jako večerní seriál v televizi. Lidé to čtou v novinách stejně, jako koukají na seriál.*“⁸⁰ Potvrzuje to i J. Spurný, podle kterého například články o problematice podnikání v oblasti energetiky, odhalující prorůstání zločinu do státní správy, předražování zakázek, klientelismus či možný průnik ruského vlivu na český trh nemají úspěch. „*Jsou komplikované, a nám stačí slyšet jméno zloděje.*“⁸¹

Velice často dochází také k tomu, že média případ zveřejní, ovšem následná reakce odpovědných orgánů, především politiků, policie a justice, není dostačující. Politici se brání přijímání odpovědnosti a kauzy se snaží zlehčovat. Erik Tabery vidí příčinu v komunismu, z jehož myšlenkového světa není jednoduché se vymanit. „*Komunismem je zasažena většina populace a politiků. Projevuje se to především v nepřijímání kritiky. (...) První, co se analyzuje, není obsah sdělení, ale kdo a proč to říká. Když se nepodaří najít nějaké spiklenecké centrum v pozadí, vyskočí na čele politiků pot. Ale ono se vždy nějaké najde.*“⁸²

Úzce s tím souvisí rovněž zasahování politiků do činnosti policie a justice, což se jednoznačně prokázalo v souvislosti s korupční kauzou bývalého místopředsedy vlády a předsedy KDU-ČSL Jiřího Čunka. V okamžiku, kdy hrozilo, že bude obžalován, což by nepochybně znamenalo pád tehdejší Topolánkovy vlády, nejvyšší státní zástupkyně Vesecká odebrala případ státnímu zastupitelství v Přerově a předala ho zastupitelství v Jihlavě. Během několika dnů však tento případ státní zástupce Salichov zastavil.⁸³ Podle Marka Wollnera je nezbytné, aby se police a justice zbavily „*politických okovů*“ a důsledně vyšetřovaly všechny, tedy i politické kauzy. Do té doby bude investigativní práce novinářů pouze „*obdobou házení hrachu na zed'*“⁸⁴

Podstatné ovšem je, že všechny tyto příčiny jsou ve svém jádru komplementárně spojeny. Zlepšení situace by tak vyžadovalo současný zájem všech stran jednat. Rozhodně nelze vyčkávat a předpokládat, že zlepšení na jedné straně současně povede ke zlepšení

⁷⁹ Rozhovor s Jiřím Kubíkem (viz Příloha č. 2)

⁸⁰ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

⁸¹ Spurný, Jaroslav. „*Chyťte zloděje, odhalte korupčníka.*“ Mediažurnál. 2011, č. 2, s. 8

⁸² Tabery 2006, str. 288

⁸³ Wollner, Marek. „*České Watergaty už tu byly, jen je neumíme poznat.*“ Mediažurnál. 2011, č. 2, s. 11

⁸⁴ Tamtéž

v dalších oblastech. Z pohledu investigativního novináře je důležité, aby nepodlehл pocitu bezmocnosti a své pátrání prováděl nezávisle na tom, zda odhalení povede k nějakému konkrétnímu výsledku či závěru. Jeho cílem by nemělo být rozhodování o trestnosti nějakého jednání, ale samotné zveřejnění případu.⁸⁵ Další vývoj vždy závisí na konání politiků, kteří musí za pochybení přebírat odpovědnost a nesmí zasahovat do činnosti policie a justice. Toho lze dosáhnout jedině tlakem ze strany angažované občanské společnosti.

---

⁸⁵ Rozhovor s Jiřím Kubíkem (viz Příloha č. 2)

3. ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACÍ V RÁMCI OTEVŘENÉ INVESTIGATIVNÍ ŽURNALISTIKY

„Nikdy nezapomenu, jak jsem se probudil na nudistické pláži, kam se jezdím koupat léta, s utkvělým pocitem, že mě někdo zblízka pozoruje. Vedle mne skutečně ležel postarší muž, taky nahatý. A hned to ze sebe začal klopit. Jak ho protiprávně propustili z práce a že když mě tu viděl, hned v duchu zajásal.“⁸⁶

Výše uvedená vzpomínka pochází z bilanční knihy novináře Josefa Klímy, ve které popsal zkušenosti a zážitky ze svého reportérského působení v investigativním pořadu Na vlastní oči televize Nova. Na první pohled humorná příhoda však velmi dobře popisuje jeden ze způsobů, jakým investigativní novinář získává informace. Velmi často se k nim totiž dostane bez jejich přičinění, když mu je někdo dobrovolně sdělí, pošle či jiným způsobem předá.

Jak již bylo výše uvedeno, představují v investigativní žurnalistice informace klíčový pojem. Jaroslav Bartošek informaci definuje jako *„uspořádané sdělení, které reflektuje smysl a realitu našeho světa.“⁸⁷* Někteří teoretici naopak považují pojmy informace a sdělení za synonymní.⁸⁸ Za informaci lze v širším pojetí považovat jakoukoliv *„výpověď“ či sdělení o věcech, jevech, stavech, dějích, jež umožňuje jejich poznání“⁸⁹*, v žurnalistickém pojetí pak jakékoliv sdělení uvádějící konkrétní fakta o události.

Toto pojetí odpovídá i hlavní funkci médií, kterou je informování občanů, tedy přinášení informačních obsahů, které *„mohou být z různých důvodů (...) použitelné.“⁹⁰* McQuail hovoří dokonce o tom, že média *„ovlivňují trávení volného času, životní styl, konverzační témata i modely chování“⁹¹* a jejich vliv se rozšířil do mnoha dalších oblastí. Vzhledem ke skutečnosti, že média mohou ovlivňovat mínění lidí a pohled na určité události, osoby a činy, je velmi důležité, aby média přinášela pravdivá, přesná a objektivní informační sdělení. Lidé totiž podle McQuaila vždy měli a mají zájem mít informace z důvěryhodných zdrojů, které odpovídají skutečnosti a na něž by se mohli spolehnout. V opačném případě totiž mohou čelit například lži, dezinformaci, propagandě, pomluvě či neinformovanosti.⁹²

---

⁸⁶ Klíma 2009, str. 30-31

⁸⁷ Bartošek 2002, str. 4

⁸⁸ Šrov. Šmíd 1992

⁸⁹ Osvaldová et al. 2007, str. 91

⁹⁰ Jiráček, Köpplová 2009, str. 21

⁹¹ McQuail 2009, str. 17

⁹² McQuail 2009, str. 210

Je tedy v zájmu médií, především těch, která lze označit za seriózní⁹³, aby kvalitní a důvěryhodné informace důsledně vyžadovala, a to jak ve zpravodajství, tak rovněž v investigativních komunikátech, pokud se investigativní žurnalistice věnují. Právě investigativní sdělení by měla být, zjednodušeně řečeno, výkladní skříní daného média, a to jak v závažnosti svých odhalení, tak v kvalitě příslušných informací. V ideálním případě by každé takové sdělení mělo být vystavěno výhradně na kvalitních informacích a nemělo by se spoléhat na jakékoliv informace s náznakem nepravdivosti a nepodloženosti. Pokud médium publikuje nekvalitní informaci, jeho důvěryhodnost u veřejnosti (publika) klesá.

3.1 Rešerše a otevřené zdroje

Získání a publikování kvalitní informace podle K. Hvíždaly předchází kvalitní rešeršování.⁹⁴ Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace rešerši definuje jako „*vyhledávání, shromažďování a ověřování faktů a informací*“ a označuje ji jako jednu ze základních technik práce žurnalistů. Podobně hovoří také Russ-Mohl a Bakičová: „*Když je (...) nějaká zpráva vybrána k tomu, aby se z ní stalo téma, následuje druhý krok pracovního postupu, zřejmě nejdůležitější část novinářské práce – rešerše, která spočívá v zjišťování a shromažďování materiálů, faktů a důkazů.*“⁹⁵

Jak ovšem upozorňuje J. Bartošek, rešerše rozhodně nezajišťuje pravdivost a objektivitu a je především „*na žurnalistově kompetenci (...) určit, jak věrohodná je rešeršní informace.*“⁹⁶ Za rešerši tedy nelze považovat pouze samotné shromáždění podkladů a informací. Nezbytné je totiž také jejich kritické zhodnocení a případné ověření pravdivosti. Základním a široce uznávaným pravidlem je ověření získané informace nejméně ze dvou na sobě nezávislých zdrojů. Aspekt nezávislosti je v tomto případě klíčový a měl by alespoň částečně eliminovat riziko, že novinář bude nevědomě využít k publikování účelových nebo zkreslených informací.

Informace je možné získávat ze všech veřejně dostupných zdrojů,⁹⁷ přičemž jediným hodnotícím kritériem při jejich výběru by měla být důvěryhodnost. Ne všechny zdroje totiž nabízejí ověřené a spolehlivé informace, což platí především o internetu.

---

⁹³ Hlavními rysy seriózních médií jsou formální nezávislost na státu, uznání média jako významné instituce politického a společenského života, vysoce vyvinutý smysl pro společenskou a etickou odpovědnost a etické zpravování o událostech. (Srov. McQuail 2009, str. 42)

⁹⁴ Hvíždala 2008, str. 29

⁹⁵ Ruß-Mohl, Bakičová 2005, str. 109

⁹⁶ Bartošek 2002, str. 40

⁹⁷ Bartošek jmenovitě zmiňuje přibližně dvě desítky těchto zdrojů; jde například o knihy, noviny, databáze, ročenky, zprávy, rejstříky, informační centra a podobně. (viz Bartošek 2002, str. 40). Vzhledem k jejich fluktuaci a proměnlivosti mediální produkce je však zbytečné a prakticky i nemožné vytvářet jakékoliv podrobnější seznamy.

Ten je sice unikátní v množství nabízených informací, nicméně mnohé z nich nejsou spolehlivé a nelze je tedy použít.

Vedle běžných zdrojů novináři velice často využívají možnosti přímého oslovení osob, které mohou potřebnou informaci poskytnout. Vedle osobního rozhovoru je možné využít prakticky všech dnes dostupných komunikačních prostředků, od poštovní služby, přes telefon až po komunikační nástroje a služby dostupné v rámci internetu. Výchozím bodem jsou přitom tiskoví mluvčí nebo tisková oddělení, které dnes běžně pro komunikaci s médii využívá většina úřadů, institucí, firem, podniků a organizací.

V přeneseném významu je možné za rešerši považovat rovněž získávání informací od zdrojů novináře. Novinář Jaroslav Kmenta hovoří o „*kafování se zdroji*“, tedy pravidelném setkávání s kontakty, které si novinář v průběhu své práce vytvořil. Na těchto setkáních pak může získat třeba informace, které se nedají zjistit z otevřených zdrojů, případně o nich nikdo nechce hovořit veřejně.⁹⁸ Dobře informované zdroje také „*mohou zasadit třeba i známé skutečnosti do nových souvislostí.*“⁹⁹ To přitom může být pro novináře velice přínosné. Přestože takto získané informace nemůže vždy využít pro potřeby investigativního komunikátu, mohou ho nasměrovat k dalším důležitým informacím, které nakonec použitelné budou.

Pro realizaci investigativní žurnalistiky je rešeršování naprosto zásadní. Novinářům, kteří vycházejí z informací získaných od svých tajných zdrojů, představuje rešerše účinný nástroj, jak ověřit důvěryhodnost získaných informací nebo je dát do kontextu s informacemi, které jsou obecně známé. Otevřená investigativní žurnalistika je naproti tomu na rešerši postavena a lze říci, že výhradně. Pokud se totiž v novinářském sdělení vycházejícím z principů otevřené investigativní žurnalistiky nachází informace, která není zpětně dohledatelná z veřejně dostupných zdrojů, není možné takovou investigaci považovat za otevřenou. Vzhledem k významu, jaký má rešerše v otevřené investigativní žurnalistice, je tedy možné tento typ žurnalistiky označit za rešeršní.

Rešerši v rámci otevřené investigativní žurnalistiky je však nutno chápat v úzkém vymezení, kterým je práce s otevřenými informačními zdroji. Samotná investigativní činnost novináře samozřejmě není striktně omezena na práci s těmito zdroji a může využívat všechny standardní žurnalistické postupy získávání informací. Výsledné investigativní sdělení však musí vycházet pouze ze zpětně ověřitelných informací a ty lze

---

⁹⁸ Kmenta 2011, str. 86-90

⁹⁹ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

zpravidla získat pouze z otevřených zdrojů. Jejich popisu je věnována celá kapitola této práce (viz kap. 4).

3.2 Novinářské kontakty

Kontakty, často označované také jako zdroje, jsou neoddělitelnou součástí žurnalistické praxe, zejména pokud jde o tu investigativní. Potvrzuje to většina novinářů, kteří se investigativní žurnalistikou zabývají. „*Pokud máte štěstí, narazíte na spřízněnou duši, co vám je ochotna pod slibem anonymity říct pravdu nebo poskytnout důkaz.*“¹⁰⁰ Podobně hovoří také J. Klíma, podle kterého řada investigativních novinářů „*už dávno měla a má své policajty,*“ kteří jim dávají tipy nebo zprostředkovávají lidi a potřebné dokumenty.¹⁰¹ Nejde tedy o oficiální zdroje, jakými jsou například tiskoví mluvčí instituce nebo úřadu.

Je však potřeba si uvědomit rozdíl v tom, jakým způsobem se zdroji běžně investigativní novináři pracují, a jak zdroje využívají novináři v rámci otevřené žurnalistiky. Pokud nějaký kontakt poskytne novinářovi konkrétní, ale neveřejný důkaz, je samozřejmě možné ho zveřejnit a vystavět na něm investigativní článek či reportáž. Záleží pak výhradně na divácích či čtenářích, zda příslušné médium považují za dostatečně důvěryhodné, aby mu uvěřili, že má zmiňovaný důkaz k dispozici a dostatečně ověřila jeho pravost.

Otevřená investigativní žurnalistika však vychází z předpokladu, že čtenář nebo divák si může všechny informace sám ověřit. Novinář v tomto případě nemůže využít svůj zdroj k tomu, aby podpořil svá tvrzení, ale pouze jako podpůrný nástroj, jenž mu pomůže důkazy shromáždit. J. Kmenta k tomu uvádí: „*Zdroje vám mohou pomoci. Nejsou všelékem a informace od nich vám neumožní rovnou zveřejnit článek. Ale mohou vás upozornit na zajímavý problém, o kterém jste dosud neslyšeli.*“¹⁰²

Platí tedy, že rešerše otevřených zdrojů je základ práce, nicméně jak již bylo v této práci uvedeno, novinář zpravidla nemá dostatek času všechny dostupné informace procházet a analyzovat. Potvrzuje to i V. Blažek, který říká, že „*nemáte čas, abyste seděl na veřejném rejstříku zakázek a neustále se díval na nové zakázky a potom si v obchodním rejstříku projíždět, co jsou zač ty firmy, které to vyhrály. Na začátku tedy potřebujete někdy takto nakopnout, abyste se o to zajímal.*“¹⁰³

---

¹⁰⁰ Kmenta 2011, str. 40

¹⁰¹ Klíma 2009, str. 77

¹⁰² Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

¹⁰³ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

Velmi často proto novináři využívají podněty od různých kontaktů, které si za dobu svého působení vybudovali. Jde například o lidi, se kterými se novinář v rámci své práce pravidelně setkává a vybuduje si s nimi určitou důvěru. Takoví lidé pak často upozorní na nějaký existující problém, kterým se novinář může zabývat. Podle Blažka „jsou to lidé, které něco opravdu štve a myslí si, že když vám ten tip na začátku řeknou, tak tím něčemu pomůžou. A navíc vás a vaši práci znají, takže ví, že je neprásknete.“¹⁰⁴ Takto získané informace je možné dále využít, nikoliv však přímo zveřejnit. Nejenže je toto chování neetické a snižuje důvěryhodnost novináře, ale každá reportáž vystavená výhradně nebo z velké části na anonymních vyjádřeních je velice snadno právně napadnutelná. Svá neoficiální vyjádření totiž může každý kdykoliv popřít.

Informace novinářům poměrně často předávají také různí aktivisté nebo občanská sdružení, která se věnují nějaké konkrétní problematice, například korupci ve veřejné správě. Pokud v rámci své činnosti narazí na něco podezřelého, mohou na to upozornit nějaké médium, které věc prověří a případně zveřejní.

Novinář však musí počítat s tím, že budování sítě kontaktů je nestálý a dynamický proces. Potvrzuje to i Kmenta: „V novinářině trpíte obrovskou fluktuací vztahů. (...) Z takové stovky kontaktů, které za rok během práce poznáte, vám zůstane třeba jen jeden. Jen výjimečně vám nějaký zdroj vydrží déle než rok.“¹⁰⁵

3.3 Anonymní zdroje

Nezanedbatelné jsou také anonymní zdroje, tedy osoby, jež předávají novinářům informace, aniž by mu zveřejnili svou identitu. Novináři se s nimi setkávají docela často. Podle Kmenty se takových lidí ozývá i několik každý měsíc: „V některých případech jde o blázny nebo jsou to provokatéři. Taky se občas stane, že vás chce někdo odvést na vedlejší kolej, zahltit jiným případem, aby vám nezbyl čas na kauzu, kterou zrovna děláte.“¹⁰⁶

K podobným tipům je potřeba vždy přistupovat velmi opatrně, zejména tak, že si novinář s příslušným člověkem chvíli dopisuje nebo telefonicky hovoří. Bude-li říkat nesouvislé nekonkrétní věci, nemá cenu se věcí dále zabývat. Pokud však předloží konkrétní informace a tím například dokáže, že je zevnitř nějakého úřadu či instituce, je možné s tímto podnětem dále pracovat. Pak je ovšem důležité všechny získané informace

---

¹⁰⁴ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

¹⁰⁵ Kmenta 2011, str. 86

¹⁰⁶ Kmenta 2011, str. 99

znova oficiální cestou nebo rešerší ověřit, protože s tímto anonymním zdrojem není možné v komunikátu přímo pracovat.¹⁰⁷

Například D. Macháček vždy trvá na tom, že se chce sejit osobně, aby člověka lépe poznal a zjistil něco o jeho motivaci. Dodává ovšem, že přestože zjistí, že jde o nedůvěryhodnou osobu, je možné získané informace po ověření bez problémů publikovat.¹⁰⁸

Využívání anonymních zdrojů a v investigativních komunikátech je vždy kontroverzní, ovšem v rámci otevřené žurnalistiky naprosto vyloučené. Všechny publikované informace totiž musí být vždy zpětně dohledatelné, což v případě anonymní výpovědi není možné. Novinář by se měl vždy buď snažit tohoto člověka přesvědčit, aby vypovídal veřejně, nebo by se měl snažit jím poskytované informace ověřit jiným způsobem, tedy oficiální cestou nebo rešerší otevřených zdrojů. Je pravděpodobné, že přinejmenším část těchto informací je dostupná jiným způsobem.

3.4 Účelové poskytování informací

Otevřené investigativní žurnalistiky se tento jev sice přímo nedotýká, nicméně je vhodné zmínit se krátce o účelovém či řízením poskytování informací. V českém kontextu se totiž novináři mohou poměrně snadno stát určitým nástrojem politických či mocenských her. „*Stačí se podívat na to, kolikrát se stalo, že když se objevila nějaká velká kauza na nějakou politickou stranu, najednou ta samá politická strana z ničeho nic kontaktovala během týdne novináře v jiném médiu a upozornila je, že ta druhá strana má tento malér. Tím se rozpoutá jiné mediální téma a odvede pozornost od toho původního.*“¹⁰⁹ Jde o běžnou mediální praxi, za kterou podle D. Macháčka může současný tlak na rychlé a pravidelné dodávání atraktivních materiálů, které média pro svůj každodenní provoz vyžadují.

Pokud se k novinářovi dostanou informace, o nichž má podezření, že jsou účelové nebo manipulující, musí k nim přistupovat kriticky. Je potřeba zasadit informace do kontextu a hledat motivaci a důvody, proč se tyto informace objevily právě v tuto chvíli. Podle J. Klímy se novinář může bránit určitými mechanismy, které se však v jednotlivých případech liší. Osobně se vždy snaží držet něčeho hmatatelného a snaží se na celou věc nahlížet věcně. Není-li si však novinář jistý, například při ekonomických

---

¹⁰⁷ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

¹⁰⁸ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

¹⁰⁹ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

podvodech, které příliš mnoho hmatatelného zpravidla nemají, měl by to přiznat a divákovi nebo čtenáři nabídnout možné varianty příběhu.¹¹⁰

Neplatí však, že by se takové informace neměly zveřejňovat. „Když se (...) podíváte, na to, co vám přinesli, musíte zvážit, jestli je to vyřizování účtů, nebo to má reálný základ. Třeba vám kolega z OSD řekne na druhého, že si koupil dům, na který si nemohl vydělat. Nebo některého poslance štve, že si jeho kolega přihrává nějaké státní dotace. A teď přemýšlíte, co to je. Vyřizování účtů? Jenže když to pak ověříte a zjistíte, že to je pravda, tak to napíšete.“¹¹¹

---

¹¹⁰ Hvižďala 2005, str. 40

¹¹¹ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

4. VYBRANÉ OTEVŘENÉ ZDROJE INFORMACÍ

Otevřená investigativní žurnalistika předpokládá, že článek nebo audiovizuální reportáž je vystavěna výhradně na informacích získaných z otevřených a veřejně dostupných zdrojů. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole (viz kap. 3), získá-li novinář nějakou informaci nebo podnět od některého ze svých kontaktů nebo od anonymního zdroje, je vždy potřeba všechny takové informace znova ověřit, a to oficiální cestou nebo pomocí rešerše v rámci otevřených zdrojů. Pokud není možné některou informaci zpětně tímto způsobem ověřit, nelze ji pro potřeby reportáže použít.

Některé z otevřených zdrojů zpřístupňují informace na základě zákonných předpisů, jiné pak zcela nezávisle. Každý investigativní novinář, a do značné míry i běžný novinář, by měl disponovat dostatečnou znalostí těchto zdrojů i způsobů, jak je při práci prakticky využívat. Jde totiž o jednu ze základních žurnalistických znalostí a dovedností, bez níž se neobejde ani při každodenní zpravodajské práci, natož pak v rámci otevřené investigativní žurnalistiky, pro kterou jsou otevřené zdroje doslova základním kamenem.

Tato kapitola je zaměřena na popis těch nejvýznamnějších otevřených zdrojů, které využívají novináři ve všech médiích. Investigativní novinář totiž ve většině případů využívá stejných otevřených zdrojů, jako novinář věnující se běžnému zpravodajství. Jak ovšem vyplývá z povahy investigativní žurnalistiky, věnuje mnohem více času analýze získaných informací a hledání souvislostí mezi nimi. Čím více informací z různých zdrojů se investigativnímu novináři podaří získat, tím důkladnější a přesnější analýzu může provést.

Předně je potřeba uvést, že není v možnostech ani rozsahu této práce vyjmenovat a popsat všechny existující otevřené zdroje informací. Hlavním důvodem je skutečnost, že jejich počet je proměnlivý a odvíjí se nejen od činnosti zákonodárského orgánu, který může jejich dostupnost rozšiřovat nebo omezovat, ale také od činnosti médií i jednotlivých občanů. Některé informace, které by dle právní úpravy měly být veřejně dostupné, totiž mnohdy dostupné nejsou až do chvíle, kdy si jejich zveřejnění žadatel vymůže. Zveřejnění je zpravidla dosaženo dlouhodobým tlakem na příslušný orgán nebo instituci, případně soudní cestou.

Lze však stanovit množinu otevřených zdrojů, které jsou dlouhodobě novinářům přístupné, a zároveň se nepředpokládá, že by jejich dostupnost měla být v budoucnu nějakým způsobem omezena. Využitelnost těchto otevřených zdrojů v žurnalistické praxi

navíc potvrzují všichni z oslovených novinářů, kteří se investigativní žurnalistice dlouhodobě věnují: Jaroslav Kmenta, Vojtěch Blažek a David Macháček.¹¹²

Všechny dále uvedené otevřené zdroje je možné využít v rámci investigativní žurnalistiky i v rámci běžné žurnalistiky zpravodajského charakteru. Získané informace je pak možné analyzovat, různým způsobem kombinovat a dávat vzájemně do kontextu. Je důležité si uvědomit, že mnoho informací samo o sobě není novinářsky využitelných, ale pokud se dají do kontextu s jinými informacemi, okamžitě získávají svou hodnotu. Jinými slovy, pokud politik vlastní soukromou firmu, není to samo o sobě špatné. Pokud se však ukáže, že této firmě svým přičiněním zajistil veřejnou zakázku, jde jednoznačně o střet zájmů, a tuto informaci je potřeba zveřejnit.

4.1 Právo na informace

Zákon o svobodném přístupu k informacím, je jednou z nejúčinnějších cest, díky níž je možné získat informace potřebné k realizaci otevřené investigativní žurnalistiky. Podle Kužílka je přístup k informacím „*podmínkou svobodného rozhodování a demokracie (...) a zájem o ně působí jako lék proti ne hospodárnosti, nerovnosti a zneužívání postavení.*“¹¹³ Stěžejním účelem tohoto zákona je zajištění ústavního práva všech osob na informace, které mají k dispozici státní orgány, orgány územní samosprávy a další veřejné instituce hospodařící s veřejnými prostředky.¹¹⁴ P. Kolman vyjmenovává celou řadu zásad, na kterých je zákon postaven. Z těch nejdůležitějších lze zmínit tyto:

- posílení publicity veřejné správy
- možnost všech osob (včetně cizinců a právnických osob) informace požadovat
- není nutné uvádět důvod žádosti o informace
- nutnost poskytnout odůvodnění v případě odepření poskytnutí informace
- možnost přezkoumání odmítnutí soudem.¹¹⁵

Pro novináře představuje tento zákon jeden ze základních nástrojů, pomocí něhož lze získat informace o veřejné správě, tedy o fungování a rozhodování orgánů veřejné správy a také o práci úředníků a politiků. Podle J. Kmenty na ně tento zákon vytváří určitý tlak, aby se chovali otevřeně. Do doby, než byl zákon přijat, totiž v podstatě neexistoval způsob, jak úředníky přimět k vydání určité informace.¹¹⁶

---

¹¹² Rozhovory s těmito novináři jsou součástí příloh této práce.

¹¹³ Kužilek 2001, str. 5

¹¹⁴ Korbel et al. 2005, str. 44

¹¹⁵ Kolman 2010, str. 54-55

¹¹⁶ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

Nejde ani tak o zdroj informací jako takový, ale spíše o nástroj, jak se k těmto informacím dostat. To je důvodem, proč je tento institut uveden hned v úvodu výčtu otevřených zdrojů. Jak navíc ukazuje žurnalistická praxe, na základě jeho aplikace jsou občas samotné otevřené zdroje zpřístupňovány.

4.1.1 Vznik zákona o svobodném přístupu k informacím

Komplexní právní úprava, která by ošetřovala právo na informace, svobodný přístup k nim a ukládala státním orgánům, orgánům samosprávy a dalším veřejným institucím povinnost poskytovat informace, v rámci českého státu v podstatě neexistovala až do konce 20. století. Otázka svobodného přístupu k informacím se do popředí dostala až v důsledku politických a společenských změn po revoluci v roce 1989.¹¹⁷

Prvním krokem ke zpřístupnění informací bylo přijetí Listiny základních práv a svobod v roce 1991, respektive v roce 1993 po vyhlášení samostatné České republiky. V článku 17 odstavci 5 tohoto ústavního zákona je řečeno, že „*státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti,*“¹¹⁸ přičemž podmínky a samotnou realizaci stanoví příslušný zákon. Problémem nicméně bylo, že tento zákon dlouhou dobu neexistoval, takže toto ustanovení v praxi nebylo vymahatelné. V roce 1999 však zákonodárny orgán schválil zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který dlouhodobý deficit právní úpravy odstranil. Účinnosti tento zákon nabyl dnem 1. ledna 2000.

Tento zákon později prošel deseti novelizacemi, přičemž nejvýraznější změny přinesla pátá novelizace z roku 2006. Hlavním důvodem posledního přepracování zákona byla směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/98/ES o opakovaném použití informací veřejného sektoru, která „*stanoví minimální požadavky na poskytování informací veřejnou správou široké veřejnosti.*“¹¹⁹ Zdeněk Kopečný jako hlavní změny zákona, které usnadnily práci novinářům, vyjmenovává možnost soudního příkazu poskytnutí informace, možnost vyžádat si rozsudek soudu a preferenci elektronizace režimu poskytování informací.¹²⁰ Ostatní novelizace žádné výrazné změny ve znění zákona nepředstavovaly.¹²¹

---

¹¹⁷ Korběl 2005, str. 16

¹¹⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

¹¹⁹ Kopečný 2008, str. 24

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Poslední novelizaci zákona o svobodném přístupu k informacím přinesl zákon č. 227/2009 Sb. Tento zákon, včetně zmiňované novelizace, nabyl účinnosti dnem 1. července 2010.

4.1.2 Možnosti využití zákona č. 106/1999 Sb.

Klíčovou vlastností zákon č. 106/1999 Sb. je jeho obecnost v tom smyslu, že dopadá na všechny informace s výjimkou těch, které jsou samostatně upraveny jinými předpisy.¹²² Zákon je tedy komplexním předpisem, který upravuje všechny základní aspekty práva na informace a hlavně všem dotčeným orgánům a institucím ukládá povinnost aktivně informace zpřístupňovat veřejnosti.¹²³ To znamená, že vedle vyřizování samotných žádostí o poskytnutí informací zákon přepokládá, že budou některé tyto informace současně zveřejňovat, například na webu nebo jako součást výroční zprávy.

Právo na informace pochopitelně není absolutní a samotný zákon stanovuje důvody pro odepření některých informací. Takovým důvodem může být například soukromý zájem jiné osoby, kdy nelze zveřejňovat informace osobní povahy (typicky osobní údaje), majetkové povahy (typicky obchodní tajemství), případně informace smíšené povahy (např. ochrana duševního vlastnictví). Omezení se týkají také informací o probíhajícím trestním řízení, rozhodovací činnosti soudů a ve veřejném zájmu rovněž nelze poskytovat utajované informace a skutečnosti, kterými mohou být například:

- vnitřní pokyny a přepisy příslušného subjektu,
- informace získané při plnění úkolů zpravodajských služeb,
- informace získané při šetření legalizace výnosů z trestné činnosti
- informace získané při přípravě, průběhu nebo projednávání výsledků kontrol Nejvyššího kontrolního úřadu.¹²⁴

Podobně jako důvody pro omezení práva na informace, je potřeba blíže definovat také již zmiňované orgány a instituce, na které se informační povinnosti vztahuje. V zákoně jsou označovány jako povinné subjekty a „*mají povinnosti poskytovat všechny údaje, se kterými disponují anebo se kterými by disponovat měly.*“¹²⁵ Mají tedy takzvanou úplnou informační povinnost.

Výčet všech povinných subjektů pochopitelně není v zákoně výslovně uveden, ale mnohdy jsou pouze obecně definovány. To zpočátku vedlo k situacím, kdy některé orgány či úřady odmítaly informace poskytovat s odvoláním, že se na ně informační povinnost nevztahuje. V současné době je však již k dispozici řada judikatur, která výčet těchto subjektů zpřesňuje.

¹²² V současné době jde pouze o zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí.

¹²³ Korbelt et al. 2005, str. 42

¹²⁴ Korbelt et al. 2005, str. 42-43

¹²⁵ Kolman 2010, str. 62

Jde především o státní orgány, mezi něž podle P. Kolmana spadají obě komory Parlamentu (Poslanecká sněmovna PČR a Senát PČR), všechny parlamentní komise a výbory, prezident republiky, vláda a všechna ministerstva, a dále také tzv. ostatní ústřední orgány státní správy.¹²⁶ Jako další povinné orgány pak vyjmenovává například Celní správu ČR, státní zemědělskou a potravinářskou inspekci, úřady práce, katastrální úřady apod.¹²⁷

4.1.3 Podání žádosti o informace

Z. Kopečný ve své práci stručně popisuje celý průběh získávání informací na základě zákona o svobodném přístupu k informacím: „*zákonem stanovenou formou požádáme o určitou konkrétní informaci, čekáme na vyjádření úřadu a v případě, že je pozitivní, informace nám bude předána za případné uhrazení nákladů. Pokud je naše žádost odmítnuta, podáme proti rozhodnutí o odmítnutí odvolání. Pokud žádost není vyřízena k naší spokojenosti, například některé informace chybí nebo se úřad dokonce vůbec nevyjádřil, můžeme podat stížnost na postup při vyřizování žádosti.*“¹²⁸

Podle § 3 může o informaci požádat každá fyzická i právnická osoba, tedy osoby disponující právní subjektivitou. Žadatelem tedy „*může být i cizinec nebo osoba zbavená dočasně či dokonce trvale svobody na základě trestněprávních předpisů (...) i osoba nezletilá způsobilá k právním úkonům.*“¹²⁹ Vzhledem k zaměření této práce bude v následujících částech za žadatele považován novinář, nicméně jak vyplývá ze zákona, stejný postup může využít kterýkoliv zájemce o informace, nejčastěji tedy běžný občan.

Pokud novinář požaduje informaci, kterou povinný subjekt nemusí (automaticky) zveřejňovat, případně zveřejněné informace považuje za nedostatečné či dokonce chybné, může příslušné instituci nebo orgánu podat žádost o informaci. Podle zákona může být žádost podána ústně nebo písemně, a to běžnou cestou nebo s využitím elektronické komunikace (například internetu).¹³⁰ Žurnalistická praxe ukazuje, že očekává-li novinář neochotu příslušného subjektu informaci sdělit, měl by využít písemné žádosti zasláné

---

¹²⁶ Ústřední orgány státní správy jsou správní orgány, které stojí na vrcholu správní hierarchie a zpravidla jim není nadřazen žádný jiný úřad, ale často přímo vláda. Takovým orgánem jsou ministerstva, Český statistický úřad, Český telekomunikační úřad, Energetický regulační úřad, Státní úřad pro jadernou bezpečnost apod. Kompletní výčet lze nalézt na Portálu veřejné správy ČR (www.portal.gov.cz).

¹²⁷ Kolman 2010, str. 63-64

¹²⁸ Kopečný 2008, str. 43

¹²⁹ Kolman 2010, str. 74

¹³⁰ Pokud novinář zvolí elektronickou cestu při podání žádosti, musí využít tzv. elektronické podatelny, pokud ji příslušný subjekt zřídil. V opačném případě nemusí subjekt žádosti vyhovět. Není-li podatelna zřízena, může využít kteroukoliv elektronickou adresu daného subjektu. (Srov. Kolman 2010, str. 106).

poštou. V případě, že se totiž bude bránit opravnými prostředky, posílí to jeho pozici při prokazování, kdy žádost podal a o co v ní žádal.

Dotazovaný subjekt má dle zákona povinnost poskytnout požadovanou informaci do 15 kalendářních dnů od doručení žádosti. Tuto lhůtu je možné ze závažných důvodů prodloužit až o 10 dnů, přičemž žadatel musí být o této skutečnosti vždy informován před uplynutím 15denní lhůty. Jde tedy o „*protiprávní postup, když by správní úřad, až po uplynutí lhůty, oznámil žadateli, že např. kvůli vyhledávání velkého množství tematicky odlišných informací prodlužuje lhůtu.*“¹³¹

Obsah žádosti je posouzen a v případě její nesrozumitelnosti nebo nejednoznačnosti je žadatel vyzván do 7 dnů vyzván k doplnění žádosti. Neučiní-li tak žadatel do 30 dnů, bude žádost zamítnuta. Je třeba konstatovat, že „*obligatorní součástí žádosti o informace rozhodně není odůvodnění žádosti.*“¹³² To znamená, že není povinností žadatele uvádět důvod žádosti ani záměr, jak bude s informacemi nakládat. Novinář tedy nemusí uvádět, že zastupuje určité médium a že informaci zveřejní nebo ji bude interpretovat. Nevztahuje-li se požadovaná informace k působnosti dotazovaného subjektu, je žádost odložena a žadatel je o této skutečnosti informován.

Nebylo-li žádosti o informaci vyhověno, je dle § 15 ve lhůtě pro vyřízení žádosti vydáno rozhodnutí o odmítnutí žádosti, případně části žádosti. Podoba a způsob doručení žadateli není v zákoně přímo definován, nicméně náležitosti rozhodnutí lze v tomto případě vyvozovat z ustanovení ve správním řádu,¹³³ vzhledem k tomu, že odmítnutí žádosti je správním rozhodnutím. Rozhodnutí tedy musí obsahovat výrokovou část, odůvodnění a poučení o opravném prostředku a musí být doručeno v písemné podobě.¹³⁴

4.1.4 Náklady za poskytnutí informace

Dotazovaný subjekt je podle zákona oprávněn žádat v souvislosti s poskytnutím informací úhradu, která „*nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením kopií, opatřením technických nosičů dat a s odesláním informací žadateli.*“¹³⁵ Oproti původnímu znění zákona je zde pozorovatelný jednoznačný legislativní posun, protože dle aktuálního znění zákona není možné vyžadovat úhrady za běžnou činnost úředníků při vyhledávání informací. Dříve bylo možné účtovat libovolně vysokou částku za práci úředníků,

---

¹³¹ Kolman 2010, str. 109

¹³² Kolman 2010, str. 107

¹³³ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁴ Kopečný 2008, str. 47

¹³⁵ § 17 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím

což v důsledku mohlo vést k „šikanózní aplikaci tohoto ustanovení,“ kdy dotazovaný subjekt mohl zneužít úhradu nákladů k faktickému odepření informace.¹³⁶

V současné době § 17 stanovuje pouze možnost dotazovanému subjektu „vyžádat i úhradu za mimořádně rozsáhlé vyhledání informace.“¹³⁷ Jak ovšem ukazuje praxe, i toto ustanovení může vést k omezení možnosti získat od úřadů některé požadované informace (viz 4.1.6.2), byť to s největší pravděpodobností zákonodárny orgán při novelizaci nezamýšlel.

Pokud bude nějaké úhrada vyžadována, žadatel musí být o této skutečnosti dopředu informován, přičemž z oznámení musí být zřejmé, na základě jakých skutečností a jakým způsobem byla výše úhrady vyčíslena. Požadavky na úhrady by tedy úřady měly řádně odůvodňovat, a to i v případě nízkých částek.¹³⁸ Pokud subjekt tuto oznamovací povinnost nesplní, podle zákona zcela ztrácí nárok na úhradu nákladů. I v tomto ohledu je vidět určitý legislativní posun, protože před novelou z roku 2006 se informace o předpokládané ceně poskytovala až na výslovnou žádost, z čehož v praxi mohly žadatelům plynout problémy.¹³⁹

Dle aktuálního změny zákona je poskytnutí informací podmíněno zaplacením této úhrady. Pokud tak žadatel neučiní do 60 kalendářních dnů, bude žádost odložena. V žádném případě však nelze požadovat jakoukoli úhradu či zálohu předem, kterou by se podmiňovalo přijetí nebo vyřizování žádosti.¹⁴⁰

4.1.5 Odvolání a žaloba při odmítnutí žádosti

Není-li novinář spokojen s rozhodnutím dotazovaného subjektu, tedy pokud byla jeho žádost zamítnuta nebo výčet poskytnutých informací dle jeho názoru nebyl kompletní, může podat odvolání. To se podává přímo u subjektu, který rozhodnutí vydal a ten jej spolu se spisovým materiálem do 15 dnů doručí na posouzení nadřízenému orgánu.

Podle § 16 odst. 3 nadřízený orgán rozhodne o odvolání do 15 dnů ode dne předložení odvolání. Nadřízený orgán může odvolání buď zamítnout, tj. původní rozhodnutí bude potvrzeno, nebo zrušit původní rozhodnutí a vrátit jej dotazovanému subjektu k novému posouzení. Případně může vydat rozhodnutí přímo, tedy bez vrácení k novému posouzení.¹⁴¹ Zákon před svou novelizací v roce 2006 obsahoval ustanovení,

---

¹³⁶ Korbel 2005, str. 174

¹³⁷ § 17 odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím

¹³⁸ Kolman 2010, str. 114

¹³⁹ Tamtéž

¹⁴⁰ Kužilek 2007, str. 61

¹⁴¹ Kopečný 2008, str. 48

že proti rozhodnutí o odvolání se nelze odvolat, nyní však toto výslovně neuvádí. Jak již však bylo uvedeno výše, je v tomto případě potřeba vycházet ze správního řádu, kde § 91 odst. 1 říká, že „*proti rozhodnutí odvolacího správního orgánu se nelze dále odvolat.*“¹⁴²

Pokud tedy novinář ani v této fázi s rozhodnutími nesouhlasí, může se obrátit na správní soud, který „*rozhodnutí o odvolání na základě žaloby podle zvláštního právního předpisu (...) přezkoumá, zda jsou dány důvody pro odmítnutí žádosti. Nejsou-li žádné důvody pro odmítnutí žádosti, soud zruší rozhodnutí povinného subjektu o odmítnutí žádosti a (...) nařídí požadované informace poskytnout.*“¹⁴³ O této žalobě rozhodují krajské soudy, přičemž proti jejich rozsudku „*lze dále podat kasační stížnost, o níž je oprávněn rozhodovat Nejvyšší správní soud.*“¹⁴⁴

Specifická situace nastává ve chvíli, kdy novinář žádá o informaci některý z ústředních orgánů státní správy. Pak se namísto odvolání podává rozklad, přičemž řízení o rozkladu musí skončit do 15 pracovních dnů ode dne doručení rozkladu. „*Hlavním rozdílem je to, že rozkladový orgán je organizační složka téhož (...) subjektu. Podaný rozklad se proto nikam nepostupuje a patnáctidenní lhůta (...) běží již ode dne (jeho) doručení.*“¹⁴⁵

Právní úprava v § 16a zaručuje žadatelům také možnost podání stížnosti na postup, kterým dotazovaný subjekt žádost o informaci vyřídil, není-li s ním spokojen. Jde o případy, kdy dotazovaný orgán na žádost o informaci vůbec nereaguje a po uplynutí předepsané lhůty nepodá požadované informace ani nevydá rozhodnutí o odmítnutí, žadatel nesouhlasí s vyřízením žádosti¹⁴⁶ nebo s výší finanční úhrady, kterou si orgán za poskytnutí informací naučtuje. Jak upozorňuje P. Kolman, na institut stížnosti v rámci zákona o svobodném přístupu k informacím se „*absolutně nevztahují (...) ustanovení § 175 správního řádu o vyřizování stížnosti.*“¹⁴⁷

Stížnost lze podat k dotazovanému subjektu do 30 dnů ode dne doručení sdělení ze strany dotazovaného orgánu nebo uplynutí lhůty pro poskytnutí informace. Podobně jako v případě odvolání o stížnosti rozhoduje nařízený orgán, a to do 15 dnů ode dne předložení ze strany dotazovaného subjektu.¹⁴⁸ Rozhodnout může tak, že postup

---

¹⁴² Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

¹⁴³ § 16 odst. 4 zákona o svobodném přístupu k informacím

¹⁴⁴ Kolman 2010, str. 111

¹⁴⁵ Kopečný 2008, str. 48

¹⁴⁶ V tomto případě jde o dvě konkrétní situace, které zákon definuje. Žadatel nemusí souhlasit s vyřízením žádosti formou odkázání na již v minulosti zveřejněnou informaci, a také s nedostatečnou odpovědí, která obsahuje pouze část požadovaných informací, přičemž o zbytku nevydá explicitní rozhodnutí o odmítnutí. Srov. § 16a odst. 1 písm. a) a c).

¹⁴⁷ Kolman 2010, str. 129

¹⁴⁸ Na přeložení stížnosti nadřízenému orgánu má dotazovaný subjekt 7 dnů ode dne přijetí.

podřízeného orgánu potvrdí, v případě nečinnosti přikáže žádost vyřídit, případně věc převezme a rozhodne o žádosti sám.

Z pohledu novináře je důležité ustanovení v odst. 7 o rozhodování v případě nesouhlasu s výší úhrady za poskytnuté informace. Jak je totiž uvedeno v následující podkapitole (4.1.6), může být právě výše této úhrady jednou z cest, jak se orgány brání zveřejňování informací. Nadřízený orgán v tomto případě může výši úhrady potvrdit nebo snížit. Důležité je v této souvislosti poznamenat, že po dobu vyřizování stížnosti proti výši požadované úhrady neběží 60denní lhůta pro zaplacení úhrady.¹⁴⁹

4.1.6 Využití zákona v žurnalistické praxi

Zákon o svobodném přístupu k informacím je účinným nástrojem, pomocí něhož může novinář získat informace z mnoha oblastí. Zejména v rámci otevřené investigativní žurnalistiky, kdy rychlost získání informací není naprosto prioritní jako při přípravě zpravodajství, často hraje důležitou roli. Dokáže totiž přimět úřady či instituce k tomu, aby zpřístupnily rovněž údaje, u kterých by tak za běžných okolností neučinily, případně by je považovaly za neveřejné.

4.1.6.1 Judikatury týkající se poskytování informací

Od roku 2000, kdy zákon nabyl účinnosti, prošel několika novelizacemi, které spolu s již existující judikaturou výrazně zvyšují šance za získání požadovaných informací. Dlouhou dobu například nebylo zcela zřejmé, které úřady patří mezi subjekty, jež mají informace na základě tohoto zákona poskytovat. Soudy například ve sporech rozhodly o tom, že informační povinnost mají například Všeobecná zdravotní pojišťovna, Letiště Praha, Pozemkový fond České republiky, Akademie věd České republiky, Česká televize, Český rozhlas a další. Všechny tyto subjekty zpočátku odmítaly podávat informace na základě žádostí podle zákona o svobodném přístupu k informacím, nicméně soud jejich informační povinnost potvrdil.¹⁵⁰ Mnohdy se přitom spory dostaly až k Ústavnímu soudu, který pak o věci rozhodoval.

Soudy průběžně řešily i řadu jiných aspektů zákona, především v souvislosti s důvody pro omezení práva na informace. Úřady či instituce velmi často žádosti odmítaly s tím, že informaci nemohou poskytnout z důvodu ochrany obchodního tajemství, ochrany utajovaných skutečností nebo ochrany osobních údajů. Právě ochranou osobních důvodů zpravidla argumentují úřady v případech, kdy je někdo žádá o poskytnutí informací

---

¹⁴⁹ Kolman 2010, str. 115

¹⁵⁰ Kopečný 2008, str. 35

o platech a odměnách státních úředníků. Ve zdůvodněních pak uvádějí, že výše odměn jsou soukromé a chráněné osobní údaje, které nelze v rámci tohoto zákona poskytnout.

Problematice se intenzivně věnoval například internetový zpravodajský server Aktuálně.cz. Na základě zákona se dotazoval se na příjmy vrcholných představitelů nejvýznamnějších institucí nebo podniků pod kontrolou státu, nicméně žádosti byly zpravidla odmítnuty: „Většina z více než šedesáti úřadů, které redakce před několika měsíci oslovila, totiž odmítá detailní informace o platech a odměnách vrcholových manažerů či úředníků zveřejnit. A to navzdory verdiktu Nejvyššího správního soudu, který letos zjara jasně řekl, že veřejnost má právo vědět, jak jsou zaměstnanci z veřejných peněz placeni.“¹⁵¹

Tímto verdiktem je myšleno rozhodnutí, ve kterém soud konstatoval, že „zaměstnanec veřejné správy dostává za svou práci plat, který je mu vyplácen z veřejných prostředků. Je proto ve smyslu § 8b odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím příjemcem veřejných prostředků. (...) Zákon (...) výslovně stanoví, že výše poskytnutých veřejných prostředků ve spojení se jménem a příjmením osoby, které byly poskytnuty (spolu s dalšími údaji uvedenými v § 8b odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím) jsou údaji, které povinný subjekt žadateli poskytne.“¹⁵² Vynesen byl ve sporu, ve kterém se Luděk Maděra domáhá poskytnutí informací o mimořádných odměnách vedoucích pracovníků oborů na magistrátu města Zlín.

Příjem úředníka sice oficiálně určuje základní plat daný tarifem platným pro státní zaměstnance, nicméně výrazně navýšit, často nad sto tisíc korun měsíčně, ho mohou odměny a prémie, o kterých rozhoduje šéf resortu.¹⁵³ Dotázané subjekty sice většinou zveřejnily výše odměn, byť v některých případech pouze jako souhrnná čísla pro více pozic, odmítly však poskytnout jména konkrétních osob, které je pobírají, a to z důvodu ochrany osobních údajů. Server Aktuálně.cz proto podalo na tyto subjekty žaloby, ve kterých se domáhá verdiktů, ve kterých by bylo poskytnutí všech údajů nařízeno. Rozhodnutí v době vzniku práce ještě nebyla známa.

---

¹⁵¹ Slonková, Sabina. „První žaloba na tajné platy vrcholných úředníků.“ Aktuálně.cz, 4. 10. 2011 (online). Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=716123> (3. 5. 2012)

¹⁵² Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 27. května 2011, sp. zn. 5 As 57/2010

¹⁵³ Pavlík, Bronislav. „Unikátní data: 50 českých úředníků bere přes 100 tisíc.“ Aktuálně.cz, 4. 10. 2011 (online). Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=716600> (3. 5. 2012)

4.1.6.2 Obstrukční jednání dotazovaných subjektů

Právní úprava je sice „konstruována do značné míry šetrně, aby zcela nezamezila žádostem o informace ani sociálně slabším žadatelům,“¹⁵⁴ současná podoba zákona však umožňuje dotazovanému subjektu účtovat úhradu za mimořádné rozsáhlé vyhledávání informací. To v praxi dává prostor pro obstrukční jednání, které v některých případech prakticky znemožňuje získání požadovaných informací, byť je dotazovaný subjekt ochoten je poskytnout.

Využilo toho například ministerstvo financí, když Hospodářské noviny podaly žádost o poskytnutí informací o daňových pardonech, tedy o přehled fyzických a právnických osob, kterým byly prominuty daně, a výši prominutých finančních prostředků.¹⁵⁵ Ministerstvo ovšem poskytnutí údajů za období od července 2002 do července 2010 podmínilo zaplacením nákladů za hledání ve výši 258 tisíc korun. Ve zdůvodnění uvedlo, že má k dispozici evidenci v elektronické podobě a fyzické vyhledávání informací odborným referentem potrvá 860 hodin.¹⁵⁶

4.1.6.3 Zpřístupnění nových zdrojů

Přestože se novinář může v některých případech setkat s obstrukčním jednáním úřadů, lze využití zákona o svobodném přístupu k informacím považovat za účinný způsob, jak získat specifické informace pro přípravu investigativního materiálu. Pokud totiž dotazovaný subjekt odmítne informace poskytnout, lze se odvolat nebo se v případě potřeby obrátit na soud. Jak ukazují soudní spory z minulosti, „Nejvyšší správní soud se v podstatných věcech staví za práva žadatelů. Novináři tedy mohou svoji práci vykovávat s vědomím, že ve vztahu k někdy neochotným úředníkům mají určité zastání.“¹⁵⁷

Z pohledu novináře je rovněž výhodou, že díky tomuto zákonu lze dosáhnout zpřístupnění některých informačních zdrojů, které dříve volně dostupné nebyly. Dobře to ilustruje například snaha novinářů z Hospodářských novin, kteří s využitím tohoto zákona přiměli Ministerstvo financí, aby každoročně zveřejňovalo informace o financích, které podle zákona měly odvádět hazardní společnosti na veřejně prospěšné účely. Tyto údaje ministerstvo dříve nezveřejňovalo, ale na základě žádostí ze strany novinářů je

---

¹⁵⁴ Kolman 2010, str. 114

¹⁵⁵ Daně bylo možné odpouštět kvůli nesrovnalostem vzniklým při aplikaci daňových předpisů. Příslušenství daně, tedy penále, pokuty či úroky z prodlení, bylo možné promíjet rovněž kvůli takzvané tvrdosti zákona. Novela daňového řádu, tedy zákona č. 280/2009 Sb., která byla přijata v lednu 2011, tuto pravomoc zrušila.

¹⁵⁶ Kedroň, Radek. „Daňová mystéria: od Paroubkova hoteliéra až po zmizelého bafuňáře.“ Hospodářské noviny, 26. 9. 2011, str. 16

¹⁵⁷ Kopečný 2008, str. 53

od roku 2010 volně zpřístupňuje na svých webových stránkách.¹⁵⁸ Z pohledu ministerstva je toto zveřejňování administrativně výhodnější, protože díky tomu nemusí zabývat dalšími žádostmi, které by se v budoucnu týkaly stejných informací.

Dalším podobným příkladem je přehled paušálních náhrad senátorů, které Senát PČR zveřejňuje od roku 2012. Tomuto zveřejňování však předcházela obstrukce, když kancelář Senátu podmínila poskytnutí těchto údajů zaplacením úhrady přesahující 27 tisíc korun za mimořádně rozsáhlé vyhledávání. Server Aktuálně.cz, který tyto informace požadoval, tento finanční obnos zaplatil a poté o této obstrukci informoval.¹⁵⁹ Poté, co toto jednání zkritizoval vedle jiných například Oldřich Kužilek, spoluautor zákona o svobodném přístupu k informacím, začala Senát tyto informace zveřejňovat na své webové stránce.¹⁶⁰

4.2 Katastr nemovitostí

Český katastr nemovitostí je dle katastrálního zákona¹⁶¹ obecně definován jako soubor údajů o nemovitostech v České republice zahrnující jejich soupis a popis a jejich geometrické a polohové určení.¹⁶² To znamená, že eviduje podrobné informace o nemovitostech, jejich vlastnostech a všech právech, která jsou k nim evidována. Informace z katastru je možné využívat v rámci stavebního řízení, oceňování nemovitostí, řízení ohledně vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem a v dalších běžných situacích.¹⁶³ „Český úřad zeměměřický a katastrální zaznamenává, aktualizuje a zveřejňuje veškeré dostupné údaje o nemovitostech na území České republiky. Zaznamenává naprosto každou nemovitost bez rozdílu účelu, pro jaký slouží.“¹⁶⁴

Podle zákona tyto informace „slouží k ochraně práv k nemovitostem, pro daňové a poplatkové účely, k ochraně životního prostředí, zemědělského a lesního půdního fondu, nerostného bohatství, kulturních památek, pro rozvoj území, k oceňování nemovitostí, pro účely vědecké, hospodářské a statistické a pro tvorbu dalších informačních systémů.“¹⁶⁵ Z pohledu novináře však představuje důležitý otevřený zdroj, ze kterého je možné získávat informace o tom, jaké nemovitosti vlastní například veřejně činné osoby

¹⁵⁸ Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/ver_prosp_projekty.html (3. 5. 2012)

¹⁵⁹ Machová, Martina. „Kolik berou senátoři? Dozvíte se to za 28 tisíc korun.“ Aktuálně.cz, 28. 2. 2011 (online).

Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=691192> (3. 5. 2012)

¹⁶⁰ Dostupné z <http://www.senat.cz/zpravodajstvi/statistiky> (3. 5. 2012)

¹⁶¹ Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí ČR, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „katastrální zákon“).

Poslední novelizace tohoto zákona proběhla v roce 2009 s účinností od 1. března 2009.

¹⁶² § 1 odst. 2 katastrálního zákona

¹⁶³ Radilová 2010, str. 6

¹⁶⁴ Klokočka 2010, str. 26

¹⁶⁵ § 1 odst. 3 katastrálního zákona

nebo podnikatelské subjekty, které čerpají finance z veřejných rozpočtů. Část informací využitelných v rámci investigativní činnosti je navíc možné získat bez nutnosti zdůvodňovat žádost o tyto informace nebo získání souhlasu ze strany vlastníka.

Klíčové je, že zákon výslovně v § 21 stanovuje, že katastr je veřejný a každý má právo do něj nahlížet, pořizovat si z něj pro svou potřebu opisy, výpisy a získávat z něj údaje. „*O výpis tedy může požádat každý. Jeho vyhotovení nemůže katastrální úřad odepřít nikomu, kdo uhradí správní poplatek.*“¹⁶⁶ Výhodou je rovněž skutečnost, že katastr je veden v elektronické podobě jako informační systém veřejné správy,¹⁶⁷ což výrazně usnadňuje a především urychluje získávání potřebných informací.

4.2.1 Vybrané typy informací

Katastr nemovitostí obsahuje velké množství informací nejrůznějšího charakteru, od informací o vlastnících nemovitostí, přes souhrnné přehledy o půdním fondu a dokumentace až po výsledky měření a šetření. Vedle těchto údajů obsahuje katastr také katastrální mapy nebo jiných mapových podklady, které se k nemovitostem vážou. Katastr je tedy natolik rozsáhlý, že většinu informací zpravidla novinář ke své práci nevyužije. Pro řešerši v rámci přípravy investigativního materiálu lze za užitečné považovat především dva základní druhy informačních výstupů. Jsou jimi výpis z katastru nemovitostí a přehled vlastnictví. Využít lze také údaje a informace ze sbírky listin katastru nemovitostí.

4.2.1.1 Výpis z katastru nemovitostí

Výpis z katastru nemovitostí, též označovaný jako výpis z listu vlastnictví, je nejběžnějším dokumentem, se kterým je možné se při práci s katastrem setkat. Obsahuje údaje o vlastníkovi a některé další informace o vlastněné nemovitosti. List vlastnictví je zakládán pro každého vlastníka či spoluvlastníky nemovitostí, ke kterým jsou vztaženy stejné vlastnické vztahy.¹⁶⁸

V záhlaví listu vlastnictví jsou uvedeny základní informace o daném katastrálním území a číslo listu. Následuje sedm částí, které obsahují informace o vlastnících a jejich nemovitostech. V dalších částech je možné zjistit informace o jiných věcných právech, jako jsou věcná břemena, zástavní právo, smluvní právo, exekuční právo a další. Nechybí

---

¹⁶⁶ Baudyš 2010, str. 10

¹⁶⁷ Ve smyslu zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁸ Radilová 2010, str. 24

ani údaje o listinách, na jejichž základě vznikla nebo byla změněna vlastnická práva k nemovitostem.

4.2.1.2 Přehled vlastnictví

Přehled vlastnictví je specifickým výstupem informativního charakteru, který obsahuje přehled všech listů vlastnictví konkrétního katastrálního území. Jde tedy o výčet těchto území s uvedením čísel listů vlastnictví, na kterých má daná osoba zaspáno vlastnické nebo jiné věcné právo.¹⁶⁹ Novinář díky tomuto přehledu snadno zjistí, jaké nemovitosti vlastní vybraná fyzická nebo právnická osoba (firma).

Vlastnická práva lze zjistit také prostřednictvím specifického výstupu nazvaného Evidence práv pro osobu, který podobně jako samotný Přehled vlastnictví zjišťuje, zda konkrétní osoba něco vlastní. V tomto případě však nelze poskytovat údaje o stavu v minulosti a není možné tento přehled získat bez konkrétního identifikátoru, kterým je u fyzické osoby jméno rodné číslo a v případě firmy její název a identifikační číslo přidělené při zápisu do obchodního rejstříku.¹⁷⁰

4.2.1.3 Sbírka listin

Sbírka listin je součástí katastru nemovitostí a obsahuje rozhodnutí státních orgánů, smlouvy a jiné listiny, na jejichž podkladě byl proveden zápis do katastru. Nejčastěji jde o kupní smlouvy k nemovitostem, smlouvy o zřízení věcného břemena nebo o zastavení nemovitosti, případně listiny, které se týkají vypořádání dědictví nebo společného majetku manželů při rozvodu.

Z těchto listin je tedy možné získat řadu užitečných informací, například co je obsahem věcného břemene nebo zda se k nemovitosti vztahuje nějaký hypotéční úvěr. Lze se rovněž seznámit s obsahem smlouvy, na jejímž základě je konkrétní osoba v katastru označena za vlastníka nemovitosti. Podle V. Blažka je to velmi výhodné, pokud například novinář potřebuje dokázat, že nějakou nemovitost levně koupil od státu a obratem ji prodal za mnohem vyšší cenu.¹⁷¹ Tato skutečnost totiž může být v některých případech problematická, zvláště když je původní prodejní cena výrazně podhodnocena nebo má-li kupující osoba nějaké dohledatelné vazby na představitele rozhodující o prodeji.

---

¹⁶⁹ Příloha č. 3a k vyhlášce Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního č. 162/2001 Sb.

¹⁷⁰ Radilová 2010, str. 32

¹⁷¹ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

4.2.3 Poskytování údajů z katastru

Podmínky a formu poskytování údajů z katastru včetně poplatků za poskytnutí stanovuje přímo Český úřad zeměměřický a katastrální, a to vyhláškou 162/2001 Sb., o poskytování údajů z katastru nemovitostí České republiky.¹⁷²

Do katastru může nahlížet každý v úředních hodinách na příslušném katastrálním pracovišti a bezplatně pro svou potřebu pořizovat opisy, výpisy nebo náčrty. Vedle toho lze ústně či písemně požádat o vyhotovení výpisu, opisu nebo kopie ve formě veřejné listiny¹⁷³ nebo tiskového výstupu. Tiskový výstup má pouze informativní charakter a je vyhotovován v případech, kdy požadované údaje nelze poskytnout ústně nebo získat nahlížením do katastru a vyhotovení výstupu ve formě veřejné listiny by bylo nadbytečné.

Výpisy z katastru vyhotoví na žádost i na počkání v úředních hodinách kterékoliv katastrální pracoviště nezávisle na umístění nemovitostí. Informační systém katastru umožňuje vyhotovit rovněž výpis zpětně k určitému datu, a to až do 1. srpna 2001.¹⁷⁴ Podle zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy, mohou tyto výpisy vydávat i notáři, krajské úřady, matriční úřady, obecní úřady, úřady městských částí nebo městských obvodů a některé další instituce.¹⁷⁵

V případech poskytování přehledu vlastnictví a kopií ze sbírky listin došlo v roce 2009 k významné změně. Zákon č. 8/2009 Sb. totiž novelizoval katastrální zákon a nově není možné tyto údaje získat prostřednictvím nahlížení do katastru, rámci něhož je možné volně pořizovat opisy a výpisy. Údaje z přehledu vlastnictví a sbírky listin je po novelizaci možné poskytnout na žádost pouze osobám, které prokážou svou totožnost a uvedou, pro jaký účel tyto údaje požadují. Žádost o poskytnutí přehledu vlastnictví nebo kopie ze sbírky listin lze tedy osobně na katastrálním úřadě, případně ji lze zaslat poštou. V druhém případě však musí žádost obsahovat úředně ověřený podpis žadatele. Katastrální úřad poté vyhotoví přehled vlastnictví ve formě tiskového výstupu nebo kopii požadovaných listin.

„V žádosti o vyhotovení listiny (...) je potřebné co nejpřesněji specifikovat požadovaný dokument. Ideální je uvedení čísla vkladového či záznamového řízení nebo položky výkazu změn s katastrálním územím. Pokud tyto údaje nejsou žadateli známe, je

¹⁷² Poslední novelizace této vyhlášky proběhla v roce 2009.

¹⁷³ Podle § 6 odst. 1 vyhlášky 162/2001 Sb. jsou výstupy veřejnou listinou, pokud jsou opatřeny datem, otiskem razítka katastrálního úřadu se státním znakem, jménem a příjmením zaměstnance katastrálního úřadu, který výpis, opis nebo kopii vyhotovil, a jeho podpisem a dále kolkem nebo doložkou o úhradě správního poplatku. S veřejnou listinou je potřeba nakládat dle příslušných zákonů. (Srov. § 176 trestního zákona, § 53 správního řádu aj.)

¹⁷⁴ Radilová 2010, str. 24

¹⁷⁵ Srov. § 8a zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy, ve znění pozdějších předpisů.

v určitých případech postačující i označení dotčené nemovitosti se slovním popisem vyžadované listiny.¹⁷⁶ Žadatel bohužel nemůže do listin nahlédnout a vybrat konkrétní listinu, o níž má zájem. Na tuto skutečnost v připomínkovém řízení upozorňoval veřejný ochránce práv, ale jeho připomínka zohledněna nabyla. J. Radilová nicméně uvádí, že touto novelizací nebyla veřejnost katastru nijak dotčena, pouze se změnil způsob získání těchto údajů.¹⁷⁷

4.2.4 Získávání údajů z katastru přes internet

4.2.4.1 Dálkový přístup

K získání přehledu vlastnictví, evidenci práv pro osobu a výpisu z katastru nemovitostí je možné využít též dálkový přístup a přistupovat k údajům prostřednictvím internetu. To je možné díky tomu, že je katastr veden v elektronické podobě jako informační systém. Jde o placenou službu a její používání vyžaduje registraci na základě písemné žádosti o zřízení zákaznického účtu. Není však zpoplatněno samotné využívání služby, ale pouze jednotlivé výstupy z katastru nemovitostí, které jsou zpoplatněny i při osobní žádosti na pobočce úřadu.

Jak uvádí web Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního, jsou výstupy z katastru pořízené dálkovým přístupem formálně i věcně naprosto shodné s dokumenty vydávanými katastrálním úřadem.¹⁷⁸ Navíc lze takto získané údaje považovat za aktuální, protože jejich aktualizace probíhá přibližně každé dvě hodiny. Za jediné omezení lze považovat nemožnost nahlédnout do všech katastrálních map. Jejich převod do digitální podoby totiž stále probíhá a jsou tedy dostupné pouze na územích, u kterých už byl převod dokončen.¹⁷⁹

Využití dálkového přístupu se předpokládá především pro osoby (fyzické i právnické), které potřebují informace z katastru často získávat. Tato možnost je tedy velmi výhodná právě pro novináře, což potvrzuje i V. Blažek: „(...) *nemusíte pro všechno chodit na katastr osobně. Online si zadáte jméno člověka nebo přímo IČO firmy, a tím získáte přehled vlastnictví, tedy co všechno ten člověk nebo firma vlastní. Což je užitečné a pro novináře velmi pohodlné. Pro smlouvu sice musíte na katastr vždycky, ale předtím si*

---

¹⁷⁶ Radilová 2010, str. 32

¹⁷⁷ Radilová 2010, str. 30

¹⁷⁸ Dostupné z: http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARESKOD=10&MENUID=10007&AKCE=DOC:10-DALKOVY_PRIST (3. 5. 2012)

¹⁷⁹ Klokočka 2010, str. 27

*necháte zobrazit, co ten člověk všechno vlastní. To protřídíte a na ten katastr pak jdete jen pro to, co potřebujete.*¹⁸⁰

Dálkový přístup si může zřídit každý bezplatně, a to zasláním žádosti na příslušný odbor pražské pobočky Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního. Potvrzenou žádost doplněnou o číslo zřízeného zákaznického účtu, jednací číslo a přihlašovací údaje pak úřad zašle žadateli poštou. Po uplynutí účtovacího období úřad vždy vystaví a zašle fakturu v hodnotě odpovídající rozsahu výstupů odebraných uživatelem v daném období.¹⁸¹

4.2.4.2 Nahlížení do katastru

Vybrané údaje o vlastnictví nemovitostí, které jsou v katastru evidovány, je možné získat rovněž prostřednictvím bezplatné aplikace Nahlížení do katastru, jež je dostupná prostřednictvím internetu.¹⁸² K dispozici je vyhledávací systém, který umožňuje vyhledávat nemovitosti dle parcel, staveb a jednotek (byty a nebytové prostory). Získat lze pouze základní údaje, například kdo je vlastníkem nemovitosti, zda se k ní vztahují jiná věcná práva, případně některé další informace o nemovitosti. V podstatě jde o zjednodušenou podobu listu vlastnictví, která má pouze informativní hodnotu.

V sekci Řízení je možné získat informace o řízeních, například o vkladu nemovitosti, přehled řízení a seznam přijatých řízení. K vyhledání konkrétního řízení slouží formulář, ve kterém stačí zadat příslušné katastrální pracoviště a číslo řízení. Poslední sekce této aplikace umožňuje nahlédnout do katastrálních map. Po zadání příslušných parametrů je možné zobrazit buď konkrétní území na mapě, nebo je k dispozici takzvaná přehledová mapa ČR, která zobrazuje celou Českou republiku. V mapě je pak možné se pohybovat podobně, jako v běžných mapových aplikacích dostupných na internetu. V této katastrální mapě se však navíc zobrazují čísla parcel, o kterých je pak možné si zobrazit výše zmiňované informace o vlastnictví.

Velkou výhodou aplikace Nahlížení do katastru je možnost jejího bezplatného a neomezeného využívání. Díky této aplikaci je možné získat některé základní údaje, především o vlastnických právech, aniž by bylo potřeba využívat dálkového přístupu nebo osobně navštívit katastrální pracoviště, kde jsou žádosti o získání údajů zpoplatněny. Mnohdy totiž novinářům stačí pouze samotný údaj o tom, kdo nemovitost vlastní, takže

---

¹⁸⁰ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

¹⁸¹ Viz informace na webové adrese

http://www.cuzk.cz/Dokument.aspx?PRARES Kod=10&MENUID=10014&AKCE=DOC:10-ZRIZENI_UCTU_DP (3. 5. 2012)

¹⁸² Dostupné z: <http://nahlizeni.dokn.cuzk.cz> (3. 5. 2012)

by bylo velmi nepraktické, aby za každou takovou informaci musel platit, třebaže ji nakonec vůbec nevyužije.

4.2.5 Využití informací v žurnalistické praxi

Katastr nemovitostí je jedním ze základních otevřených zdrojů, se kterými novináři běžně pracují. Eviduje totiž podrobné informace o nemovitostech, jejich vlastnostech a evidovaných vlastnických právech a informace z něj jsou veřejně dostupné všem zájemcům.

Z hlediska časové úspory je pak pro novináře velmi výhodná možnost přistupovat k údajům v katastru přes internet s využitím dálkového přístupu, protože pro většinu údajů nemusí katastrální pracoviště osobně navštěvovat. Redakce zpravidla mají dálkový přístup zřízený a novináři si tak nemusí zřizovat vlastní účet.

Jak lze vyčíst z mediálního archivu, s informacemi z katastru nemovitostí běžně pracují všichni novináři i v rámci zpravodajství, když například potřebují zjistit vlastníka konkrétní nemovitosti.¹⁸³ Pro investigativního novináře katastr zpravidla nepředstavuje primární zdroj, ze kterého by čerpal informace, ale spíše zdroj doplňkový. V rámci rešerše v něm lze získat informace o vlastnících nemovitostí, kdy je získali a jakým způsobem je financovali, případně zda se k nemovitosti vztahuje hypotéční úvěr. Užitečný může být také přehled vlastnictví, díky němuž lze získat kompletní výčet nemovitostí, které osoba či firma vlastní. Některé informace, získané jiným způsobem, pak novinář může v katastru ověřit nebo dát do kontextu.

Novinář V. Blažek využil informace z katastru při přípravě článku o jednom z podezřelých rozhodnutí Pozemkového fondu týkající se výměny pozemků. Firma Bio Shop nabídla Pozemkovému fondu výměnu svých polí za předem vybrané a státu patřící parcely ve vesnici Bedřichov. Vedení fondu tuto transakci v září 2011 schválilo s tím, že firma státu doplatila 940 tisíc korun. Na první pohled šlo o standardní výměnu, jaké fond pravidelně provádí. *„Pohled do katastru nemovitostí ale ukáže, co vlastně Bio Shop získal. Nedostal souvislé pastviny nebo velká pole, ale pětadvacet malých parcel „rozházených“ po celém Bedřichově. Jednou u sjezdovky, jindy u hlavní silnice nebo mezi*

---

¹⁸³ Velice často se ve zpravodajství údaje z katastru využívají v souvislosti s exekucemi. Lze v něm totiž mimo jiné zjistit, zda byla na nemovitost exekuce nařízena. Média díky tomu například v minulosti informovala o tom, že na majetek hlavního města Prahy byla opakovaně nařízena exekuce z důvodu nezaplacení závazků v řádu tisíců korun. Mezi nemovitostmi, u kterých se v katastru nacházela informace o obstavení, pařil vedle jiných Karlův most nebo Obecní dům. (Stov. Koukal, Josef. *„Praha je opět v exekuci. Tentokrát kvůli 6600 Kč.“* Právo, 6. 2. 2012, str. 7)

*rodinnými domky a hotýlky.*¹⁸⁴ Přestože jsou dnes pozemky vedeny jako nestavební, existuje velká pravděpodobnost, že v chystaném novém územního plánu se změní na stavební parcely. Hodnota pozemků by pak podle odhadů mohla vzrůst z 15 korun na 1000 korun za metr čtvereční. Firma, která navíc svou činnost podezřele zahájila až krátce před uskutečněním výměny, by tak mohla za prodej dle odhadů utržit až 90 milionů korun.¹⁸⁵

Příkladem investigativního materiálu, jenž primárně vycházel z údajů získaných z katastru nemovitostí, je již zmiňovaný a mediálně známý případ bývalého předsedy vlády Stanislava Grosse, který byl pod tlakem novinářů nucen rezignovat. Nedokázal totiž věrohodně vysvětlit původ peněz, kterými financoval koupi svého bytu. Původní odhalení učinil novinář J. Kmenta, který připravoval článek o majetku členů Grossovy vlády a s využitím katastru chtěl zjistit, jaké nemovitosti ministři vlastní a jak vysoké hypoteční úvěry si na ně vzali¹⁸⁶ Z katastru si vyžádal informace o těchto politicích a při jejich analýze zjistil, že Gross v roce 1999 složil na svůj byt hotově zálohu ve výši 2,5 milionů korun a zbytek financoval hypotečním úvěrem.

Právě vysoká hotovost byla podezřelá. J. Kmenta k tomu říká: *„Ta hotovost mě zarazila, protože byla dost vysoká. Gross o ní do té doby nikdy nemluvil. Tak jsem začal počítat, kolik si mohl Gross od roku 1990 za těch devět let vydělat. A protože byl stále za tu dobu v politice a ve Sněmovně, šlo najít, jaké měl platy jako obyčejný poslanec, jako předseda výboru či místopředseda Sněmovny. A dospěl jsem k tomu, že si za tu dobu mohl vydělat se vším všudy právě tak kolem 2,5 milionu korun. Položil jsem si otázku: z čeho by ale pak žil, jedl, pil, šatil se, jezdil s rodinou na dovolenou, koupil si auto a podobně? Tak jsme Grossovi položili dotaz, jak přišel k sumě 2,5 milionu na byt? A on odpověděl, že 1,3 miliony si našetřil a 1,2 milionu si půjčil od strýčka. A takhle začala kauza, která ho pak stála premiérskou židli, protože se později ukázalo, že lhal.*¹⁸⁷

O možnostech, jaké katastr nemovitostí nabízí, se v současné době obecně ví a jsou si jich vědomi politici i osoby či firmy, které by zamýšlely nestandardní a podezřelé nákupy, prodeje či výměny. V tomto ohledu je nepravděpodobné, že by se v budoucnu objevil investigativní případ, který by byl vystavěn primárně na údajích získaných z katastru. Odhalení Stanislava Grosse bylo v tomto ohledu spíše výjimkou. Lze říci,

¹⁸⁴ Blažek, Vojtěch. „Založili firmu, stát jim převedl půdu. A mohou pohádkově vydělat.“ Hospodářské noviny, 13. 1. 2012, str. 2

¹⁸⁵ Blažek, Vojtěch. „Založili firmu, stát jim převedl půdu. A mohou pohádkově vydělat.“ Hospodářské noviny, 13. 1. 2012, str. 2

¹⁸⁶ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

¹⁸⁷ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

že novináři dnes běžně s katastrem nemovitostí pracují, ale považují ho pouze za jeden z řady otevřených zdrojů, byť informace z něj získané jsou zpravidla velmi důležité.

4.3 Informace o ekonomických subjektech

Rejstříky a databáze, které obsahují informace o podnikatelských subjektech, tedy o podnikatelích, firmách, akciových společnostech, sdruženích, politických a jiných subjektech, jsou při práci investigativního novináře prakticky nepostradatelné. Vedle základních údajů, jako je například identifikační číslo nebo adresa subjektu, totiž mohou zjistit, kdy a za jakých okolností subjekt vznikl, případně kdo jej zastupuje a v případě firem také jaká je jejich vlastnická struktura.

Bezpochyby je v zájmu veřejnosti mít tyto informace k dispozici. Nejenže s výše uvedenými subjekty běžně přicházejí styku, ale některé podnikatelské subjekty zároveň přicházejí do styku s veřejnou správou, například v souvislosti s rozdělováním veřejných financí a zakázek, nebo při prosazování vlastních zájmů v politickém prostředí. Pokud nějaký podnikatelský subjekt získá zakázku hrazenou z veřejných financí, je nepochybně ve veřejném zájmu o tomto subjektu vědět pokud možno co nejvíce, tj. kdo za ním stojí a jaké jsou jeho vazby. Jedině díky otevřenosti a dostupnosti všech informací lze totiž předcházet případnému střetu zájmů, ať již ve zmíněných dvou případech nebo jiných.

4.3.1 Obchodní rejstřík

Z pohledu novináře je v rámci získávání informací o podnikatelských subjektech nejdůležitější obchodní rejstřík. Podle obchodního zákoníku¹⁸⁸ jde o veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje týkající se podnikatelů nebo organizační složek jejich podniků. Jeho součástí je také sbírka listin, do níž je podnikatel povinen ukládat zákonem stanovené listiny.¹⁸⁹ Obchodní rejstřík je veden elektronicky, díky čemuž je možné do něj nahlížet prostřednictvím internetu (viz 4.3.1.1). Umožňuje to ustanovení v §28, podle něhož je obchodní rejstřík veřejně přístupný a „každý do něj může nahlížet a pořizovat si z něj kopie či výpisy.“¹⁹⁰

Obchodní rejstřík funguje na principu publicity, což znamená, že jsou v něm zveřejňovány informace o podnikateli a jeho činnosti tak, aby byly dostupné všem. Š. Klokočka v této souvislosti uvádí, že na správce obchodního rejstříku se nevztahuje oznamovací povinnost dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, a tudíž

¹⁸⁸ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“)

¹⁸⁹ § 27 obchodního zákoníku.

¹⁹⁰ § 28 obchodního zákoníku.

nemusí podávat zprávy o zpracování údajů v rejstříku. „Každý podnikatel, ať již fyzická osoba zapsaná v obchodním rejstříku, nebo právnická osoba (...), musí brát v úvahu fakt, že pokud začne podnikat, tak tyto údaje o ní budou poskytnuty veřejnosti.“¹⁹¹

Do obchodního rejstříku se zapisují osoby, u nichž to stanovuje zákon, tedy ty, kterým to zákon ukládá nebo umožňuje. Jde například o obchodní společnosti, státní podniky, podnikatele¹⁹² atd. Osoby, kterým to zákon ani neukládá ani nedovoluje, například občanská sdružení nebo politické strany, nemohou být do obchodního rejstříku zapsány.¹⁹³

Jak uvádí J. Holejšovský, kontrola zákonnosti, vzniku, změny nebo zániku podnikatelských subjektů a rovněž právních skutečností týkajících se těchto subjektů je „nejenom ve prospěch státu coby prostředek přecházení sporů, jež by neujasněné právní vztahy (...) vyvolávaly, leč především i samotných podnikatelských subjektů.“¹⁹⁴ Je nesporně nutné ze strany státu zajistit kvalitní podnikatelské prostředí, jež v dnešním informačním věku spočívá především ve zpřístupnění co nejvíce pravdivých informací o podnikatelích, a to pokud možno všem. Důležité je rovněž zajištění bezchybného a rychlého fungování orgánu, který informace poskytuje.¹⁹⁵ Jinými slovy je i v zájmu samotných podnikatelů, aby měli dostatek informací o svých obchodních partnerech, a to i předtím, než s nimi uzavřou nějakou smlouvu.

4.3.1.1 Údaje v obchodním rejstříku

Výčet veřejně dostupných informací, které je možné z obchodního rejstříku získat, je poměrně rozsáhlý a do značné míry usnadňuje novinářskou práci. Zákon přímo stanovuje, že do rejstříku se zapisují všechny základní informace u podnikatelských subjektů, především tedy sídlo firmy nebo bydliště a místo podnikání fyzické osoby, předmět podnikání a přidělené identifikační číslo firmy nebo rodné číslo podnikatele. Dále pak jména a bydliště nebo název a sídla všech subjektů, které jsou „statutárním orgánem právnické osoby nebo jeho členem, s uvedením způsobu, jak jménem právnické osoby jedná, a den vzniku a zániku její funkce.“¹⁹⁶

---

¹⁹¹ Klokočka 2010, str. 30

¹⁹² Dle § 34 obchodního zákoníku je zápis fyzické osoby, která je podnikatelem, do obchodního rejstříku dobrovolný, pokud její výnosy nebo příjmy snížené o daň z přidané hodnoty dosáhla nebo přesáhla za dvě po sobě následující účetní období v průměru částku 120 milionů korun.

¹⁹³ Holejšovský 2003, str. 3-4

¹⁹⁴ Holejšovský 2003, str. VII

¹⁹⁵ Holejšovský 2003, str. VIII

¹⁹⁶ § 35 obchodního zákoníku

Obchodní zákoník dále dle § 36 stanovuje, že v případě veřejné obchodní společnosti nesmí chybět jméno (název) a bydliště (sídlo) jejich společníků a u komanditní společnosti navíc také informace o tom, který ze společníků je komplementář a který komanditista, výše vkladu každého komanditisty a rozsah jeho splacení. U společnosti s ručením omezeným je vedle údajů o společnících uváděna výše základního kapitálu, výše vkladu každého společníka do základního kapitálu a rozsah jeho splacení, výše podílu každého společníka a zástavní právo k obchodnímu podílu.¹⁹⁷

U každé akciové společnosti pak podle zákona zájemce nalezne výši základního kapitálu a rozsah jeho splacení, počet, druh, formu, podobu a jmenovitou hodnotu akcií, případné omezení převoditelnosti akcií na jméno. Součástí jsou také jména a bydliště členů dozorčí rady a den vzniku, popřípadě zániku jejich funkce. Má-li společnost jediného akcionáře, zapisuje se i jméno a bydliště nebo firma a sídlo tohoto akcionáře. V případě zakládání družstva se do obchodního rejstříku uvádí výše základního kapitálu a výše základního členského vkladu.¹⁹⁸

4.3.1.1 Získání údajů z obchodního rejstříku

Jak již bylo uvedeno, k údajům z obchodního rejstříku je možné přistupovat prostřednictvím internetu.¹⁹⁹ Začátkem března 2012 spustilo ministerstvo spravedlnosti novou verzi internetové aplikace obchodního rejstříku. Změněn byl především vzhled, díky němuž je nyní rejstřík přehlednější. Funkční novinkou je především možnost získání výpisu ve formátu PDF, který bude mít nově charakter veřejné listiny. Doteď bylo potřeba o výpis ve formě veřejné listiny žádat u rejstříkového osudu nebo na kontaktním místě CZECH POINT, přičemž tato služba je zpoplatněna.²⁰⁰ Z pohledu novináře a hledání informací o ekonomických subjektech se však prakticky nic nezměnilo.

Samotné vyhledávání v internetové aplikaci obchodního rejstříku je možné provést dle osoby, dle firmy a vyhledávání dle společníků právnických osob a to na základě všech běžných identifikačních údajů, kterými jsou jméno nebo název subjektu, identifikační číslo, adresa, datum narození apod.

Podle konkrétnosti zadaných identifikačních údajů se zobrazí seznam jednoho nebo více nalezených subjektů. U každého lze zobrazit všechny v rejstříku dostupné údaje, přičemž je možné vybrat, zda budou zobrazeny pouze ty aktuálně platné, nebo všechny

---

¹⁹⁷ Byla-li zřízena dozorčí rada, je třeba uvést též jméno a bydliště členů této rady a den vzniku a zániku jejich funkce.

¹⁹⁸ § 36 obchodního zákoníku

¹⁹⁹ Dostupné z: <http://or.justice.cz> (3. 5. 2012)

²⁰⁰ Klokočka 2010, str. 30

změny, které byly v minulosti uskutečněny. Zároveň se u každého subjektu nachází odkaz pro nahlédnutí do Sbírký listin, která obsahuje všechny dostupné veřejné listiny vztahující k příslušnému subjektu. Tyto listiny jsou zpravidla naskenovány a nahrány v univerzálním dokumentovém formátu PDF, takže je možné zobrazit i uložit na pevný disk počítače.

4.3.2 Živnostenský rejstřík

K získání informací o podnikajících fyzických osobách lze využít živnostenský rejstřík. Do něj se dle zákona²⁰¹ zapisují následující údaje: jméno podnikající osoby, státní občanství, bydliště (u zahraniční osoby místo pobytu v České republice), datum narození, identifikační číslo, popřípadě její obchodní firma a místo podnikání. Dále je to předmět podnikání, druh živnosti, provozovna nebo provozovny, v nichž je živnost provozována, a to včetně údajů o zahájení a ukončení provozování živnosti v těchto provozovnách, s výjimkou mobilních provozoven a automatů. Velmi důležité jsou také údaje o datu vzniku živnostenského oprávnění a době jeho platnosti, informace o pozastavení, přerušení nebo zániku oprávnění a také informace o úpadku a likvidaci. Součástí rejstříku jsou i některé další údaje, které však nejsou veřejně dostupné.²⁰²

Živnostenský rejstřík je veden elektronicky a díky tomu je dostupný prostřednictvím internetu.²⁰³ Vyhledávat osoby vlastníci živnostenského oprávnění lze na základě všech běžných identifikačních údajů, jako je jméno, datum narození nebo adresa podnikání. Výhodou je možnost výběru, zda budou ve výsledcích zobrazeny pouze osoby s platným živnostenským oprávněním, či rovněž osoby, kterým již v minulosti oprávnění zaniklo. Po dokončení vyhledávání se zobrazí seznam nalezených položek. U každé je pak možné zobrazit buď aktuálně platné údaje, nebo veškerou historii údajů tak, jak se průběžně měnily.

4.3.3 Insolvenční rejstřík

Insolvenční rejstřík je dle zákona jde o veřejně přístupný informační systém veřejné správy, který obsahuje seznam dlužníků, insolvenčních správců a všechny insolvenční spisy.²⁰⁴ Jak podotýká P. Maryšková, jeho veřejnost je důležitá, protože tak může rejstřík sloužit jako jeden ze způsobů doručení všech rozhodnutí insolvenčního soudu.²⁰⁵ Rovněž

---

²⁰¹ Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o živnostenském podnikání“)

²⁰² Jde především o rodná čísla, pokuty uložené živnostenskými úřady a sankce jiných správních úřadů. (Srov. § 60 odst. zákona o živnostenském podnikání)

²⁰³ Na webové adrese <http://www.rzp.cz> (3. 5. 2012) pod odkazem Vyhledávání

²⁰⁴ § 419 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

²⁰⁵ Maryšková 2008, str. 23

jde o prostředek, pomocí něhož lze ověřit stávající situaci obchodního partnera, tj. především zda se nenachází v úpadku. Insolvenční rejstřík navazuje na takzvanou Evidenci úpadců, ve které je možné vyhledat pouze dlužníky, proti kterým bylo zahájeno insolvenční řízení před 1. lednem 2008.

Rejstřík je dostupný prostřednictvím internetu²⁰⁶ a vyhledávat subjekty v insolvenci lze na základě všech běžných identifikačních údajů, jako je jméno nebo název osoby, identifikační číslo, datum narození nebo rodné číslo a obec. Součástí je také vyhledávání a základě spisové značky. V pravé části stránky se nachází také oddíl Monitoring insolvenčního rejstříku, pomocí něhož lze zobrazit záznamy v rejstříku z konkrétního období.

Novinář může insolvenční rejstřík využít, potřebuje-li získat podrobnější informace o subjektu, který se nachází v insolvenci. V rejstříku nalezne rovněž plná znění všech spisových materiálů, ve kterých například zjistí, kdo jsou věřitelé a jaké je výše jejich pohledávek. Rovněž se ve sbírce nacházejí všechna vyjádření, žádosti, soudní rozhodnutí a řada dalších úředních záznamů. Listiny jsou zpravidla naskenovány a nahrány v univerzálním dokumentovém formátu PDF.

4.3.4 Administrativní registr ekonomických subjektů

Všechny registry a seznamy, které byly doposud uvedeny, se vztahují vždy ke konkrétní množině údajů a jsou zpravidla spojeny s konkrétním úřadem. Administrativní registr ekonomických subjektů (dále jen „ARES“) je naproti tomu speciální nadresortní registr, jenž funguje na principu „sběru údajů o ekonomických subjektech z dostupných informačních systémů a registrů.“²⁰⁷ Takto získané údaje pak „procházejí základními vstupními kontrolami a převody na potřebný vstupní formát a nahrávají se do databází zdrojových registrů v ARES.“²⁰⁸

ARES je tedy informačním systémem veřejné správy,²⁰⁹ jehož provozovatelem a správcem je ministerstvo financí. Není zřízen žádným konkrétním právním předpisem, nicméně jeho role je nepřímo definována jinými předpisy, které obecně stanovují povinnosti některým složkám státní správy. Prostřednictvím ARES jsou tak zpřístupňovány informace získané z mnoha jiných registrů a databází, přičemž částečně jde

²⁰⁶ Dostupné z: <http://isir.justice.cz> (3. 5. 2012)

²⁰⁷ Odrobina & Co. „Analýza současného stavu ARES ve vazbě na existující legislativu a analýza legislativou stanovených vazeb ARES na poskytovatele a příjemce dat a služeb ARES.“ (online; Pdf). Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/ARES_Analyza_stavu_ARES_MF_IOP_EU_10_11_2011.pdf (3. 5. 2012)

²⁰⁸ Tamtéž

²⁰⁹ Ve smyslu zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

o veřejně přístupné informace a částečně o informace přístupné jen konkrétním subjektům státní správy.²¹⁰

Z pohledu novináře mezi nejdůležitější zdrojové registry, ze kterých jsou informace pro ARES sbírány, patří:

- Obchodní rejstřík,
- Živnostenský rejstřík,
- Registr ekonomických subjektů,²¹¹
- Registr plátců daně z přidané hodnoty,
- Registr plátců spotřebních a ekologických daní,
- Evidence zemědělského podnikatele,
- Seznam občanských sdružení a spolků,
- Registr politických stran a hnutí,
- Centrální evidence dotací z rozpočtu,
- Insolvenční rejstřík.²¹²

Všechny uvedené rejstříky fungují i samostatně a jsou dostupné prostřednictvím internetu, takže je možné na nich samostatně vyhledávat. Novinářům však může ARES výrazně usnadnit práci, protože ve výsledcích hledání se u každého nalezeného subjektu zobrazuje odkaz na informace z jiných rejstříků. Navíc jsou všechny tyto informace zobrazovány v rámci jednoho uživatelského rozhraní, což usnadňuje orientaci. ARES je dostupný prostřednictvím internetu²¹³ a vyhledávání lze provést ve dvou samostatných modulech, kterými jsou Ekonomické subjekty a Osoby.

4.3.5 Využití informací v žurnalistické praxi

Jak již bylo částečně nastíněno v úvodu této části, pro novináře je možnost dohledávání podrobných údajů o firmách a dalších podnikatelských subjektech velmi důležitá, a to především v návaznosti na veřejnou správu a veřejné finance. Vzhledem ke skutečnosti, že podnikatelská sféra ovlivňuje ekonomiku, politiku a mnohé další oblasti a v důsledku toho i každodenní život každého člověka, je úkolem médií přinášet o ní relevantní informace. Pokud by nebylo možné podnikatelský subjekt participující se

---

²¹⁰ Odrobina & Co. „*Analýza současného stavu ARES ve vazbě na existující legislativu a analýza legislativou stanovených vazeb ARES na poskytovatele a příjemce dat a služeb ARES.*“ (online; Pdf). Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/ARES_Analyza_stavu_ARES_MF_IOP_EU_10_11_2011.pdf (3. 5. 2012)

²¹¹ Tento registr je upraven v zákoně č. 889/1999 Sb., o státní statistické službě, a jeho provozovatelem je Český statistický úřad. Je pouze jednou ze složek registru ARES.

²¹² ARES obsahuje i údaje některých dalších rejstříků, nicméně ty už zpravidla v žurnalistické praxi nenajdou využití.

²¹³ Dostupné z: <http://www.info.mfcr.cz> (3. 5. 2012)

ve veřejné sféře dostatečně identifikovat a popsat, byly by možnosti médií v tomto směru výrazně omezeny.

Ve velké míře využili obchodní rejstřík například redaktori Hospodářských novin, když pátrali po tom, kam míří peníze vyplácené hazardními společnostmi na veřejně prospěšné účely. „Přes obchodní rejstřík jsme zjistili, že ty obdarované firmy (...) a hazardní firmy jsou personálně provázané. Vždycky se říkalo, že hazardní firmy posílají peníze samy sobě a tohle byl takový první důkaz.“²¹⁴

V obchodním rejstříku jsou povinně zveřejňovány informace o vlastnické struktuře firem, včetně podrobných identifikačních údajů. Propojením informací z rejstříku s dalšími dostupnými informacemi pak redaktori v některých případech odhalili konkrétní personální či jiné vazby mezi majiteli hazardních firem a obdarovanými subjekty. V jednom z článků rozsáhlého seriálu, který tento problém mapoval, například napsali, že společnosti loterijních magnátů Milutina Periče a Petra Masojídka poslali téměř 10 milionů korun z peněz učených na veřejně prospěšné účely na stavbu nového lyžařského areálu na Plešivci v Krušných horách a na opravu místního hotelu. „Hotel si přitom pronajala společnost JAMP, která patří Peričově manželce. A skiareál zase staví společnost HR Agency přímo napojená na Petra Masojídka.“²¹⁵ Je tedy pravděpodobné, že namísto veřejně prospěšných účelů tímto nepřímo financují podnikatelé své vlastní aktivity.

Popsané vazby jsou v obou případech dohledatelné z otevřených zdrojů. Z obchodního rejstříku lze vyčíst, že Peričová figuruje jako společník a jednatel firmy JAMP, s.r.o. a informaci o pronájmu hotelu této firmě lze zase dohledat z usnesení zastupitelstva města Albertamy,²¹⁶ které pronájem schválilo. Z jiného usnesení²¹⁷ lze vyčíst schválení výstavby lyžařského areálu, kterou bude realizovat firma HR Agency s.r.o. Z obchodního rejstříku lze zjistit, že v této firmě má stoprocentní podíl společnost Valentino-M, a.s., v jejíž dozorčí radě ještě v době přípravy článku figuroval Petr Masojídek.

J. Kmenta vidí velkou výhodu také v databázi ARES, ve které jsou evidováni podnikatelé, kteří nemají založenou firmu, ale podnikají jako fyzická osoba. Uvádí k tomu následující: „Když vám nějaký politik, nebo lobbyista bude tvrdit, že si vydělal

---

²¹⁴ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

²¹⁵ Blažek, Vojtěch – Valášková, Marie. „Hazardní magnáti si místo charity staví sjezdovku.“ Hospodářské noviny, 16. 9. 2011, str. 1

²¹⁶ Usnesení z 44. zasedání zastupitelstva města Albertamy, které se uskutečnilo 02. 11. 2009 od 17,00 hodin v zasedací místnosti MěÚ Albertamy. Dostupné z: http://abertamy.wbs.cz/mestsky_urad/usneseni/usneseni_c.44.pdf (3. 5. 2012)

²¹⁷ Usnesení z 08. zasedání zastupitelstva města Albertamy, které se uskutečnilo 21. 04. 2011 od 17,00 hodin v zasedací místnosti MěÚ Albertamy. Dostupné z: http://abertamy.wbs.cz/usneseni_8.pdf (3. 5. 2012)

*desetimilionové sumy jako poradce na živnostenský list, tedy jako fyzická osoba, lehce si tam ověříte, jestli je takový člověk plátcem DPH. Plátcem DPH se musí podle zákona stát každý, kdo dosáhne za rok obrat vyšší než jeden milion korun. Pokud takový člověk není plátcem DPH, nemohl si tudíž desítky milionů vydělat.*²¹⁸ Registr plátců daně z přidané hodnoty, obsahující tyto údaje, je totiž součástí ARES.

Hlavní výhodou je však především skutečnost, že ARES obsahuje informace z mnoha jiných databází a rejstříků. Novinář tak nemusí procházet jednotlivé registry samostatně, ale na základě některého z identifikačních údajů vloženého do registru ARES vyhledá konkrétní subjekt, o němž potřebuje zjistit informace. ARES následně se zobrazí samostatné odkazy na výstupy ze všech rejstříků, které údaje o tomto subjektu obsahují.

V případě insolvenčního rejstříku novinář nejčastěji využije veřejně dostupné kopie dokumentů a listin souvisejících s insolvenčním řízením. Novináři serveru Lidovky.cz zjistili, že podnikatel Zbyněk Fabík daroval v roce 2010 politické straně Strana Práv Občanů ZEMANOVCÍ částku 1 milion korun a dalších 300 tisíc korun pak daroval straně TOP 09. V únoru 2011 však na něj bylo vyhlášeno insolvenční řízení, a to kvůli dluhu ve výši 12,5 milionů korun. Muž, který daroval takto vysoké finanční částky, pak „v insolvenčním řízení přiznal jen lednici, kolo o váhu, vše v hodnotě 6 200 korun.“²¹⁹ Problematický přitom může být i samotný původ těchto finančních prostředků, protože Fabík čelí obvinění, že od České spořitelny podvodně získal 150 milionů korun na smyšlené revitalizace panelových domů.²²⁰

4.4 Informace o politických subjektech

*„Mezi médii a politickými institucemi existují dlouhodobé vazby, které nelze jen tak snadno přerušit.“*²²¹ Hovoří se o recipročním vztahu, protože politici se neobejdou bez pozornosti médií a média „by bez politiky strádala.“²²² Podle J. Jiráka totiž velká část občanů prožívá politický život své země pouze zprostředkovaně prostřednictvím médií, „tedy pouze skrze jeden typ veřejné manifestace.“²²³

²¹⁸ Rozhovor s Jaroslavem Kmentou (viz Příloha č. 3)

²¹⁹ Golis, Ondřej. „Zemanovci dostali milion od podvodníka, vrátit ho nechtějí.“ Lidovky.cz, 21. 3. 2012 (online). Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zemanovci-dostali-milion-od-podvodnika-vratit-ho-nechteji-pnm-/ln_domov.asp?c=A120320_165025_ln_domov_ogo (3. 5. 2012)

²²⁰ Tamtéž

²²¹ McQuail 2009, str. 253

²²² Tamtéž

²²³ Jirák, Jan. „Medializace jako strašák politiky.“ Centrum pro mediální studia CEMES, katedra masové komunikace IKSŽ. Dostupné z: http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/gm_med_jirak.htm (3.5.2012).

Politiku a média rozhodně nelze oddělovat. K. Hvízd'ala v této souvislosti dokonce srovnává diskusi o vztahu politické moci a médií s diskusí o kvalitě demokracie.²²⁴ Jak již bylo výše zmíněno, jedním ze základních principů médií je jejich působení jako nezávislý kontrolor moci a naplňovat tak svou úlohu „*pátracího a hlídacího psa v zastoupení veřejnosti*“.²²⁵ K tomu je ovšem potřeba, aby měli novináři k dispozici dostatek informací o všech politických subjektech, které vyvíjejí politickou činnost a ve volbách se ucházejí o přízeň občanů za účelem získání politické moci.

4.4.1 Rejstříky politických a neziskových subjektů

Informace o politických subjektech shromažďuje Rejstřík politických stran a politických hnutí. Jde o veřejně dostupný seznam, který podle zákona²²⁶ vede Ministerstvo vnitra od 1. ledna 2001. Do rejstříku se zapisují základní identifikační údaje, jako jsou název, zkratka a sídlo strany nebo hnutí, číslo a den jeho registrace. Mezi další povinné údaje patří jméno, datum narození a adresa pobytu osob, které jsou statutárním orgánem strany nebo jeho členy, včetně způsobu, jakým jednají jménem této strany nebo hnutí. Pokud má strana pozastavenou činnost, je zrušena nebo vstoupila do likvidace, jsou tyto informace rovněž v rejstříku uvedeny. Neméně důležité je také uvedení data poslední změny stanov.

Rejstřík je každému zájemci přístupný prostřednictvím internetu.²²⁷ Vyhledávat strany a hnutí je možné pouze podle jejich názvu. Zobrazit lze též kompletní seznam všech stran a hnutí. Jak je na této webové stránce uvedeno, vzhledem ke skutečnosti, že rejstřík je veden až od roku 2001, vyjadřuje u stran a hnutí registrovaných Ministerstvem vnitra ke dni 31. prosince 2000 pouze aktuální stav. Úplný výpis reagující na průběžné změny vedených údajů obsahuje rejstřík v případě těch stran a hnutí, které vznikly po 1. lednu 2001.²²⁸

Ministerstvo vnitra dle zákona²²⁹ vede od stejného data také Seznam občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů. Na rozdíl od předchozího rejstříku však nemá charakter veřejného seznamu a není do něj možné volně nahlížet. Na webové adrese²³⁰ tohoto seznamu je tedy možné tato sdružení a organizace vyhledávat,

---

²²⁴ Hvízd'ala 2011, str. 236

²²⁵ McQuail 2009, str. 205

²²⁶ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

²²⁷ Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran> (3. 5. 2012)

²²⁸ Tato informace je uvedena na úvodní stránce rejstříku. Kontrolováno ke dni 21.3.2012.

²²⁹ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů

²³⁰ Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskyh-sdruzeni> (3. 5. 2012)

ale u každého jsou vedle názvu k dispozici pouze následující údaje: datum vzniku, identifikační číslo a adresa sídla.

Vedle toho existuje také Evidence nestátních neziskových organizací, což je veřejná databáze, sdružující informace o nestátních neziskových organizacích (dále jen „neziskové organizace“) působících v České republice. Evidovány jsou církevní organizace, nadace, nadační fondy, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, organizační jednotky sdružení a zájmová sdružení právnických osob. Jednotlivé subjekty je možné vyhledávat na základně všech běžných identifikačních údajů, přičemž u každého se nacházejí informace o činnosti subjektu, adresa sídla, kontaktní údaje, údaje o statutárních orgánech nebo jejich členech, bankovní spojení a případně některé další informace. Přestože je databáze pod garancí Ministerstva vnitra a všechny vložené údaje jsou ověřovány, na rozdíl od výše uvedených rejstříků funguje na bázi dobrovolnosti, protože doposud žádná zákonná úprava nestanoví povinnost neziskových subjektů se do této evidence zapisovat. Databáze je dostupná prostřednictvím internetu²³¹ a je součástí Portálu veřejné správy.

Informace o dotacích poskytovaných nestátním neziskovým subjektům lze získat prostřednictvím Informačního systému nestátních neziskových organizací (dále jen „IS NNO“). Obsahuje především všechny subjekty, které požádaly o dotaci. Na příslušné webové adrese²³² je možné vyhledávat mezi jednotlivými subjekty a mezi projekty, které získaly finanční podporu z veřejného rozpočtu.

4.4.2 Výroční finanční zprávy politických stran

Každá politická strana a politické hnutí má podle zákona²³³ povinnost předložit Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) výroční zprávu, která obsahuje informace o hospodaření. Zpráva musí obsahovat roční účetní výkazy, zprávu auditora o ověření roční účetní závěrky, přehled o celkových příjmech a výdajích, přehled o darech a dárcích, přehled o hodnotě zděděného majetku a přehled o členech strany, jejichž roční příspěvek překračuje 50 tisíc korun.²³⁴

Strana nebo hnutí musí ve zprávě uvést veškeré příjmy, kterými jsou dle zákona příspěvky ze státního rozpočtu na úhradu volebních nákladů a na činnost, členské příspěvky, dary a dědictví, příjmy z pronájmu a prodeje majetku, úroky z vkladů, příjmy

²³¹ Dostupné z: <http://www.isnno.cz/EvidenceNNOV10001/DesignPages/OEvidenci.aspx> (3. 5. 2012)

²³² Dostupné z: <http://www.isnno.cz/nnonet30200> (3. 5. 2012)

²³³ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o politických stranách“)

²³⁴ § 18 odst. 1 zákona o politických stranách

z podnikatelské činnosti, příjmy z pořádání tombol, kulturních, společenských, sportovních, rekreačních, vzdělávacích a politických akcí, úvěry a půjčky.²³⁵ Ve výdajové části musí být uvedeny všechny výdaje na provoz a mzdy, výdaje na daně a výdaje na volby.

U každého peněžitého daru musí být dle § 18 uvedena jeho výše a jméno, příjmení, datum narození a adresa místa pobytu tohoto dárce. Je-li dárce právnická osoba, musí být v přehledu uveden její název, sídlo a identifikační číslo. Pokud v příslušném roce dar jednoho dárce přesahuje hodnotu 50 tisíc korun, musí být k přehledu o darech doložena ověřená kopie darovací smlouvy týkající se tohoto daru. Jméno, příjmení, datum narození a místo pobytu musí být v příslušném přehledu uvedeno také u každého člena, jehož roční příspěvek překračuje 50 tisíc korun.

Zpráva za každý rok musí být předložena vždy nejpozději do 1. dubna roku následujícího a musí obsahovat všechny požadované náležitosti. Pokud strana či hnutí zprávu nepředloží, bude dle zákona zrušena. Odevzdané zprávy jsou veřejné a každý do nich může nahlížet a pořizovat z nich výpisy, opisy či kopie. Je však možné tak učinit pouze osobně, a to v Kanceláři Poslanecké sněmovny.²³⁶

4.4.3 Oznámení dle zákona o střetu zájmů

Zákon o střetu zájmů upravuje povinnosti a omezení veřejných funkcionářů při výkonu jejich funkce.²³⁷ Veřejní funkcionáři mají podle tohoto zákona povinnost vykonávat svoji funkci tak, aby „*nedocházelo ke střetu mezi jejich osobními zájmy a zájmy, které jsou povinni z titulu své funkce prosazovat nebo hájit.*“²³⁸ Zároveň nesmí upřednostňovat svůj osobní zájem před zájmy, které je jako veřejný funkcionář povinen prosazovat a hájit. Dále jim zákon ukládá povinnost oznamovat skutečnosti, které umožňují veřejnou kontrolu jejich činností prováděných vedle výkonu veřejné funkce, jejich majetku, příjmů a darů nabytých za dobu výkonu veřejné funkce a všech finančních závazků.²³⁹

Právní úprava, která reguluje tzv. střet zájmů osob vykonávajících veřejné funkce, je totiž „*v té či oné podobě obvyklou součástí politické kultury přinejmenším zemí západní Evropy.*“²⁴⁰ Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona má být tento zákon

²³⁵ § 17 odst. 3 zákona o politických stranách

²³⁶ Srov. § 18 odst. 1, odst. 6 a § 13 odst. 1

²³⁷ Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů

²³⁸ § 1 písm. a) zákona o střetu zájmů

²³⁹ Srov. § 3 odst. 1 a § 1 písm. b) zákona o střetu zájmů

²⁴⁰ Vedral 2006, str. IX

efektivním nástrojem, který umožňuje „lepší veřejnou kontrolu volených zástupců“ a tím přispívá k „prohloubení důvěry v politiku a veřejný život.“²⁴¹ Zákon o střetu zájmů byl přijat v roce 2006 a měl odstranit nedostatky předchozí právní úpravy pocházející ještě z období federace.²⁴²

K tomu, aby bylo možné veřejně kontrolovat případná střet zájmů, je potřeba mít k dispozici potřebné informace. Funkcionáři v této souvislosti musejí každý rok podávat oznámení, ve kterých uvádějí všechny výše uvedené skutečnosti týkající se jejich vedlejších činností a příjmů, darů, majetku a závazků. Oznámení se podává formou čestného prohlášení každý rok do 30. června a obsahuje informace za rok předchozí. Tato povinnost trvá po celou dobu výkonu funkce, přičemž pokud je výkon funkce ukončen, je třeba oznámení podat do 30 dnů ode dne ukončení. Oznámení musí funkcionář podávat i v případě, kdy žádná skutečnost v předchozím roce nenastala, tedy že nevykonával žádnou jinou funkci, nenabyl žádný majetek, dar ani neměl závazky. Tím dá v podstatě najevo, že nic takového se jej netýká.²⁴³

4.4.3.1 Údaje v prohlášeních

V oznámení musí každý funkcionář přiznat, zda vedle své veřejné funkce také podniká nebo provozuje jinou samostatnou výdělečnou činnost, včetně předmětu, způsobu a místa výkonu podnikání nebo této činnosti. Dále má povinný uvést, je-li společníkem nebo členem podnikající právnické osoby a uvést název sídlo této firmy. Současně musí být v oznámení uvedeno, zda je funkcionář statutárním orgánem nebo jeho členem a členem řídicího, dozorčího nebo kontrolního orgánu podnikající právnické osoby, včetně jejich identifikačních údajů. Uvádí se rovněž každá jiná činnost vykonávaná v pracovněprávním nebo služebním poměru.

V případě majetku, který funkcionář nabyt v době výkonu své funkce, musí být uvedena vlastnická nebo jiná věcná práva k nabytým nemovitostem, včetně její ceny a způsobu nabytí práv. Dále se uvádějí vlastnická práva k věcem movitým a jiná práva majetkové hodny, včetně způsobu jejich nabytí, a to pokud součet jejich hodnot v daném roce překročí 500 tisíc korun. Uváděny nemusí být věci s hodnotou nižší než 25 tisíc korun. Do oznámení musí funkcionář rovněž uvést, získal-li cenné papíry a jejich kupní cena přesahuje 50 tisíc korun, respektive 100 tisíc korun v případě nákupu od více

---

²⁴¹ Vedral 2006, str. IX

²⁴² Zákon byl od té doby čtyřikrát novelizován, přičemž poslední novelizaci přinesl zákon č. 350/2009 Sb., který byl přijat v září 2009.

²⁴³ Srov. § 7 a § 12 zákona o střetu zájmů

emitentů, a také podíly v obchodních společnostech, pokud jejich hodnota přesahuje 50 tisíc korun, případně 100 tisíc korun u více společností.

Součástí oznámení je rovněž přiznání všech peněžitých příjmů nebo jiných majetkových výhod, zejména darů, odměn, podnikatelských příjmů, dividend nebo příjmů z podílů ve firmách, přesahuje-li jejich celková výše v příslušném roce 100 tisíc korun. Je vždy nutné uvést výši, druh a zdroj každého takového příjmu. Funkcionář rovněž uvádí výši a druh všech svých finančních závazků, zejména půjček, úvěrů, pokud jejich souhrnná výše překračuje 100 tisíc korun, včetně toho, vůči komu tyto závazky má.²⁴⁴

4.4.3.2 Registr oznámení

Registr oznámení je definován jako soubor dokladů, tedy oznámení, podávaných veřejnými funkcionáři příslušnému evidenčnímu orgánu, který za něj odpovídá.²⁴⁵ Zjednodušeně řečeno jde o speciální databázi, kterou si vede každý úřad, orgán, instituce nebo samosprávný celek, jehož představitelé mají podle zákona povinnost odevzdávat oznámení.

Do tohoto registru může každý bezplatně nahlížet a pořizovat si z něj opisy a výpisy, a to na základě písemné žádosti podané osobně, prostřednictvím poštovní služby nebo elektronicky příslušnému evidenčnímu orgánu. Žádost musí vždy obsahovat jméno a příjmení žadatele, jeho datum narození a adresu trvalého pobytu. Kdo je evidenčním orgánem příslušného subjektu je možné se dozvědět přímo od tohoto subjektu, nejčastěji na webové stránce nebo na základě dotazu. Zde se zpravidla nachází rovněž podrobnější pokyny k získání přístupu do registru oznámení a formulář pro podání žádosti.

Z pohledu novináře je podstatné, aby věděl, že v případě poslanců a senátorů je evidenčním orgánem mandátový a imunitní výbor příslušné komory a v případě ministrů pak přímo ministerstva.²⁴⁶ V případě uvolněných krajských zastupitelů a zaměstnanců krajských úřadů je evidenčním orgánem ředitel krajského úřadu, a pokud jde o uvolněné zastupitele ostatních samosprávných celků nebo zaměstnanců úřadů těchto celků, je evidenčním orgánem vždy tajemník tohoto úřadu. Evidenčním orgánem statutárních měst nebo města Prahy je vždy magistrát.²⁴⁷

Do registru je možné nahlížet buď osobně u evidenčního orgánu, nebo vzdáleně prostřednictvím internetu. Každý evidenční orgán vede svou vlastní elektronickou podobu

²⁴⁴ Srov. § 9, § 10 a § 11 zákona o střetu zájmů

²⁴⁵ Srov. § 13 odst. 1. zákona o střetu zájmů

²⁴⁶ Pokud je ministr zároveň poslancem či senátorem, odevzdává dvě oznámení, která jsou však totožná.

²⁴⁷ Srov. § 14 zákona o střetu zájmů

registru oznámení, ke kterému je možné na základě podané žádosti získat přístupové údaje. Tyto údaje mohou být předány buď osobně, nebo doručeny do vlastních rukou prostřednictvím poštovní služby. S právem nahlížení je spojeno ustanovení, podle něhož je možné veškeré údaje z registru použít a zpracovat „*pouze za účelem zjištění případného střetu zájmů při výkonu funkce veřejného funkcionáře.*“²⁴⁸ Není tedy možné získané údaje dále zveřejňovat, s výjimkou údajů týkajících se poslance, senátora, člena vlády, člena Rady pro rozhlasové a televizní vysílání a uvolněných členů zastupitelstev samosprávných celků. Možnost tohoto zveřejnění přinesla až novela zákona z roku 2008.²⁴⁹

Pokud někdo shledá podezření, že údaje v některém z oznámení v registru se nacházejí neúplné či nepravdivé informace, může tuto skutečnost písemně sdělit evidenčnímu orgánu. Každý má rovněž právo oznámit orgánu státní správy nebo územní samosprávy podezření, že některý veřejný funkcionář porušil některou z povinností, kterou zákon ukládá.

4.4.3.3 Přestupky a sankce

Přestupku se mohou dopustit jak veřejní funkcionáři, kteří nesplní povinnosti dané zákonem o střetu zájmů, ale také žadatelé o nahlédnutí do registru oznámení. Za každý přestupek může být ve správním řízení udělena pokuta až ve výši 50 tisíc korun.

Dle § 23 se přestupku dopustí ten funkcionář, který nepodá oznámení v zákonem stanovené lhůtě ani dodatečně, uvede v něm nepřesné, neúplné či nepravdivé informace apokud vykonává funkci nebo činnost, která je neslučitelná s výkonem jeho veřejné funkce. Pokud jde o žadatele o nahlédnutí, dopouští se přestupku tehdy, použije-li údaje k jinému účelu než je zjištění možného střetu zájmů. Dále ten, kdo zveřejní údaje získané z registru u funkcionářů, u nichž to není povoleno. Přestupek rovněž každý, kdo sdělí získané přihlašovací údaje k registru oznámení komukoliv jinému.²⁵⁰

4.4.4 Využití informací v žurnalistické praxi

4.4.4.1 Politické subjekty

Z pohledu novináře by mohly být velmi užitečné informace získané z oznámení veřejných funkcionářů, především tedy politiků, podávané na základě zákona o střetu zájmů. Praxe však jednoznačně ukazuje, že zákon v současné podobě je neúčinný.

---

²⁴⁸ § 13 odst. 9

²⁴⁹ Zákon č. 216/2008 Sb. ze dne 22. dubna 2008

²⁵⁰ Srov. § 23 zákona o střetu zájmů

V některých ohledech je problematické už samotná realizace vzdáleného přístupu k registru oznámení.²⁵¹ Zatímco vyřízení přístupu v případě Poslanecké Sněmovny PČR a Senátu PČR je snadné a po zaslání žádosti dorazí přístupové údaje platné několik měsíců, evidenční orgány krajů, měst, obcí a městských částí zpravidla udělují přístup pouze na 24 hodin od prvního přihlášení.²⁵² Chce-li žadatel získat přístup na delší dobu, musí podat několik samostatných žádostí, přičemž každá poskytne dalších 24 hodin.

Závažnější jsou však naprosto nedostatečné sankce při porušení některých ustanovení ze strany veřejného funkcionáře. Občanské sdružení provedlo kontrolu fungování zákona a zkontrolovalo odevzdaná oznámení za rok 2010 u nejvýznamnějších veřejných funkcionářů, přičemž u mnohých z nich narazilo na nesrovnalosti. Podezření na porušení zákona bylo zjištěno u 4 členů vlády, 48 poslanců, 29 senátorů a u 40 členů krajských rad. Většinou šlo o uvedení neúplných údajů nebo jejich naprosté vynechání.²⁵³ Potvrzuje to „*dlouhodobou nevěli (...) zákonodárců novelizovat zákon o střetu zájmů, jehož současné znění se v praxi zcela míjí účinkem.*“²⁵⁴

Funkcionářům totiž hrozí pouze pokuta ve správním řízení ve výši 50 tisíc korun, zákon je proto nijak nenutí k důslednému vyplňování. Jak navíc ukazuje případ bývalého ministra Jiřího Bessera, po uplynutí promlčecí lhůty 12 měsíců už není možné pokutu udělit. „*V prosinci 2011 vyšlo najevo, že Jiří Besser zatajil v majetkovém přiznání podíl ve firmě Comoros Group registrované na Floridě, která tam vlastní byt.*“²⁵⁵ Oznámení, kterého by se přestupek týkal, bylo ovšem podáno už v červnu 2010.

Podle Davida Ondráčky by zákon „*měl být mnohem tvrdší. Bohužel byl neustálými novelizacemi ořezáván, až z něj zbylo jen torzo.*“²⁵⁶ Vedle nízkých sankcí je problémem rovněž skutečnost, že přestupek neveřejně projednává v přenesené působnosti obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jejímž územním obvodu má funkcionář trvalý pobyt.²⁵⁷ V některých případech se tak může stát, že přestupek budou zpracovávat osoby, které jsou podřízenými dotčených funkcionářů. Neefektivnost zákona potvrzuje rovněž podezření, že „*bývalý ministr dopravy za ODS Aleš Řebíček zřejmě neuvedl v majetkovém přiznání*

---

²⁵¹ V tomto případě je vycházeno z osobní zkušenosti autora, který žádal o vzdálený přístup k registru oznámení u několika vybraných územně samosprávných celků, u Poslanecké Sněmovny PČR a Senátu PČR.

²⁵² Autor práce má tuto zkušenost například s evidenčním orgánem Moravskoslezského kraje, města Ostravy, městského obvodu Ostrava-Jih a města Olomouce.

²⁵³ Viz Monitoring střetu zájmů za rok 2010 občanským sdružením Oživení. Dostupné z <http://www.bezkorupce.cz/nase-temata/stret-zajmu/monitoring-sz> (3. 5. 2012)

²⁵⁴ Martínek, Jan. „*Besserův „omyl“ může změnit zákon.*“ Lidové noviny, 13. 1. 2012, str. 3

²⁵⁵ Tamtéž

²⁵⁶ Tamtéž

²⁵⁷ § 25 odst. 2 zákona o střetu zájmů.

za rok 2009 stovky milionů, které měl získat z prodeje své firmy Viamont. Zatímco přiznal jen 342 milionů, loni se prořekl, že to bylo nejméně jednou tolik.²⁵⁸

Přes zmíněné nedostatky je možné získat z registru oznámení informace, které je možné dále využít. Vojtěch Blažek k tomu říká: „Občas z toho zjistíte zajímavé věci. Například, že nějaký poslanec má 12 milionů hypotéku. Pak se můžete ptát, na co to má. Nachytávali jsme tak třeba Ivana Langera, který si půjčil od nějakého kamaráda peníze a splácel mu strašně málo. Za tři roky umořil půjčku snad o sto tisíc. A hned si můžete pokládat otázky: „Proč si Langer půjčil od kamaráda? Proč si nepůjčil normálně? Za co je mu vděčný?“ Nejdříve si dohledáte, že mu ten kamarád pronajímá poslaneckou kancelář v Olomouci. Pak se můžete podívat, jestli nedal náhodou nějakou zakázku jeho firmě, když byl na ministerstvu. Napíšete na ministerstvo: „Jaké byly zakázky pro firmu od pana Kyselého?“ Oni vám odpovědí, že dostal tu a tu zakázku.“²⁵⁹

Velice často jsou v žurnalistické praxi využívány informace z výročních finančních zpráv politických stran a hnutí. Oproti oznámení funkcionářů lze spatřovat výhodu ve skutečnosti, že zpráva dle zákona podléhá auditorské kontrole a lze je tedy považovat za pravdivé a úplné.

Jak již bylo výše uvedeno, tyto zprávy musí odevzdávat všechny politické strany i hnutí a je v nich možné nalézt podrobné informace o financování strany. Novináři pak zpravidla hledají podezřelé sponzory a dary, které mohou vyvolávat pochybnosti. První odhalení týkající se podezřelého financování se objevila už v roce 1996, kdy novináři po předložení výročních zpráv zveřejnili jména dvou podezřelých sponzorů, kterými byli Lajos Bács z Budapešti a Radjiv Sinha z Mauricia. Novináři následně zjistili, že „jediný v úvahu připadající budapešťský Bács dávno zemřel a druhý údajný sponzor o České republice nikdy neslyšel.“²⁶⁰ Fiktivní sponzoři se objevili také ve výročních zprávách ODA a KDU-ČSL. „Aliance dostala tři miliony od neznámé lichtenštejnské firmy se sídlem na Panenských ostrovech, lidovci zase milion od o švýcarské banky, která tento „dar“ okamžitě popřela.“²⁶¹

Podezřelé financování politických stran se ovšem objevuje i v posledních letech. Například z výroční zprávy strany Věci veřejné za rok 2011 vyplývá, že tato strana dostala většinu darů od patnácti firem, které sídlí na pouhých třech pražských adresách, přičemž na jedné z těchto adres sídlilo osm firem. Hospodářským novinám se navíc podařilo

²⁵⁸ Martínek, Jan. „Besserův „omyl“ může změnit zákon.“ Lidové noviny, 13. 1. 2012, str. 3

²⁵⁹ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

²⁶⁰ Kopeček 2010, str. 220

²⁶¹ Tamtéž

dohledat, že přibližně 26 milionů korun z celkových 38,5 milionů, které strana obdržela, darovaly firmy přímo či nepřímo napojené na advokáta Daniela Musila.

Přímo poslal Musil straně 12 milionů korun, přičemž část daroval osobně, část darovaly jím vlastněné firmy a firmy, které vlastní panamská společnost LBE International Business and Marketing advising. Vlastníka této firmy nelze dohledat, což samo o sobě působí nedůvěryhodně. „(P)oslanec Michal Babák zodpovědný za financování strany ale ve snaze rozehnat pochybnosti řekl, že majitelem panamské firmy je právě Musil.“²⁶² Mezi sponzory strany figuruje také podnikatel Radek Nováček, který loni osobně nebo přes společnosti Dennon Consulting a Al 20 Kodaňská poslal Věcem veřejným 9,5 milionů korun. „Z veřejných zdrojů je (...) zřejmé, že má Nováček velmi blízko k (...) právníkovi Musilovi. Podle listin založených v obchodním rejstříku pomáhal Nováčkovi firmy prodávat a pak jej i zaměstnal jako jednatele ve své společnosti Flumena.“²⁶³ V obchodním rejstříku lze dále dohledat, že Musil „má blízko k dalším šesti společnostem, které VV poslaly dohromady víc než pět milionů korun. V jejich orgánech buď figurují Musilovi spolupracovníci, nebo jim sám Musil zajišťoval právní servis.“²⁶⁴

Tento příklad vedle využitelnosti informací z výročních zpráv dobře ilustruje, jak novináři otevřené zdroje kombinují. Samotné informace o dárcích uvedené ve výroční zprávě totiž podezřelé nejsou. Provázanost několika darujících firem s Danielem Musilem a s neprůhlednou panamskou firmou byla odhalena až s využitím obchodního rejstříku. Výsledkem důsledné práce s otevřenými zdroji vznikl komunikát, který vyvolává pochybnosti o financování jedné z vládních stran. Nabízí se totiž otázka, zda účelem rozdělení finančních darů mezi několik na první pohled neprovázaných firem není snaha o ukrytí skutečného dárce za takzvané bílé koně, tedy subjekty, které nejsou podezřelé.

Výroční zprávy lze tedy považovat za jeden z nejvýznamnějších otevřených zdrojů, pomocí něhož lze získávat informace o hospodaření politických subjektů. Za jisté omezení přístupu k těmto informacím lze ovšem považovat omezení, podle něhož lze do zpráv nahlížet a pořizovat z nich kopie pouze osobně v Kanceláři Poslanecké Sněmovny. Některé politické strany²⁶⁵ však výroční zprávu zveřejňují na své webové stránce, není to však pravidlem. Dostupnost by nepochybně posílilo zavedení možnosti nahlížet do výročních zpráv pomocí vzdáleného přístupu, podobně jako je tomu v případě registru oznámení.

---

²⁶² Valášková, Marie. „Věcem veřejným nesedí účty, miliony přitekly ze tří adres.“ Hospodářské noviny, 3. 4. 2012, str. 4

²⁶³ Tamtéž

²⁶⁴ Tamtéž

²⁶⁵ Výroční zprávy za rok 2011 zveřejnily například politické strany ODS a TOP09.

4.4.4.2 Ostatní neziskové subjekty

Získávání informací o neziskových subjektech je z pohledu novináře velmi složité. Komplikuje to nejen skutečnost, že samotné informace se nenacházejí na jednom místě, ale jsou roztrženy do několika samostatných databází či rejstříků, přičemž ani ty nejsou v mnoha ohledech dokonalé. Kvůli nedostatečné legislativní podpoře se například IS NNO potýká s tím, že poskytovatelé dotací informace vkládají informace o poskytnutých dotacích do systému nedůsledně, v důsledku čehož údaje o některých subjektech zcela chybí.²⁶⁶

Problematické je rovněž vkládání údajů o samotných subjektech, které se týká všech veřejně dostupných rejstříků a databází. Vzhledem ke skutečnosti, že není povinné, probíhá pouze na základě podaných žádostí, které navíc mohou být podávány opakovaně, například v různých letech. Informace o neziskových subjektech jsou tak často neúplné, zastaralé či zcela chybí. Podle V. Blažka například občanské sdružení představuje nejdokonalější formu, jak něco ukrýt.²⁶⁷

Většina neziskových organizací totiž nemá zákonem stanovenou povinnost provádět audit svého hospodaření a vydávat výroční zprávy.²⁶⁸ Mnohé organizace sice výroční zprávy o své činnosti a hospodaření vydávají a zveřejňují například na svých webových stránkách, ovšem z pohledu novináře by bylo výhodnější, kdyby tak musely činit všechny subjekty. Jak totiž ukazuje žurnalistická praxe, v případě podezření na nestandardní činnost některé neziskové organizace je prakticky nemožné získat o nich podrobnější informace, protože si to představitelé těchto sdružení logicky nepřejí (viz rozhovor s Vojtěchem Blažkem v příloze č. 4).

4.5 Informace o veřejných zakázkách

Dle právní definice je veřejnou zakázkou „*zakázka realizovaná na základě smlouvy mezi zadavatelem a jedním či více dodavateli, jejímž předmětem je úplatné poskytnutí dodávek či služeb nebo úplatné provedení stavebních prací. Veřejná zakázka, kterou je zadavatel povinen zadat podle (...) zákona, musí být realizována na základě písemné smlouvy.*“²⁶⁹ Tuto zákonnou definici pak rozšiřuje podrobné vymezení jednotlivých typů zakázek, a to podle předmětu nebo výše předpokládané hodnoty.

²⁶⁶ Šplíchal, Josef. „*Veřejná správa a občanská sdružení: Analýza informačních toků. Studie pro Vysokou školu ekonomickou v Praze.*“ (online; Pdf). Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/studie-splichal-pdf.aspx (3. 5. 2012).

²⁶⁷ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

²⁶⁸ Mezi neziskové organizace, které mají za určitých podmínek povinnost provádět audit a vydávat výroční zprávu, patří obecně prospěšné společnosti (viz zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech) a nadace a nadační fondy (viz zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech pro dosahování obecně prospěšných cílů).

²⁶⁹ 7 odst. 1 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejných zakázkách“)

V obecnější laické rovině lze veřejnou zakázku vnímat jako zakázku, která je hrazená z veřejných finančních prostředků, a to za účelem veřejného zájmu. Takovou zakázku vždy zadává nějaký oprávněný subjekt, nejčastěji stát, územně samosprávný celek nebo instituce, a to zpravidla ve výběrovém řízení.

Lze však konstatovat, že ve veřejném zájmu je rovněž transparentnost všech přidělených veřejných zakázek i procesu jejich přidělování. Mělo by být zřejmé, kdo zakázku získal, co bylo předmětem zakázky a jaký finanční obnos byl za realizaci zaplacen. Rovněž by mělo být důsledně kontrolováno, zda realizace plně odpovídá zadání i zaplaceným financím. Tedy zda subjekt, kterému byla zakázka přidělena, přesně splnil své zadání a zda zadavatel zakázky při přidělování jednal hospodárně. Bohužel je však potřeba dodat, že ne vždy jsou všechny tyto požadavky splněny.

P. Kohout ve sborníku textů Národní ekonomické rady vlády uvádí, že v České republice jsou v rámci veřejných zakázek vynakládány prostředky v rozsahu přibližně 17,5 procent HDP, což v roce 2010 představovalo 640 miliard korun. Z toho zhruba 7 procent HDP připadá na centrální vládu, 7,3 procent na obce a kraje a 3,2 procent na sektorové zadavatele, kterými jsou například lokální plynárny, vodovody a kanalizace nebo dopravní podniky. *„Tento objem prostředků představuje významný prostor pro korupční aktivity. Jejich existence je umožněna zejména nízkou transparentností trhu veřejných zakázek a absencí ekonomického hodnocení při rozhodování a kontrole.“*²⁷⁰ Důvodem je také vysoký počet jednotlivých výdajových položek, který komplikuje jejich kontrolu.²⁷¹ Příмым důsledkem toho pak může být, že *„někdy jsou nakupovány nepotřebné věci nebo služby. Jindy jde o věci potřebné, avšak za předražené ceny.“*²⁷²

Za hlavní problémy současného stavu zadávání veřejných zakázek, v jejichž důsledku se ztrácí veřejné prostředky, označuje P. Kohout v nedostatečnou analýzu hospodárnosti, účelnosti a efektivnosti, nízkou míru konkurence, nekorektní přípravu zakázek tak, aby zadání vyhovovalo předem určené firmě, nedostatečně fungující kontrolní mechanismy a také nízkou míru transparentnosti.²⁷³ *„V roce 2009 prošlo pouze 45 % trhu veřejných zakázek přes otevřená řízení.“*²⁷⁴

Jedním z hlavních principů transparentnosti veřejných zakázek by měla být jejich otevřenost a veřejná dostupnost všech souvisejících informací. Otevřenost procesu

---

²⁷⁰ Kohout 2011, str. 6

²⁷¹ Kohout 2011, str. 6-7

²⁷² Pavel, Kohout 2011, str. 13

²⁷³ Tamtéž

²⁷⁴ Tamtéž

zadávaní veřejných zakázek podle D. Ondráčky „*buduje důvěru veřejnosti vůči institucím a jejich nakládání s veřejnými penězi (...) a zároveň pomáhá samotným zadavatelům jako forma obhajoby proti případným stížnostem či obviněním.*“²⁷⁵ Tím, že je k dispozici dostatek informací o vyhlášení i průběhu veřejné zakázky, a to pokud možno bez omezení dostupnosti, mohou veřejné zakázky procházet veřejnou kontrolou ze strany občanů i médií. Z přechozích podkapitol je zřejmé, že v současné době je nejvhodnější platformou pro zveřejňování informací veřejné správy internet.

4.5.1 Informační systém o veřejných zakázkách

V rámci postupné elektronizaci veřejné správy definuje i zákon o veřejných zakázkách²⁷⁶ v § 157 informační systém,²⁷⁷ který obsahuje informace a statistiky o veřejných zakázkách a seznamy dodavatelů. Zákon prošel v prvních měsících roku 2012 rozsáhlou novelizací,²⁷⁸ která mimo jiné upravuje způsob i rozsah zveřejňovaných informací. Informační systém o veřejných zakázkách (dále jen „Informační systém“) nyní obsahuje Věstník veřejných zakázek (dále jen „Věstník“), seznam kvalifikovaných dodavatelů, seznam systémů certifikovaných dodavatelů, statistické výstupy o veřejných zakázkách, rejstřík osob se zákazem plnění veřejných zakázek a seznam hodnotitelů. Provozuje ho Ministerstvo pro místní rozvoj a je veřejně dostupný prostřednictvím internetu.²⁷⁹

Prostřednictvím Věstníku jsou zveřejňovány povinné i nepovinné informace o vyhlášených veřejných zakázkách.²⁸⁰ Pokud jsou podle zákona zadavatelé povinni zveřejnit informace o výběrovém řízení, jeho zahájení, ukončení a výsledku, realizují ho mimo jiné prostřednictvím tohoto systému, a to pokud jde o podlimitní veřejnou zakázku²⁸¹ nebo nadlimitní veřejnou zakázku.²⁸² Konkrétně to tedy znamená, že pokud hodnota veřejné zakázky překračuje hranici 1 milion korun v případě služeb a dodávek,

---

²⁷⁵ Transparency International-Česká republika. *Veřejné zakázky v České republice: Korupce nebo transparentnost?* Praha: 2005, str. 85. Dostupné z <http://www.transparency.cz/verejne-zakazky-ceske-republice-korupce-transparentnost> (3.5.2012)

²⁷⁶ Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejných zakázkách“)

²⁷⁷ Ve smyslu zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

²⁷⁸ Zákon č. 55/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů

²⁷⁹ Dostupné z <http://www.isvz.cz> (3. 5. 2012)

²⁸⁰ § 17 písm. g) zákona o veřejných zakázkách

²⁸¹ Podlimitní veřejnou zakázkou se dle § 12 odst. 2 rozumí veřejná zakázka, jejíž předpokládaná hodnota činí v případě veřejné zakázky na dodávky nebo na služby nejméně 1 milion korun bez DPH nebo v případě veřejné zakázky na stavební práce nejméně 3 miliony korun.

²⁸² Nadlimitní veřejnou zakázkou se dle § 12 odst. 1 rozumí veřejná zakázka, jejíž hodnota dosáhne nebo přesáhne finanční limity uvedené v nařízení vlády č. 77/2008. Tento limit je v současné době stanoven na 125 265 000 Kč.

respektive hranici 3 miliony korun u stavebních prací, musí být všechny informace ve Věstníku dostupné.

Věstník, tedy v podstatě přehled veřejných zakázek, nesl před novelizací označení „Uveřejňovací subsystém“ a je přímo dostupný také prostřednictvím samostatné webové adresy.²⁸³ Zobrazené informace o zakázkách je možné třídit dle data uveřejnění, evidenčního čísla, předmětu zadávacího postupu, zadavatele nebo vítězů výběrových řízení na veřejné zakázky. O každé vyhlášené veřejné zakázce jsou k dispozici všechny zákonem určené informace, takže je možné zjistit předmět zakázky, odhadovanou cenu, požadavky na dodavatele, podmínky, termíny a další doplňující údaje.

U menších zakázek stačí informace o výběrovém řízení zveřejnit na profilu zadavatele (dále jen „profil“). Tímto profilem je v dikci zákona myšlen speciální elektronický nástroj, prostřednictvím kterého zadavatel podle zákona uveřejňuje informace a dokumenty ke svým veřejným zakázkám, a to způsobem, který umožňuje neomezený a přímý dálkový přístup.²⁸⁴ Zjednodušeně řečeno jde o webovou stránku, kterou zadavatel používá ke zveřejňování oznámení o vyhlášení menších veřejných zakázek a nově také smluv a informací o subdodavatelích a cenách. Adresa profilu každého zadavatele musí být uvedena ve Věstníku.

4.5.2 Zveřejňování smluv a dalších údajů

Poslední novela zákona o veřejných zakázkách přináší několik změn v oblasti zveřejňování informací o realizovaných zakázkách. Jak již bylo výše stručně uvedeno, v § 147a je nově stanoveno, že zadavatel na svém profilu musí zveřejnit uzavřenou smlouvu na veřejnou zakázku, a to včetně všech jejích změn dodatků, dále výši uhrazené ceny za plnění zakázky a také seznam subdodavatelů, kteří se budou na zakázce podílet.

Smlouva musí být uveřejněna v celém znění do 15 dnů od jejího uzavření a případné změny v rámcové smlouvě musí být zveřejněny do 15 dnů od skončení účinnosti této smlouvy. Tato povinnost se nevztahuje na zakázky, jejichž cena nepřesáhne 500 tisíc korun bez DPH. V případě výše skutečné uhrazené ceny za plnění zakázky musí být tato informace zveřejněna do 90 dnů od splnění smlouvy. Jde-li o smlouvy přesahující jeden rok, je potřeba uveřejnit cenu uhrazenou za plnění zakázky v předchozím

---

²⁸³ Dostupné z <http://www.vestnikverejnychzakazek.cz> (3. 5. 2012)

²⁸⁴ § 17 písm. x) zákona o veřejných zakázkách

kalendářním roce, a to do 31. března roku následujícího. Tato povinnost se opět nevztahuje na menší zakázky, jejichž cena nepřesáhne 1 milion korun bez DPH.²⁸⁵

Do 90 dnů od splnění smlouvy, respektive do 31. března následujícího kalendářního roku v případě, že je smlouva uzavřena na více než rok, musí zadavatel zveřejnit také seznam subdodavatelů, které si za účelem plnění zakázky najímá dodavatel. Tento seznam musí zadavateli předložit dodavatel,²⁸⁶ pokud za plnění subdodávky uhradil více než 10 procent, respektive více než 5 procent v případě významné veřejné zakázky.²⁸⁷ Je-li subdodavatel akciovou společností, je přílohou seznamu i seznam vlastníků akcií,²⁸⁸ jejichž souhrnná jmenovitá hodnota přesahuje desetinu základního kapitálu. Povinnost zveřejňovat dodavatele se opět nevztahuje na zakázky do 1 milionu korun bez DPH.²⁸⁹

Při vyhlášení nadlimitní a podlimitní veřejné zakázky musí veřejný zadavatel²⁹⁰ podle novely na svém profilu zveřejnit také odůvodnění účelnosti veřejné zakázky a přiměřenosti požadavků na technické kvalifikační předpoklady a další hodnotící kritéria. Tato odůvodnění musí být zveřejněna do 3 pracovních dnů od zveřejnění oznámení o zahájení výběrového řízení. U významných veřejných zakázek musí zadavatel předložit odůvodnění zakázky společně s odůvodněním její předpokládané hodnoty.²⁹¹ Pro vyhlášení výběrového řízení je nutné získat souhlas vlády.²⁹²

4.5.3 Využití informací v žurnalistické praxi

Vzhledem ke skutečnosti, že novela začala platit teprve 24. února 2012 a účinnosti nabyla k 1. dubnu 2012, není zatím k dispozici dostatek odborných článků, které by ji analyzovaly z právního hlediska. Rovněž zatím nelze říci, jak novela ovlivní zadávání veřejných zakázek v praxi. Dosavadní podoba zákona přitom situaci novinářům v mnoha ohledech neusnadňovala, zvláště v případech, kdy se setkali s mlčenlivostí ze strany zadavatele ohledně základních informací o výběrovém řízení.

---

²⁸⁵ § 147a odst. 2 a odst. 3 zákona o veřejných zakázkách

²⁸⁶ Dle § 117a odst. 3 to musí být do 60 dnů od splnění smlouvy, respektive do 28 února následujícího roku, pokud plnění smlouvy přesahuje rok.

²⁸⁷ Významná veřejná zakázka se dle § 16a zákona o veřejných zakázkách rozumí taková veřejná zakázka, kterou zadává územně samosprávný celek, jím zřízená příspěvková organizace nebo jím kontrolovaná právnická osoba a je-li předpokládaná hodnota této zakázky vyšší než 50 milionů korun, nebo ji zadává stát, jím financovaná státní příspěvková organizace nebo právnická osoba a předpokládaná hodnota této zakázky překročí 300 milionů korun.

²⁸⁸ Vzhledem k tomu, že vlastnictví akcií se může snadno měnit, lze za pozitivní považovat povinnost vyhotovit tento seznam ve lhůtě 90 dnů před předložením seznamu.

²⁸⁹ § 147a odst. 6 a odst. 7 zákona o veřejných zakázkách

²⁹⁰ Dle § 2 odst. 2 je veřejným zadavatelem Česká republika, státní příspěvková organizace, územní samosprávný celek nebo příspěvková organizace, kterou tento územní celek zřizuje, případně jiná právnická osoba, která byla zřízená za účelem uspokojování potřeb veřejného zájmu nebo je financována převážně státem.

²⁹¹ Toto ustanovení je účinné od 1. 1. 2014.

²⁹² § 156 odst. 1, odst. 2 a odst. 3 zákona o veřejných zakázkách

Hospodářské noviny publikovaly sérii článků, ve které popisovali podezřelou veřejnou zakázku na stavbu pavilonu pro nemocnici v Mladé Boleslavi. Vyhrála ji firma Neocity Ron, kterou prostřednictvím společnosti registrované na Kypru ovládají majitelé z Izraele. V době přípravy článku firma nesídlila na oficiální adrese, neměla telefon a nevykazovala žádnou činnost a zaměstnance, kteří by mohli stavbu uskutečnit, proto si musela na stavební práce najmout jinou stavební firmu.²⁹³ Problémem bylo rovněž to, že krajský úřad Středočeského kraje odmítl zveřejnit podmínky výběrového řízení i firmy, které po postoupení do užšího výběru na základě losování podaly nabídku na realizaci zakázky.²⁹⁴ „*Kraj navíc dodnes tají nejen smlouvu s vítěznou firmou, ale i jména lidí, kteří nabídky posuzovali.*“²⁹⁵

Z pohledu novináře díky novele nepochybně došlo ke zlepšení situace, protože má nově k dispozici znění uzavřených smluv na veřejnou zakázku, včetně jejich změn a dodatků, výši uhrazené ceny za plnění zakázky a také seznam subdodavatelů, kteří se budou na zakázce prostřednictvím dodavatele podílet. Právě zveřejňování dodatků i konečné ceny jsou další významné legislativní posuny. Někteří zadavatelé totiž doposud využívali jednoduchý postup, jak výběrové řízení manipulovat. Stačí, aby se do soutěže přihlásila firma, která zakázku vyhrála díky nejnižší nabídnuté ceně. „Málokdo se ale později dozví, že se všemi dodatečnými náklady vlastně zakázka ve finále stála víc, než kolik nabízela konkurence.“²⁹⁶

Všechny výše uvedené údaje jsou, jak již bylo popsáno, uveřejňovány s určitými omezeními. Novinářskou práci by to však nemělo nijak komplikovat, protože se tato omezení týkají především nevelkých zakázek. Nejproblematictější však bývají rozsáhlé zakázky, o kterých je nyní stanovena povinnost vše zveřejňovat.

Díky novele bude možné podrobit kritického hodnocení médií také odůvodnění účelnosti, ceny i základních výběrových kritérií u větších veřejných zakázek. To lze považovat za významný posun, protože doposud nemuseli zadavatelé tato odůvodnění veřejnosti předkládat. „*Kdyby (...) takové hodnocení zakázek bylo už v roce 2009, těžko by mohla propuknout aféra předraženého českého předsednictví. Kdy více než půlmiliardovou zakázku získala bez soutěže firma Promopro – se zdůvodněním, později vyvráceným, že nikdo jiný by na objednané práce nestačil.*“²⁹⁷

²⁹³ Blažek, Vojtěch. „*Nemají dělníky ani telefon. Ale vyhráli tendr za 450 milionů.*“ Hospodářské noviny, 16. 2. 2011, str. 6

²⁹⁴ Blažek, Vojtěch. „*Při tendru rozhodl los. Velké firmy měly smůlu.*“ Hospodářské noviny, 23. 2. 2011, str. 4

²⁹⁵ Blažek, Vojtěch. „*Zlý muž otočil. Jde proti Rathově zakázce.*“ Hospodářské noviny, 21. 4. 2011, str. 7

²⁹⁶ Blažek, Vojtěch. „*10 největších změn v zadávání veřejných zakázek.*“ Hospodářské noviny, 7. 11. 2011, str. 2

²⁹⁷ Tamtéž

Jako celek hodnotí novelu zákona i část odborné veřejnosti. Podle advokátky T. Jurákové by novela mohla být uvedena heslem „snižovat, uveřejňovat a rozkrývat.“²⁹⁸ Transparency International ČR a Oživení, o.s. ve svém společném hodnocení uvádějí, že přestože má novela své nedostatky a mohla být přísnější, „*může významně přispět k větší transparentnosti veřejných zakázek a jejich kontrole, což je první a nezbytný krok k řešení chronických problémů nehospodárnosti a korupce.*“²⁹⁹

Přestože se množství údajů zveřejňovaných v informačním systému zpravidla rozšířilo, samy o sobě tyto údaje zpravidla nemohou přinést významná investigativní odhalení. Svou hodnotu získávají až v kombinaci nebo v kontextu s dalšími informacemi z jiných zdrojů.

V souvislosti s veřejnými zakázkami, především těmi rozsáhlými, je potřeba informovat o vazbách firem, které ve výběrovém řízení uspěly. Klíčovou roli při zkoumání proto hraje obchodní rejstřík, díky němuž je možné odhalit vlastnictví firem a získat o nich další informace. V některých případech je možné využít zákon o svobodném přístupu k informacím, na který je možné se odvolávat při dotazech na konkrétní veřejnou zakázku. Novinář toho může využít zejména v případě menších veřejných zakázek, u kterých většinou není zákonem stanovena povinnost zveřejňovat znění smluv, cen a subdodavatelů, případně dalších údajů.

4.6 Další otevřené zdroje

Žurnalistická práce je ze své povahy velmi dynamická a prochází neustálým vývojem. Podobně jako telegraf vynalezený v polovině 19. století znamenal revoluci v informování o událostech odehrávající se ve světě, přinesl vývoj komunikačních a informačních technologií v posledních dvou desetiletích naprostou proměnu práce novinářů. Naprosto se změnil způsob, jakým jsou dnes média vytvářena i konzumována.

Technologický rozvoj přinesl celkové zrychlení životního tempa, čímž je vytvářen na média tlak, aby informace přinášela rychle a pokud možno v jednoduché formě. Kvalita obsahu už není naprosto prioritní a důležitou roli hraje také rychlost, s jakou jsou informace publikovány. David Macháček dokonce hovoří o tom, že „česká média posledních deset let provozují lehkou atletiku a soutěží mezi sebou na čas. Kdo to bude mít

---

²⁹⁸ Juráková, Tereze. „*Otazníky kolem konečné podoby novely zákona o veřejných zakázkách.*“ Epravo.cz, 22. 12. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/otazniky-kolem-konecne-podoby-novely-zakona-o-verejnych-zakazkach-79550.html> (3. 5. 2012)

²⁹⁹ Ondráčka, David – Kameník, Ondřej. „*Novela zákona o veřejných zakázkách v ohrožení. Vládo, pohlídej si své poslance u zítřejšího hlasování o této klíčové normě.*“ Platforma pro veřejné zakázky, 30. 1. 2012 (online). Dostupné z: <http://www.transparentnizakazky.cz/novinky/318-novela-zakona-o-veejnych-zakazkach-v-ohroeni-vlado-pohlidej-si-sve-poslance-u-zitejiho-hlasovani-o-teto-kliove-norm-> (3. 5. 2012)

dříve, je lepší.³⁰⁰ To je však naprosto v rozporu s kvalitní investigativní žurnalistikou, která je časově náročná a vyžaduje dostatek času na rešerši. Investigativní novináři proto musí hledat způsoby, jak sběr informací urychlit.

Jak ukazuje tato kapitola, práci velice usnadňuje především internet, nejvýznamnější současná informační a komunikační platforma. Díky němu je možné nejen vzdáleně, doslova přímo z redakce, přistupovat k většině otevřeným zdrojům, ale také získávat další informace nejrůznějšího charakteru. Nástroje, jako je vyhledávač Google, umožňuje rychlé vyhledávání informace o osobách, firmách, institucích a dalších subjektech, a to pouhým zadáním několika klíčových slov. Internet jako takový lze v podstatě považovat za samostatný otevřený informační zdroj.

Významným otevřeným zdrojem, který využívají všichni novináři bez rozdílu, je také mediální archiv. Největší český mediální archiv, v němž je možné zpětně vyhledat informace až do roku 1996, provozuje společnost NEWTON Media. Obsahuje více než 900 tištěných zdrojů (celostátní i regionální periodika, společenské a odborné časopisy, firemní newslettery apod.), archiv ze stovek internetových serverů, přepisy vysílání téměř 30 televizních a rozhlasových stanic.³⁰¹ Jde o placenou službu dostupnou prostřednictvím internetu,³⁰² kterou využívá většina českých médií. Její součástí je velmi kvalitní vyhledávač, pomocí něhož lze velmi rychle a účinně vyhledat prakticky jakoukoliv informaci, která byla v posledních letech v českých médiích publikována. Informace z mediálního archivu je pak možné dávat do kontextu s informacemi, které novinář získá z jiných otevřených zdrojů.

Způsob, jakým dnes novináři pracují, dobře popisuje V. Blažek, když hovoří například o již zmiňovaném pátrání po neprůhledném rozdělování finančních prostředků hazardních firem: „*Ministerstvo financí na podzim zveřejní na webu seznam obdarovaných subjektů, a teď vás čeká ta nejnudnější práce. Projedete si ten seznam tři a půl tisíc položek a jedete. Třeba Světluška, občanské sdružení, 50 tisíc. Najdete si v Googlu sdružení Světluška, ano má stránky, funguje. Potom si v Newtonu najdete, že předávali nějaký dar někomu a v pohodě. Většinou si takhle vybíráte dary třeba nad půl milionů. Pak tam vidíte 3 a půl milionu, občanské sdružení Vivacitas. Najdete si v Googlu a nic. Najdete si v rejstříku ministerstva vnitra, kde jsou registrovaná občanská sdružení, kde tedy je, ale*

---

³⁰⁰ Rozhovor s Davidem Macháčkem (viz Příloha č. 5)

³⁰¹ Viz informace na webové adrese <http://www.newtonmedia.cz/medialni-archiv> (3. 5. 2012)

³⁰² Dostupné z: <http://mediasearch.newtonit.cz> (3. 5. 2012)

vzniklo teprve před půl rokem. Najdete si jeho adresu na mapách Google, kde vám vypadne, že je to nějaká chalupa v polích. A zbystríte...“³⁰³

Z popisu lze vypočítat, že mnoho informací v rámci investigativní činnosti lze získat přímo od počítače prostřednictvím internetu. Novináři tím výrazně šetří čas, který pak mohou věnovat samotnému zkoumání získaných informací. Příklad také velice dobře ilustruje provázanost otevřených zdrojů, a to v rámci ověřování i rozšiřování již získaných informací.

---

³⁰³ Rozhovor s Vojtěchem Blažkem (viz Příloha č. 4)

ZÁVĚR

Je možné v České republice realizovat investigativní žurnalistiku z otevřených zdrojů? Na tuto otázku položenou v úvodu této práce lze jednoznačně odpovědět, že ano. Český novinář má k dispozici celou řadu volně dostupných otevřených zdrojů, ze kterých může čerpat informace, i prostředky, pomocí nichž může zažádat o jejich poskytnutí.

Pozorovatelný je zejména trend elektronizace veřejné správy, díky kterému jsou různé databáze a rejstříky elektronizovány a část informací z nich je dostupná prostřednictvím internetu. Některé instituce nebo politické subjekty navíc z vlastní iniciativy zveřejňují informace, u kterých očekávají, že se stanou předmětem zájmu novinářů. Novinářskou práci navíc velmi usnadňují elektronické vyhledávací systémy, ať již jde o vyhledávání v rámci internetu prostřednictvím vyhledávače Google, nebo vyhledávání v mediálním archivu NEWTON Media.

Pozitivně, byť s některými výhradami, lze hodnotit zákon o svobodném přístupu k informacím, který od roku 2000 představuje pro novináře velmi užitečný nástroj, pomocí něhož mohou veřejné orgány, instituce a úřady žádat o poskytnutí široké škály informací. V žurnalistické praxi mohou využitelnost tohoto zákona omezovat především dlouhé lhůty pro poskytnutí informace (může jít až o 25 dní), časově velmi náročná vymahatelnost prostřednictvím odvolacích subjektů a soudů a občasná obstrukční jednání dotazovaných subjektů, která jim umožňují nejednoznačnost některých pasáží zákona.

Žurnalistická praxe ukazuje, že zákon o svobodném přístupu k informacím spolu s dalšími otevřenými zdroji představuje základní kámen, na kterém otevřená investigativní žurnalistika stojí. Mnohé investigativní případy v posledních letech ukazují, že je možné realizovat investigativní žurnalistiku, která vychází primárně nebo výhradně z otevřených zdrojů informací. Novinář se tedy nemusí spoléhat výhradně na osoby či kontakty, které jim pod příslibem anonymity poskytnou potřebné informace nebo materiály, nebo na kontroverzní metody získávání informací, jako jsou například skryté pořizování audiovizuálních záznamů, provokace nebo jednání pod fiktivní identitou. Otevírá se tím prostor i pro novináře, kteří zatím nemají vybudovanou dostatečně širokou základnu vlastních kontaktů.

I otevřená investigativní žurnalistika má však své limity, které plynou především z její časové náročnosti. Vývoj na mediálním trhu v posledních letech nutí majitele omezovat finanční výdaje na provoz médií, dochází ke snižování počtů novinářů v redakcích a v důsledku toho nezbývá dostatek prostoru pro důkladnou rešerši, která je v rámci otevřené investigativní žurnalistiky naprosto nezbytná. Rovněž klesá zájem

čtenářů a diváků o náročný analytický mediální obsah, který navíc v českém kontextu doprovází fakt, že mnohá investigativní odhalení míří do ztracena. Mediální obsah se proto bulvarizuje a pro náročné komunikáty, které obecně investigativní žurnalistika produkuje, není tolik prostoru.

Vzhledem k tomu, že novinář zpravidla nemůže trávit dlouhé hodiny a dny procházením informací z otevřených zdrojů a účelově vyhledávat, zda případná pochybení a sporná či dokonce nezákonná jednání, musí se často spoléhat na podněty a tipy přicházející zvenčí. Rozhodně to však není v rozporu s povahou otevřené investigativní žurnalistiky, protože všechny takto získané informace je potřeba vždy opětovně ověřit oficiální cestou a pomocí otevřených zdrojů. Výhodou tohoto přístupu je rovněž nižší pravděpodobnost, že se novinář stane obětí manipulace či pouhým nástrojem v politickém boji. Díky těmto podnětům navíc novinář zpravidla zaregistruje také problém, na který by v rámci běžné rešerše nenarazil, a pokud ano, tak pravděpodobně až mnohem později a v jiné souvislosti.

Komunikáty zmíněné v této práci dokládají, že otevřená investigativní žurnalistika přináší závažná odhalení, která se týkají nestandardní či nehospodárné činnosti veřejné správy a politických či ekonomických subjektů. Otevřené zdroje spolu s institutem svobodného přístupu k informacím nabízejí dobrou příležitost také regionálním novinářům, kteří se s jejich využitím mohou věnovat investigativní žurnalistice na regionální úrovni. Česká média se totiž často zaměřují především na velké skandály mířící do vlády a dalších oblastí vysoké politiky, a opomíjejí regionální politiku, v rámci níž se mnohdy objevují mnohem závažnější případy zneužívání moci, než na celostátní úrovni.

Lze konstatovat, že cíle vytyčené v úvodu této práce byly splněny. Práce potvrzuje možnost realizace otevřené investigativní žurnalistiky v českém kontextu, přináší přehled otevřených zdrojů informací a jejich podrobnou analýzu, která se soustředí především na praktické aspekty využití těchto zdrojů v rámci investigativní činnosti i obecně v žurnalistické praxi.

Téma otevřené investigativní žurnalistiky bezpochyby poskytuje prostor pro rozvíjení v rámci dalších prací, a to především v souvislosti s jednotlivými investigativními případy, které vycházejí z otevřených zdrojů. Kromě jejich podrobnějších analýz, na které nebyl v rámci této práce prostor, by bylo přínosné věnovat se pozadí vzniku těchto investigativních komunikátů a především úskalím při získávání informací. Rovněž by stálo za to porovnat míru využívání otevřených zdrojů českými a zahraničními novináři.

ANOTACE / SUMMARY

ANOTACE

Tato práce se zabývá investigativní žurnalistikou realizovanou z otevřených zdrojů. V prvních třech kapitolách vymezuje základní znaky této žurnalistiky, její limity a zdroje, se kterými novináři mohou pracovat. Čtvrtá kapitola se podrobně věnuje otevřeným zdrojům informací a možnostem jejich využití v redakční praxi. Při výběru a popisu otevřených zdrojů byla zohledňována především jejich užitečnost pro investigativní novináře.

Součástí této práce je série rozhovorů s investigativními novináři, které autor uskutečnil. Záměrem bylo získat názory novinářů, které reflektují žurnalistickou praxi a aktuální situaci na poli médií, a také informace, jež přibližují využívání otevřených zdrojů v rámci investigativní žurnalistiky.

K analýze možností realizace otevřené investigativní žurnalistiky v České republice byly využity především investigativní články publikované v médiích a rozhovory s novináři. Lze konstatovat, že čeští novináři mají k dispozici celou řadu volně dostupných otevřených zdrojů, ze kterých mohou čerpat informace, a rovněž prostředky, pomocí nichž mohou žádat instituce o poskytnutí informací. Tato práce přináší také podrobný přehled otevřených zdrojů i s popisem, jak je využívat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Investigativní žurnalistika, otevřený informační zdroje, rešerše, svoboda projevu, právo na informace, informační databáze, získávání informací, ekonomické subjekty, politické strany, veřejné zakázky, nemovitosti, střet zájmů, žurnalistická etika, právo, financování žurnalistiky.

SUMMARY

This thesis deals with investigative reporting based on open sources of information. In three chapters it defines basic characters of this type of journalism, its limits and sources which reporters can use. Fourth chapter describes in detail open sources of information and the ways of their usage in journalistic work. During selecting and describing open sources author considered mainly their value for investigative reporters.

As a part of this thesis author made a series of interviews with investigative reporters. Main intention was obtaining opinions of journalists which reflect journalistic work and current situation in media business and also information about using open sources in investigative journalism.

Author used mainly investigative articles that were published in media and interviews with reporters for analysing opportunities of realization of open investigative reporting in Czech Republic. It can be said that there are many free open sources of information available for Czech reporters and they can use them to obtain information. There are also some means they can use for asking institutions for information. This thesis also brings a complex summary of open sources including a description of their usage.

KEY WORDS

Investigative reporting, open sources of information, background research, freedom of speech, right to information, databases of information, obtaining information, economical subjects, political parties, public contracts, property, conflict of interest, journalistic ethics, financing of journalism.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literatura

- Anderson, David – Benjaminson, Peter. 1976. *Investigative Reporting*. Bloomington & London: Indiana University Press. ISBN 0-253-33164-1.
- Bartoň, Michal. 2010. *Svovoda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-42-4.
- Bartošek, Jan. 2002. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. ISBN 80-7318-059-6.
- Baudyš, Petr. 2010. *Katastr a nemovitosti*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-304-2.
- Čermák, Miloš. 2005. „Máme pitomější politiky, nebo novináře?“ Pp. 33-47 in Josef Beránek, Silvie Hekerlová (eds.). *10 let v českých médiích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-925-3.
- Edwards, Lee. 2004. „Století sdělovacích prostředků.“ Pp. 27-55 in Lee Edwards (ed.). *Svědomy Washingtonu*. Praha: Ideál. ISBN 80-901017-6-3.
- Holejšovský, Josef. 2003. *Obchodní rejstřík a další rejstříky vedené soudy*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-664-6.
- Hvižd'ala, Karel. 2005. *Jak myslet média*. Praha: Dokořán. ISBN 80-7363-047-8.
- Hvižd'ala, Karel. 2008. „Důvěryhodnost média a práce s informacemi.“ Pp. 29-39 in Vladimír Polách (ed.). *Mediální teorie a praxe*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2056-1.
- Hvižd'ala, Karel. 2011. *Mardata: Vzpoury v žurnalistice*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-851-7
- Jirák, Jan – Köpplová, Barbara. 2009. *Masová média*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-466-3.
- Klíma, Josef. 2009. *Vlastníma očima*. Praha: Nakladatelství Andrej Šťastný. ISBN 978-80-86739-38-0.
- Klokočka, Štěpán. 2010. *Právní regulace veřejně přístupných databází na Internetu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra právní teorie. Vedoucí Bakalářské práce Radim Polčák.
- Kmenta, Jaroslav. 2011. *Všehoschopní – Superguru Bárta*. Praha: Nakladatelství JKM – Jaroslav Kmenta. ISBN 978-80-87569-03-0.

- Kohout, Pavel. 2011. „Jak ušetřit desítky miliard ročně a získat přízeň voličů.“ Pp. 5-11 in Pavel Kohout (ed.). *Boj proti korupci. Sborník textů pracovní skupiny pro boj proti korupci Národní ekonomické rady vlády (NERV)*. Praha: Úřad Vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-053-7.
- Kolman, Petr. 2010. *Právo na informace*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5135-5.
- Kopeček, Lubomír. 2010. *Éra nevinnosti. Česká politika 1989-1997*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-98-5.
- Kopečný, Zdeněk. 2008. *Právo na informace jako součást svobody projevu*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mediálních studií a žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce Martin Škop.
- Korbel, František et al. 2005. *Právo na informace. Komentář*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-532-X.
- Korbel, František. 2005. *Svobodný přístup k informacím podle zákona č. 106/1999 Sb.* Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra správní vědy a správního práva a finančního práva. Vedoucí diplomové práce Soňa Skulová.
- Kovach, Bill – Rosenstiel. 2007. *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. New York: Three Rivers Press. ISBN 978-0-307-34670-4.
- Maryšková, Petra. 2008 *Konkurzní právo v České republice a v Evropské unii*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra občanského práva. Vedoucí diplomové práce Ilona Schelleová.
- McQuail, Denis. 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-574-5.
- Moravec, Václav. 2005. „Etika a česká média.“ Pp. 49-61 in Josef Beránek, Silvie Hekerlová (eds.). *10 let v českých médiích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-925-3.
- Orság, Petr. 2007. „Investigativní žurnalistika a možnosti jejího uplatnění v českém regionálním zpravodajství.“ Pp. 55-61 in Lenka Waschková Císařová (ed.). *Regionální média v evropském kontextu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4473-9.
- Osvaldová, Barbora – Halada, Jan et al. 2007. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-266-7.
- Pavel, Jan – Kohout, Pavel. 2011. „Veřejné zakázky.“ Pp. 12-22 in Pavel Kohout (ed.). *Boj proti korupci. Sborník textů pracovní skupiny pro boj proti korupci Národní*

ekonomické rady vlády (NERV). Praha: Úřad Vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-053-7.

- Radilová, Jana. 2010. *Poskytování údajů z katastru nemovitostí*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra práva životního prostředí a pozemkového práva. Vedoucí bakalářské práce Ivana Průchová.
- Ruß-Mohl, Stephan – Bakičová, Hana. 2005. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0158-8.
- Šmíd, Milan. 1992. *Úvod a texty ke studiu masových médií*. Praha: Karolinum. ISBN 80-210-3658-3.
- Tabery, Erik. 2006. *Vládneme nerušit. Opoziční smlouva a její dědictví*. Praha: Respekt Publishing. ISBN 978-80-903766-3-2.
- Vedral, Josef. 2005. *Zákon o střetu zájmů. Komentář*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-475-9.

Články v periodickém tisku

- Best, Erik. „Nedokončené příběhy tajných zdrojů.“ *Mediažurnál*. 2011, č. 2, str. 6
- Blažek, Vojtěch – Valášková, Marie. „Hazardní magnáti si místo charity staví sjezdovku.“ *Hospodářské noviny*, 16. 9. 2011, str. 1
- Blažek, Vojtěch. „10 největších změn v zadávání veřejných zakázek.“ *Hospodářské noviny*, 7. 11. 2011, str. 2
- Blažek, Vojtěch. „Nemají dělníky ani telefon. Ale vyhráli tendr za 450 milionů.“ *Hospodářské noviny*, 16. 2. 2011, str. 6
- Blažek, Vojtěch. „Při tendru rozhodl los. Velké firmy měly smůlu.“ *Hospodářské noviny*, 23. 2. 2011, str. 4
- Blažek, Vojtěch. „Založili firmu, stát jim převedl půdu. A mohou pohádkově vydělat.“ *Hospodářské noviny*, 13. 1. 2012, str. 2
- Blažek, Vojtěch. „Zlý muž otočil. Jde proti Rathově zakázce.“ *Hospodářské noviny*, 21. 4. 2011, str. 7
- Kedroň, Radek. „Daňová mystéria: od Paroubkova hoteliéra až po zmizelého bafuňáře.“ *Hospodářské noviny*, 26. 9. 2011, str. 16
- Koukal, Josef. „Praha je opět v exekuci. Tentokrát kvůli 6600 Kč.“ *Právo*, 6. 2. 2012, str. 7
- Martínek, Jan. „Besserův „omyl“ může změnit zákon.“ *Lidové noviny*, 13. 1. 2012, str. 3

- Spurný, Jaroslav. „Chyťte zloděje, odhalte korupčníka.“ Mediažurnál. 2011, č. 2, str. 8
- Valášková, Marie. „Věcem veřejným nesedí účty, miliony přitekly ze tří adres.“ Hospodářské noviny, 3. 4. 2012, str. 4
- Wollner, Marek. „České Watergaty už tu byly, jen je neumíme poznat.“ Mediažurnál. 2011, č. 2, str. 11

Elektronicky publikované články

- Golis, Ondřej. „Zemanovci dostali milion od podvodníka, vrátit ho nechtějí.“ Lidovky.cz, 21. 3. 2012 (online). Dostupné z: http://www.lidovky.cz/zemanovci-dostali-milion-od-podvodnika-vratit-ho-nechteji-pnm-/ln_domov.asp?c=A120320_165025_ln_domov_ogo (3. 5. 2012)
- Hvižd'ala, Karel. „KOMENTÁŘ: Karel Hvižd'ala pro Radiožurnál.“ Neviditelný pes, 6. 8. 2008 (online). Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/p_spolecnost.asp?c=A080905_161921_p_spolecnost_wag (3. 5. 2012)
- Jiráček, Jan. „Medializace jako strašák politiky.“ Centrum pro mediální studia CEMES, katedra masové komunikace IKSŽ. Dostupné z: http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/gm_med_jirak.htm (3. 5. 2012).
- Juráková, Tereze. „Otazníky kolem konečné podoby novely zákona o veřejných zakázkách.“ Epravo.cz, 22. 12. 2011 (online). Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/otazniky-kolem-konecne-podoby-novely-zakona-o-verejnych-zakazkach-79550.html> (3. 5. 2012)
- Machová, Martina. „Kolik berou senátoři? Dozvíte se to za 28 tisíc korun.“ Aktuálně.cz, 28. 2. 2011 (online). Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=691192> (3. 5. 2012)
- Ondráčka, David – Kameník, Ondřej. „Novela zákona o veřejných zakázkách v ohrožení. Vlášdo, pohlídej si své poslance u zítřejšího hlasování o této klíčové normě.“ Platforma pro veřejné zakázky, 30. 1. 2012 (online). Dostupné z: <http://www.transparentnizakazky.cz/novinky/318-novela-zakona-o-veejnych-zakazkach-v-ohroeni-vlado-pohlidej-si-sve-poslance-u-zitejiho-hlasovani-o-teto-kliove-norm-> (3. 5. 2012)

- Pavlík, Bronislav. „Unikátní data: 50 českých úředníků bere přes 100 tisíc.“ Aktuálně.cz, 4. 10. 2011 (online). Dostupné z: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=716600> (3. 5. 2012)
- Slonková, Sabina. „První žaloba na tajné platy vrcholných úředníků.“ Aktuálně.cz, 4. 10. 2011 (online).

Ostatní zdroje

- Kužilek, Oldřich. 2001. *106 odpovědí na vaše otázky*. Praha: Otevřená společnost.
- Kužilek, Oldřich. 2007. *Dalších 106 odpovědí na Vaše dotazy*. Praha: Otevřená společnost. (online; Pdf) Dostupné z: <http://www.otevrete.cz/knihovna/odborna-literatura/publikace-dalsich-106-odpovedi-na-vase-dotazy-oldrich-kuzilek-44.html> (3.5.2012).
- Odrobina & Co. „*Analýza současného stavu ARES ve vazbě na existující legislativu a analýza legislativou stanovených vazeb ARES na poskytovatele a příjemce dat a služeb ARES.*“ (online; Pdf). Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/ARES_Analyza_stavu_ARES_MF_IOP_EU_10_11_2011.pdf (3. 5. 2012)
- Šplíchal, Josef. „*Veřejná správa a občanská sdružení: Analýza informačních toků. Studie pro Vysokou školu ekonomickou v Praze.*“ (online; Pdf). Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/studie-splichal-pdf.aspx (3. 5. 2012).
- Transparency International-Česká republika. *Veřejné zakázky v České republice: Korupce nebo transparentnost?* Praha: 2005. Dostupné z <http://www.transparency.cz/verejne-zakazky-ceske-republice-korupce-transparentnost> (3. 5. 2012)
- Usnesení z 08. zasedání zastupitelstva města Albertamy, které se uskutečnilo 21. 04. 2011 od 17,00 hodin v zasedací místnosti MěÚ Albertamy. Dostupné z http://abertamy.wbs.cz/usneseni_8.pdf (3. 5. 2012)
- Usnesení z 44. zasedání zastupitelstva města Albertamy, které se uskutečnilo 02. 11. 2009 od 17,00 hodin v zasedací místnosti MěÚ Albertamy. Dostupné z http://abertamy.wbs.cz/mestsky_urad/usneseni/usneseni_c.44.pdf (3. 5. 2012)

Právní předpisy

- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí ČR, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 27. května 2011, sp. zn. 5 As 57/2010

PŘÍLOHY

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Přehled otevřených zdrojů zmíněných v textu práce
- Příloha č. 2: Rozhovor s Jiřím Kubíkem, zástupcem šéfredaktora deníku MF DNES
- Příloha č. 3: Rozhovor s Jaroslavem Kmentou, investigativním novinářem deníku MF DNES
- Příloha č. 4: Rozhovor s Vojtěchem Blažkem, redaktorem deníku Hospodářské noviny
- Příloha č. 5: Rozhovor s Davidem Macháčkem, reportérem České televize

Příloha č. 1

Přehled otevřených zdrojů zmíněných v textu práce

- **Katastr nemovitostí**
<http://nahlizenidokn.cuzk.cz>
- **Obchodní rejstřík**
<http://or.justice.cz>
- **Živnostenský rejstřík**
<http://www.rzp.cz>
- **Insolvenční rejstřík**
<http://isir.justice.cz>
- **Administrativní registr ekonomických subjektů**
<http://wwwinfo.mfcr.cz>
- **Rejstřík politických stran a politických hnutí**
<http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickyh-stran>
- **Seznam občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů**
<http://aplikace.mvcr.cz/seznam-obcanskyh-sdruzeni>
- **Výroční finanční zprávy politických stran**
K nahlédnutí v Kanceláři Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky
- **Oznámení veřejných funkcionářů dle zákona střetu zájmů**
K nahlédnutí u evidenčního orgánu příslušného subjektu
- **Informační systém o veřejných zakázkách**
<http://www.isvz.cz>
- **Věstník veřejných zakázek**
<http://www.vestnikverejnychzakazek.cz>
- **Internetový vyhledávač Google**
<http://www.google.com>
- **Mediální archiv NEWTON Media, a.s**
<http://mediasearch.newtonit.cz>

Příloha č. 2

Rozhovor s Jiřím Kubíkem, zástupcem šéfredaktora deníku MF DNES

Rozhovor se uskutečnil 14. února 2012 v Praze.

Jaký je současný stav investigativní žurnalistiky v Česku? Myslím si, že vy jako člověk, který tento obor do určité míry spoluvytvářel, to dokážete říct naprosto přesně a otevřeně.

Já myslím, že ten obor jako takový, pokud se to dá nazvat přímo oborem, na tom není špatně. Máme média, která se na to přímo zaměřují, ať už jsou to tištěná média, jako například naše noviny nebo Respekt. Pak máme různé investigativní pořady v televizi, jako Reportéři ČT nebo Soukromá dramata na Primě, rozhlasové pořady. Rozhodně je to oblast, které se jistá část novinářů věnuje.

Je pravda, že v hlavním proudu toho, co se v médiích objevuje, se čas od času vyskytne nějaká věc, která se může tvářit, že je investigativní žurnalistika, ale není. Jsou to třeba něčí dojmy nebo stížnosti jedné strany, která zůstane skryta, takže ani nevíte, kdo je iniciátorem takové zprávy. Věci, které se tímto způsobem do médií dostávají, většinou nemají dlouhého trvání. Je to spíše takový nahozený balónek, který spadne a nic z něj není. Jde jen pokusy jiných médií tvářit se, že dělají investigativní žurnalistiku, přestože ji běžně systematicky nedělají.

MF DNES si naopak velmi zakládá na tom, že tyto věci na svých stránkách publikuje. Takže na to má vytvořený i systém, jak to funguje, jak to zpracováváme a jak se o těch věcech bavíme. Právě na příkladu toho, jak jsme se k tomu postavili, můžu říct, že je na tom investigativní žurnalistika čím dál líp. V těchto novinách pracuji už osmnáct let a dá se říct, že jsem nikdy nezažil takové podmínky, aby tady byli vyloženě investigativní novináři, kteří mají čas a prostor pro to, aby se zabývali jedním případem dlouhodobě a šli ven se svým zjištěním až ve chvíli, kdy je to zjištění ze všech stran okované.

Například premiér Petr Nečas před časem řekl, že investigativní novináři v Česku nejsou. Objevuje se také kritika, že čeští novináři se stávají pouhým nástrojem politických her a vše je hlavně o vzájemném zveřejňování špíny. Myslíte si, že něco takového tady je?

Myslím si, že ano. Dneska můžete mezi novináře počítat i autory, kteří publikují na různých serverech. Tedy lidi, kteří se prostě rozhodnou, že jsou novináři, píšou, zveřejňují a svými názory leckoho ovlivňují. Samozřejmě, že na různých webech, jako jsou třeba Parlamentní listy nebo podobné záležitosti, se objevují věci, které mohou bez důkazů do dění nějakým způsobem zasahovat. Také nám se občas stane, že když se zabýváme kauzou týkající se nějakého politika nebo vlivného člověka, tak obrana toho dotyčného člověka spočívá mimo jiné v tom, že začíná útočit na novináře, ať už je to kolega Kmenta, Klímová nebo Kroupa. Vždy se objeví nějaký postřeh, že ten člověk tomu rozumí lépe a vidí za tím něco jiného. Takže tyhle názory se určitě objevují.

Ale když jste zmiňoval premiéra Nečase, tak u něj, ale i u jiných politiků, je to takový obranný mechanismus. Prostě řeknou: „Vážení voliči, to nejsou novináři, kteří něco zjistí. To je vždycky takhle.“ On vlastně tímto řeší a vysvětluje kauzy, které se týkají spíše jeho strany než jeho osobně, protože zrovna on nemá žádnou věc, která by padala přímo na něj. Ale vezměte si případ místopředsedy strany ODS Drobila, ve kterém máte jasně slyšitelné nahrávky, ze kterých něco vyplývá. Ten člověk tam něco říkal a samozřejmě, že ODS to nebylo příjemné. A když Petr Nečas oznamuje, že tady nejsou investigativní novináři, tak zrovna z jeho úst mi to až tak nevadí, protože si myslím, že to je součást nějaké jeho obhajoby a obrany.

Překvapivější pro mě vždycky je, když podobné názory vysloví novinář z jiného média. Tam si to pak sám sobě vysvětlují závistí, nebo snahou vysvětlit svým čtenářům, proč se podobné věci u nich nevyskytují. Pokud MF DNES přichází s nějakými podobnými zjištěními, tak se k tomu pochopitelně ostatní média nějak postaví. Protože když to pohne vládou nebo odchází ministr, tak se to nedá ignorovat. A když jiná média takovou věc přebírají, tak některá z nich k tomu mají tendenci dodat nějaký svůj komentář, že to bylo nějaké divné a že to ve skutečnosti nebylo tak čisté, jak se na první pohled zdá.

V Česku je investigativní žurnalistika vnímána nesprávně, především v porovnání se západem. Například Jaroslav Kmenta říká, že u nás se očekává, že novinář člověka dotáhne k soudu, odsoudí ho a pokud možno ještě uvězní. Naproti tomu třeba v Německu nebo Británii novináři jen na něco upozorní a potom se toho chytí policie. Čeští čtenáři a diváci to tak zpravidla nevnímají. Mluvil jste třeba o Drobilovi, který po zveřejnění kauzy sice rezignoval na ministerskou funkci, ale zůstal v pozici místopředsedy ODS. Může se to vnímání veřejnosti do budoucna změnit?

Já myslím, že ano. Je potřeba si uvědomit, že noviny mají své možnosti v podstatě omezené. Vlastně je to správně, protože to nemají být noviny, kdo někoho odsuzuje a vynáší verdikty nad tím, jak má být člověk potrestán. To si myslím, že není role novinářů. Pokud noviny mají indicie, že se někde děje nějaká nepravost, někdo se chová korupčně nebo se schází s podvodníky a jde jim na ruku, musí pro všechna tato tvrzení přinést důkazy. Pokud je nepřinesou, tak se vystavují riziku, že budou dotyčnou osobou zažalovány, soud prohraje a sníží se jejich kredit u čtenářů. Média se musí chovat tak, aby všechno měla ložené.

Pokud zveřejníme informaci o tom, že politik Drobil se choval nějak zvláštně a v podstatě kryl svého poradce, který tam měl velký vliv, máte to nahrané a slyšíte to, tak to je na úsudku jednak čtenářů, co si o tom myslí, a jednak na orgánech činných v trestním řízení. Je to dokument, se kterým mohou pracovat. A pokud tyto orgány následně vyhodnotí, že to nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu a dotyčný člověk není souzen, tak není ani v naší moci to změnit. Ani nemáme chuť vřískat a říkat, že ten člověk má být zavřený. Naše práce skončila tím, že jsme to zveřejnili.

Na druhou stranu i česká veřejnost ty případy vnímá. Ačkoliv se tak nějak obecně říká, že kauzy většinou končí ve ztracenu, nikomu se nic nestane a že třeba Gross nebyl potrestán, za nejasnosti kolem financování jeho bytu, tak svým způsobem to není pravda. Gross byl potrestán docela ostře tím, že ztratil veškerý vliv, veškerou prestiž a dneska

je to takový symbol totálního „politického loosera“. Nebo si vezměte Ivana Langera, který se také zamotal do spousty různých případů a nebyl nikdy souzený. Možná to jeho konání ani nemělo přímo rysy trestného činu, ale často je to třeba o neetickém chování a střetu zájmu.

Myslíte, jak třeba dostal hodinky za 300 tisíc korun?

Ne, já myslím Ivana Langera, který se kamarádil s různými lidmi. Nebo Langera, který v době, kdy byl předsedou Poslanecké sněmovny a zároveň koncipientem v advokátní kanceláři, pracoval pro svého klienta a využíval svého politického vlivu pro toho klienta a měl za to, že to není nic špatného.

Ale lidé vnímali, že jeho vysvětlování bylo nevěrohodné a navíc těchto věcí bylo několik. V těch minulých volbách byl pak vykroužkovaný a konec. Takže si nemyslím, že by ty věci neměly vliv a dopad, ale nejsou to média, kdo má rozhodovat, jestli někdo spáchal nebo nespáchal trestný čin.

Není chyba českých médií, že případnou kauzu odhalí a zveřejní, ale nejsou důsledná v té další fázi? Například u zmíněného Drobila se všechno zveřejnilo, ale nyní už se o tom nepíše a nemluví.

Tedy jde o to, co si představíte pod pojmem „nemluví se o tom“. Mluvení nemůže spočívat v tom, že budete donekonečna opakovat to, co už bylo řečeno. To má jediný efekt: vás ten případ přestane bavit, nikdo to už nechce číst a nikdo to už nechce psát. Ten případ nemůžete uměle natahovat a přiživovat ho mikroposuny.

Novinářům, kteří ten případ sledují, se stává, a stávalo se to i mně, že máte pocit, že ten případ je nutné dále sledovat a rozpitvávat každý posun a každý názor nějakého advokáta nebo státního zástupce. Prostě ty mikroposuny v té věci a procesní věci zachycovat ve velkých textech. Nicméně je vyzkoušené, že to má opačný efekt, lidi to nebaví a jsou už tím překrmeni. Takže není možné to dotáhnout do extrému, kdy už od toho chtějí mít všichni pokoj. Ale to samozřejmě neznamená, že ten novinář má přestat ten případ sledovat a hodit ho za hlavu. Naopak, má ho sledovat dále, ale nemusí s každým mikroposunem seznamovat veřejnost. Navíc nemůžete nikdy ustrnout na jednom případě a věnovat se mu rok.

Je samozřejmě možné, že kdybychom se chtěli tím případem intenzivně zabývat, možná bychom našli nějaké další svědky, kteří by si třeba na něco vzpomněli. Ale pokud jde o prokazování nejrůznějších domněnek, jestli se domlouval na korupčním jednání u nějakých dalších projektů v oblasti životního prostředí, tam už bychom ty důkazy zpětně nikdy nenašli.

Pokud se objeví nějaká kauza, stojí proti sobě novináři a politici, každý tvrdí něco jiného a lidé se musí rozhodovat, komu věřit. Takový Miloš Zeman třeba ve své době novináře označoval za póvl a hnůj. Existuje u nás v tomto ohledu vůbec nějaká politická kultura?

Tady se jedna věc změnila. Miloš Zeman tyto věci říkal v době, kdy vládl sám a ČSSD měla jednobarevnou vládu. To ji umožňovalo dělat prakticky cokoliv. Dneska víme, že se

děly věci opravdu šílené, včetně návštěv Františka Mrázka na úřadu vlády u pana Šloufa (*Miroslav Šlouf byl v té době vedoucím týmu poradců premiéra*). A to si nemyslím, si že to šílenství spočívá v těchto návštěvách. Tam šlo samozřejmě o to, že se tato postava z podsvětí dostávala do těchto struktur.

V dnešní době jsme trochu dále a situace posunula opravdu k lepšímu. Nevím, jestli je to přímo osobou premiéra Nečase nebo tím, že vládne vláda tří politických stran, které se různě hlídají, vzájemně na sebe žárlí a žádnou podobnou věc si nechtějí odpustit, protože za ni nechtějí nést spoluzodpovědnost. Když si to vezmete, za ten rok a půl odešlo těch ministrů několik. U lidí, na které vyšly najevo nějaké průšvihy, netrvalo dlouho a z té vlády odešli. Takže neplatí, že by ti politici dnes vydrželi a okecali cokoliv. Je tady tlak koaličních partnerů a opozice, píše o tom média a každou chvíli jsou nějaké volby, ve kterých chtějí ty strany vystupovat, že jsou čisté a už se zbavily těch lumpů. Tohle všechno dohromady funguje a možná to průběžně k nějakému pročišťování vede.

V současné době stojíme, a to nejen v Česku, před tím, že klesají náklady tištěných médií. Noviny stojí před rozhodnutím, zda zakládat různá investigativní či rešeršní oddělení a vydávat se cestou kvalitnějšího analytického obsahu, nebo cestou zjednodušování. Mohou náročnější analytické nebo investigativní články odvrátit odliv čtenářů?

Politici a všichni znalci se mýlí, když říkají, že různé kauzy vytvářejí média v honbě za senzací a nákladem. Tak to opravdu nefunguje. Tyto věci jsou často náročné na pochopení, část čtenářů nemá vůbec v dnešní době chuť se podobnými věcmi do hloubky zaobírat, takže jim často stačí povrchní headline o co jde. Jiní lidé zase mají pocit, že jsou všichni lumpové a takové články je pouze utvrdí v jejich názoru. Ale pak mají noviny významnou část velice inteligentních čtenářů, kteří tyhle věci chtějí znát a jsou rádi, že je noviny dělají. Na druhou stranu to nejsou věci, které by zvyšovaly náklad.

Jakým způsobem se rozhoduje o tématech, která se objeví na titulní straně nebo v takzvaném otvíráku?

Každý den rozhoduje několik faktorů. Vždycky se vybírá v kontextu toho, jaké další události se ten den dějí a jaká další zjištění máme k dispozici. Nás to mimochodem vede k tomu, že pokud naši investigativci přijdou po nějakých dnech nebo týdnech se silným zjištěním a je to hotové, tak to nedáme do novin v den, kdy se volí prezident, protože víme, že hlavní událostí je volba prezidenta.

Vždycky je to o zvažování, co se hodí tam dát a co ti čtenáři od nás daný den čekají. Záleží také na osobních úsudcích lidí, kteří rozhodují, nebo na tom, jestli jde o převrat v nějaké kauze nebo nějakou méně důležitou věc. Vždy je otázka, jestli každý ten posun v nějaké kauze má být na titulní stránce, nebo to stačí mít v novinách zachycené na některé z vnitřních stran.

MF DNES se vydala cestou západního tisku a vytvořila samostatné investigativní oddělení. S jakým cílem vzniklo a kolik lidí zahrnuje?

Myšlenka na něco takového se zrodila asi před pěti lety, kdy jsme se s šéfredaktorem Čáseňským byli podívat v listu Washington Post, jak funguje jejich redakce a jak to tam

mají nastavené. Samozřejmě je to úplně jiný svět a jiní lidé. Mnozí jsou například výrazně starší, než lidé v českých redakcích. Není tam třeba výjimkou, že člověk s šedivými vlasy pracuje v regionální redakci. U nás to často funguje tak, že nejméně zkušené lidi začínají v regionálních redakcích a pak se posouvají do těch centrálních. Zdá se mi, že málokterý novinář míří k tomu, aby byl celoživotně regionálním reportérem.

Silný dojem na nás však udělalo, že tam mají hodně silný tým lidí, kteří mají podmínky pro svou nestandardní práci, opravdu se ponoří do tématu, stráví na něm spoustu času a o případech vydávají i knížky. Bylo nám ale hned jasné, že v podmínkách, které jsme tady měli nastavené my, to fungovat nemůže. Když máte třeba reportérské oddělení s dvanácti autory, tak nemůžete dvěma nebo třem z nich říct, prostě na tomhle dělej a až budeš něco mít, tak přijď. Vy ten potenciál těch reportérů potřebujete každý den. Jsou to noviny, musí vycházet a ti redaktoři se nemohou do něčeho ponořit a někdy přijít. Takže bylo nutné to od sebe oddělit.

Samotné oddělení vzniklo asi před dvěma lety, kdy byli do jednoho týmu sloučeni tři lidé se schopností věci odkrývat. Jana Klímová do té doby pracovala v ekonomickém oddělení, Jaroslav Kmenta byl v domácím oddělení a Janek Kroupa byl externí spolupracovník, který k nám přišel poté, co odešel z televize Nova.

Tento tým spadá přímo pode mě, ale často o těch věcech mluvíme i se šéfredaktorem. Podmínky jejich práce jsou opravdu hodně jiné, než mají normální reportéři. Už proto, že často ty rozpracované věci nemůžete řešit se všemi kolegy na chodbách. Ne z důvodu, že by to ostatní někde záměrně vykecali, ale protože nějaká zmínka před někým, kdo do toho není tolik zasvěcený, může vyvolat nepochopené reakce a dotazy. A vy na ty věci nemůžete odpovídat, protože byste mohl ohrozit tu reportáž tím, že se to někde nechtěně dostane ven.

U těch věcí, které ti investigativci dělají, je to dost často i o našich interních debatách, kdy se bavíme o tom, co zjistili, co se dá využít a co je slepá cesta. Musíme se také radit s právníky, zda to, co jsme zjistili, je dostatečné a obhajitelné u soudu. Teprve ve chvíli, kdy máme všechno sesbírané a víme, že jsme udělali maximum, abychom sehnali všechny svědky a všechny důkazy, se začínáme bavit o tom, jakou formou a kdy se to zveřejní v novinách. Na poměry, jak běžně fungují noviny, je to i redakčně docela nestandardní a složitější. Také od televizí se lišíme v tom, že například v pořadu Reportéři ČT jsou ti reportéři svázaní nutností každý týden naplnit vysílání. To my tady nemáme.

Ti zmínění tři reportéři mají, co se týče času, naprosto volnou ruku nebo se po nich žádá nějaké pravidelné dodávání materiálů, řekněme každé dva týdny?

Původně jsme si mysleli, že se tam nějaký interval nebo rytmus budeme moci nastavit. Ale posléze jsme zjistili, že to jejich práci komplikuje. Buď byste je tlačil do toho, aby nedodělané věci dávali do novin, nebo byste jim říkal: „Hele zítra musíš něco odevzdat, a pokud tohle nemáš, tak napiš něco jiného.“ Tím je vlastně nutíte k přeskokování, což se neosvědčilo. Ani to není smyslem jejich práce.

Kolik má v tuto chvíli taková MF DNES rozjetých kauz? Desítky?

Desítky ne, to bychom už do toho počítali kde co. Ale takových těch větších věcí, u kterých je opravdu důležitá ta dlouhodobá příprava, bude možná pět, deset. Často se těm investigativcům stává, že se u nich seběhnou různé tipy a různé zdroje jim řeknou nějakou informaci, která stojí za to udělat, ale oni nemají kapacitu se ponořit do něčeho dalšího. Pak samozřejmě v některých případech takové věci předáváme jiným reportérům nebo regionálním zpravodajům, protože se často dějí na radnicích měst. Takže tento tým reportérů funguje často jako taková základna tipů, co ty noviny mohou dělat, a nemusí to nutně dělat přímo investigativci.

Jaké zázemí má toto investigativní oddělení z hlediska financí? Když třeba Jaroslav Kmenta řekne, že potřebuje jet třeba do zahraničí udělat nějaký rozhovor, omezuje ho nějaký rozpočet?

Konkrétní rozpočet tam není, ale to neznamená, že by nikdo nemohl někam vyjet. U několika případů jsme si to už vyzkoušeli. Konkrétně Janek Kroupa vycestoval v kauze „Pandury“ několikrát do ciziny, nejenom do Rakouska, kde jistě věci zjišťoval, ale posléze byl i v Portugalsku, kde také nakoupili Pandury.

Tím, že ten tým spadá přímo pod vedení redakce, tedy pode mě a šéfredaktora, je na našem uvážení, jestli tohle může přinést nějaký smysl. Pokud má cenu tam jet, jedeme tam. Zatím jsem nezažil situaci, kdy bychom narazili na něco, co by nás posunulo v kauze, třeba nějaký klíčový svědek v zahraničí, ale my jsme tam nejeli, protože na to nemáme peníze. To se nám nestalo.

Samozřejmě už to, že oddělení s těmito lidmi takto funguje, je finančně náročná záležitost. Rozhodně by bylo pro redakci levnější, to tu nemít, ale nemyslím si, že by to bylo lepší. Pro ty noviny je to taková vlaková loď, vytváří jim to image a ví se to o nich. S tím souvisí ty investice.

Existuje nějaký trezor s důkazy, který je třeba zamčený v tomto oddělení?

Na tohle není úplně rozumné odpovídat veřejně. Když vám řeknu, že tady máme nějaký trezor, ve kterém je všechno, tak je to jako bych říkal: „Pojďte si to tam někdo všechno najít.“ Na druhou stranu nemyslím, že bychom měli nějaké místo, kde se všechno soustředí a tam kdokoliv cokoliv najde. Na tohle konkrétně odpověď nemám.

Jakou roli hrají v investigativní žurnalistice zdroje?

Každý novinář má své zdroje a to je základ. Třeba pro naši redakci je velmi důležité, že nikdy v pátrání nenecháte reportéra samotného. Nadřazení toho reportéra mají nejen právo, ale podle mě i povinnost, vědět, kdo tím zdrojem je. Mají o tom spolu mluvit, probrat všechny možné motivace, které ten zdroj může mít, aby se redaktor nikdy nedostal do situace, kdy ho někdo využije, v jistou chvíli s ním přestane komunikovat a najednou se ocitne ve vzduchoprázdnu.

Kauzy, které stojí jenom na tom, že vám někdo něco řekl nebo jste měl dobrý kontakt na policii, a ta vám v jistou chvíli něco pustila, to nepovažuji za investigativní novinářinu. To je průsak nějaké informace, který se někomu v dané chvíli hodil. Není ani dobrou

vizitkou české policie, že takto funguje. Když policie na něčem pracuje a v jednu chvíli se rozhodne, že to někomu pustí a ten to zveřejní, vypovídá to o nefunkčnosti této instituce.

Je dobré ty informace a tipy mít, ale je také potřeba umět s nimi pracovat. Být k těm zdrojům kritický a ptát se jich: „Proč mi to teď říkáte? Nemáte tam spolu nějaké nevyřízené účty?“ Musíte si ty informace zasadit do nějakého kontextu s tím, co o těch případech už víte. Když se to týká veřejných zakázek, musíte využít otevřené zdroje a ty vítězné firmy podrobit nějakému prolustrování. Tedy co jsou zač, jaké zakázky už měly jinde, jestli se to v něčem nepotkává nebo jestli tam není nějaká osoba, která se tam často objevuje. Zároveň to ale neznamená, že si můžete v této práci vystačit jen s otevřenými zdroji. Když to budu nějakým způsobem karikovat, nemůžete někomu položit otázku: „Provázela tuto zakázku korupce?“ Pak samozřejmě všichni zainteresovaní řeknou, že ne, budou zaskočeni z drzosti vaší otázky a s otevřenými zdroji jste v tu chvíli skončil.

Ale pokud máte svědka, který vám řekne, že o tom slyšel a má někoho, kdo je ochotný poskytnout důkazy, tak už jste v té fázi těch neotevřených zdrojů. Tímto postupně nabíráte informace, které vás dovedou tam, kde už ten zdroj bude otevřený, a budete vědět, na co se ptát a koho se ptát. To je vlastně i ten důvod, proč jsou ty kauzy tak pracné a časově náročné. Každý ten krok vás může dovést k tomu, že musíte těch kroků udělat ještě několik, než zjistíte, že už víte všechno.

Rozhodně nepovažuji za investigativní žurnalistiku to, že nejmenovaný policista uvedl, že teď vyšetřuje tohoto člověka, který nejspíš spáchal tuto věc. To je normální bonz, který někde utekl a někdo chtěl, aby utekl. To jsou úniky informací, možná i řízené. Ale tím neříkám, že ti novináři nemají mít své zdroje u policie, protože v zájmu novináře je vědět o tom všechno. To znamená vědět, co v daném případě dělá policie a co zjistila. Určitě je fajn, když se novinář s policistou setká a dá s ním o tom řeč. Nesmí se ale dostat do situace, kdy ten policista začne tahat informace, které novinář k dispozici. Navíc informace od policie nemohou být tím, na čem to zjištění stojí.

Jak u nás funguje ochrana zdroje? Lze se spoléhat na ochranu zdroje tak, jak definuje tiskový zákon? Časopisu Respekt například v poslední době byly uděleny od policie dvě pokuty, protože nevydal dokument v kauze ministra Drobila, který by mohl vést k odhalení člověka, jenž ho poskytl novinářům. Mohli bychom se dostat třeba do situace, kdy tyto pokuty budou natolik vysoké, že to bude pro dané médium likvidační?

Nemám pocit, že by to mělo nějak kulminovat a vedlo to k odhalení zdroje. Kdybych to řekl na příkladu našich novin, tak my jsme se s nějakým apelem na to, abychom odkryli zdroj, dlouho nesečkali. Ale neříkám, že tady nejsou různé pokusy, například snahy politiků vypáčit z médií zdroj informací. V minulosti se to stalo i nám se Sabinou Slonkovou v případě Miloše Zemana, který chtěl vědět, kde jsme získali spis Olovo.

Nedávno jsme zveřejnili v kauze „Pandur“ výpověď rakouského manažera, ke které se kolega Kroupa nějakým způsobem dostal. A to, že jsme tehdy touto výpovědí disponovali, a něco jsme z ní použili, vedlo státní zástupce a policii k vyšetřování, jak to uteklo.

Dokonce se v té chvíli zdálo, že tato otázka je v kauze „Pandur“ důležitější, než to, že se v té věci korumpovalo.

Je možné ještě v dnešní době přijít s odhalením vcházejícím výhradně z otevřených zdrojů? Tedy odhalením podobným tomu, které před lety uskutečnil Jaroslav Kmenta v případě expremiéra Grosse, kdy si spočítal jeho celkové příjmy a na základě údajů z katastru nemovitostí zjistil, že si na koupený byt nemohl vydělat?

Určitě jde udělat totéž i dnes. Musíte však mít toho Stanislava Grosse, nebo jiného politika, u kterého zjistíte to samé. Ale myslím, že od té doby jsou politici trochu chytřejší.

Nemůžu říct, že bychom něco takového v poslední době zveřejnili a nějakými zvědavými otázkami se dobrali k nějakému skandálnímu objevu. Vybavím si situace typu Věci Veřejné a jejich financování, což byla přesně ta věc, kdy jste se zvědavými otázkami dobral akorát odpovědí, že je všechno v pořádku. Ale přesto to byl dobrý impuls: „Zjistěme a podívejme se, kdo to je, co to je, proč to je.“ Není to tak, že byste na začátku té věci věděl, že popisujete skandál, který skončí pádem ministra. Jen vás zaujímá, kdo stojí za tou či onou věcí. Postupně vás to dovede k tomu, že se vám někteří lidé začnou svěřovat a navedou vás na nějakou stopu, díky níž najednou celá věc začne vypadat jinak, než se to celé jeví na veřejnosti.

Případ, za kterým bylo opravdu velké úsilí novináře, byl také případ doktora Jaroslava Bartáka, který teď čelí obviněním ze zneužívání. To byl případ, ke kterému se dostal kolega Tomáš Syrovátka. Původně šlo o jednu jedinou paní, která s ním měla tuhle neblahou zkušenost. Jenomže tady je to sporná věc, tvrzení proti tvrzení a důkazy nejsou. Bylo tedy potřeba najít a zkontaktovat bývalé asistentky. Jedna věděla o druhé, druhá věděla o třetí, takže než jsme s tím šli ven, podařilo se nám zmapovat asi pět podobných případů. V tu chvíli už vidíte, že toto není tvrzení proti tvrzení, ale vážná věc, o které je důležité informovat.

Myslíte si, že česká veřejná správa je dostatečně otevřená a novinář má dostatečný prostor do ní proniknout a zjistit potřebné informace? Jaké máte třeba zkušenosti se zákonem 106 o přístupu k informacím?

To je hodně obecná otázka. Ale když dojde na tento zákon a musíme ho použít, tak je zle a nedomůžete se ničeho. Jsou tam dlouhé lhůty, a pokud je ten úřad nesdílný, tak je využijte maximálně, takže je to zdouhavé a s nejasným výsledkem. Příliš se nespolehneme na to, že nás tento zákon dovede k nějakému dobrému zjištění. Ale někdy vám nezbyde nic jiného, než ho použít, protože je to jediná možnost, jak se dobrat nějaké odpovědi, kterou nutně potřebujete do těch novin použít.

Příloha č. 3

Rozhovor s Jaroslavem Kmentou, investigativním reportérem deníku MF DNES

Vzhledem k tomu, že se nepodařilo domluvit osobní setkání, odpověděl Jaroslav Kmenta v průběhu března 2012 na dotazy zaslané elektronickou poštou.

Myslíte si, že v Česku existuje otevřená investigativní žurnalistika?

Jsem přesvědčen, že ano. Já mám to štěstí, že v deníku MF DNES je v tomto ohledu absolutní volnost a svoboda. Pokud mám dostatek důkazů, které obstojí případně i u soudu, je jedno, jakou kauzu děláme.

Jaké otevřené zdroje (vedle katastru nemovitostí, obchodního rejstříku a Googlu) ještě k rešerši, hledání informací a ověřování využíváte?

Hodně často si ověřuji určitá data i v registrech, které jsou veřejně přístupné na serveru ministerstva financí – třeba ARES, což je registr ekonomických subjektů. Pokud někdo nemá založenou firmu – jako s.r.o. nebo jako akciovou společnost – podniká jako fyzická osoba. A ta je zaevidovaná právě v tomto registru. Když vám nějaký politik, nebo lobbista bude tvrdit, že si vydělal desetimilionové sumy jako poradce na živnostenský list, tedy jako fyzická osoba, lehce si tam ověříte, jestli je takový člověk plátcem DPH. Plátcem DPH se musí podle zákona stát každý, kdo dosáhne za rok obrát vyšší než jeden milion korun. Pokud takový člověk není plátcem DPH, nemohl si tudíž desítky milionů vydělat.

Také je dobré využívat databáze ČTK, nebo firmy Newton. Je možné si v nich dodatečně ověřit, zda se o nějaké osobě nebo firmě již někdy něco psalo. Díky tomu se dozvíte, co ještě nevíte. Navíc vám to může zasadit kauzu do určitého kontextu.

Předpokládám, že technicky a časově není možné listovat otevřenými zdroji a „něco“ hledat. Jak velkou roli hrají v otevřené investigativní žurnalistice podměty od zdrojů zevnitř? Myslím tím případy, kdy novináře třeba zaměstnanec nějaké instituce upozorní na určité problémy a nesrovnalosti, ale novinář pak již na základě otevřených zdrojů dokáže vše sám ověřit. Tedy že se nemusí odvolávat na nejmenovaný zdroj v pozadí.

Je to důležitá součást novinářského světa. Zdroje vám mohou pomoci. Nejsou všelékem a informace od nich vám neumožní rovnou zveřejnit článek, ale mohou vás upozornit na zajímavý problém, o kterém jste dosud neslyšeli. Nebo vám dobře informované zdroje mohou zasadit třeba i známé skutečnosti do nových souvislostí. Nebo vám otevrou oči – vy sám sledujete politické dění velmi dobře a pečlivě, ale zdroj vám najednou může říct jeden drobný malý tip, který vás navede na správnou cestu.

Třeba když se v roce 2006 „ztratil“ důležitý poslanec opozice Michal Pohanka (ČSSD) těsně poté, co oznámil, že nebude hlasovat s opozicí a podpoří tím vznik Topolánkovy vlády. V parlamentu jsme od jednoho dobrého zdroje zachytili informaci, že o Pohankovi ví vše Topolánkuv poradce Marek Dalík. To nám stačilo k tomu, abychom věděli, že jsme

na správné cestě. Dalíka jsme oslovili, pak jsme si ho i skrytě nahráli, a on nám potvrdil, že Pohankovi poskytují určitou pomoc včetně ochrany, protože byl pod tlakem svých šéfů z ČSSD. Pohanku jsme dokonce díky tomu dohnali na „utajovaném“ telefonním čísle a pořídili s ním exkluzivní rozhovor. Z Dalíkových slov a skryté kamery pak vznikla velká kauza o zákulisí vzniku Topolánkovy vlády.

Ve své poslední knize Superguru Bárta zmiňujete rešeršní oddělení, které máte v redakci MF DNES k dispozici. Můžete přiblížit, kolik má toto oddělení osob a v čem spočívá jeho práce?

Rešeršní oddělení čítá dva lidi. Jsou to dvě novinářky, které mají zkušenosti s dokumentační prací a umí hledat informace. Mají v počítači přístup do všech možných veřejných databází, zejména ČTK, Newton, výstřižkových služeb atd. Také mají dálkový přístup do katastru nemovitostí.

Velmi nám to urychluje práci. Ověřujeme si tím i informace, které nám třeba nějaký zdroj říká. Vždy jim zadáme konkrétní úkol: třeba udělat rešerši toho, co se psalo o privatizaci Budvaru. A ony vám do pár hodin zajistí dokonalý přehled o všem, co se už o tématu psalo. Ušetří nám tím práci a my se mezitím můžeme soustředit na schůzky nebo rozhovory. Nebo když chceme zjistit, co vlastní manželka premiéra. Tak je požádáme, aby našly celé jméno manželky politika a rodné číslo a pak to nechali projet databází katastru nemovitostí.

Já bych upřednostňoval, aby bylo rešeršní oddělení i něco víc, než „jen“ dokumentační. Ve Spojených státech na stáži jsem třeba zaznamenal, že tam rešeršní oddělení samo aktivně upozorňuje na zajímavé kauzy a dává tipy reportérům. Tím, jak monitorují denní tisk a média obecně, jim často dochází nějaká souvislost daleko dřív, než někomu, kdo se tím cíleně nezabývá. Ale to je o větším rozpočtu a více lidech.

Pokud dostáváte nějaké tipy, bývají většinou od lidí, se kterými se znáte? Jak náročné je budování sítě kontaktů a kdo těmi kontakty bývá?

Tipy jsou od různých lidí, je to pestré. Někdy se ozvou úplně neznámí lidé, většinou to jsou bývalí pracovníci nějakého úřadu, kteří jsou nespokojení s tím, co se tam dělo. Jindy nás na jistý problém upozorní anonym, kterého je těžší brát rovnou za bernou minci, protože si s tím člověkem nemůžete popovídat o dalších souvislostech a o jeho motivaci, proč na to upozorňuje. Takže je to velice těžké a složité. Bereme to vlastně spíše jen jako malou berličku při práci, a pokud jsou informace dobré a hmatatelné, jdeme po tom. Když ne, musíme to dát do „zásuvky“, protože bez toho, že by nám k tomu poskytl více, se s tím nedá hnout. Hodně často dostávám tipy od svých letitých zdrojů, u nichž mám už věrohodnost ověřenou.

Budování sítě zdrojů je náročné. Řekl bych, že je to hlavně časově náročné. Scházíte se s nimi i po večerech. Mnohdy vám třeba jedna schůzka není k ničemu, ale třeba až ta pátá, při které k vám má zdroj už patřičnou důvěru.

Kdo jsou zdroje? To je taky různé a pestré. Může jím být bývalý policista, vrchní ředitel kabinetu ministra, nebo třeba obyčejný úředník z nějakého odboru ministerstva zahraničí. Nerad využívám jako zdroje nějaké politiky či lobbisty. Vlastně nikdy. To jsou lidé, kteří

by si měli poukazování na určité problémy umět obhájit, a to pokud možno veřejně. Ne nějak skrytě. Jejich motivace totiž může být mnohdy politicky zabarvená.

Nakolik bývá důležitý vnější podnět? Například v kauze „Gross a jeho byt“ jej představovala skutečnost, že si premiér koupil nový drahý byt. Předpokládám, že až na základě toho jste začal zjišťovat informace týkající se jeho majetkových poměrů.

Ze své vlastní zkušenosti mohu říct, že je to tak padesát na padesát. V polovině případů platí, že dostanete tip a rozpracujete ho. V druhé části jde o vlastní iniciativu, kdy přijdete na zajímavý problém a sami, aniž by vás na něj někdo zvenčí upozorňoval, odhalíte nějakou nepravost.

Kauza Grossova bytu vznikla úplnou náhodou. To, že si Gross v roce 1999 pořídil byt, se tehdy vědělo. On to přiznal a média o tom informovala. Jen tehdy nikdo do detailů nerozebíral, kde na to vzal. On totiž tehdy jen obecně říkal, že si byt pořídil z úspor a na hypotéku. No, a o hodně později – v prosinci 2004 – jsem dělal úplně jiný článek o tom, jak se dá využívat v dnešní moderní době katastr nemovitostí. A šéfové se na poradě dohodli, abych udělal velký přehled o tom, co který politik v Grossově vládě vlastní. Jaké byty, domy nebo pozemky vlastní a jak jsou zatíženi hypotékou. To všechno z katastru zjistíte.

Všechny tyto informace jsem si z katastru vyžádal, asi na patnáct politiků. A když jsem se v novém roce 2005 po Vánocích vrátil do práce, začal jsem doklady z katastru analyzovat a přitom jsem si všiml, že Gross v roce 1999 složil na ten byt hotově zálohu ve výši 2,5 milionu korun a zbytek, ve výši 1,7 milionu, financoval opravdu hypotékou. Ta hotovost mě zarazila, protože byla dost vysoká. Gross o ní do té doby nikdy nemluvil. Tak jsem začal počítat, kolik si mohl Gross od roku 1990 za těch devět let vydělat. A protože byl stále za tu dobu v politice a ve Sněmovně, šlo najít, jaké měl platy jako obyčejný poslanec, jako předseda výboru či místopředseda Sněmovny. A dospěl jsem k tomu, že si za tu dobu mohl vydělat se vším všudy právě tak kolem 2,5 milionu korun.

Položil jsem si otázku: „Z čeho by ale pak žil, jedl, pil, šatil se, jezdil s rodinou na dovolenou, koupil si auto a podobně?“ Tak jsme Grossovi položili dotaz, jak přišel k sumě 2,5 milionu na byt? A on odpověděl, že 1,3 miliony si našetřil a 1,2 milionu si půjčil od strýčka. A takhle začala kauza, která ho pak stála premiéřskou židli, protože se později ukázalo, že lhal. V lednu 2005 jsme zveřejnili první článek o Grossově bytě a jeho strýci a po 80 dnech pak premiér padl.

Vybavíte si nějaká významná odhalení v MF DNES z poslední doby, která byla realizována primárně na základě otevřených zdrojů?

Zmínil jsem Grossovu aféru. Loni to byla kauza o Vítu Bártovi, která vznikla vlastně taky zpočátku jen na základě zkoumání otevřených zdrojů. Zjišťovali jsme, kdo je Vít Bárta a kdo financuje jeho stranu Věci veřejné podobně.

Pokud pracujete na nějakém článku (případu), v jakou chvíli s ním seznámíte vedení? Jak moc je důležité, aby za vámi vedení plně stálo? Vybavíte si situace, kdy byla tato podpora klíčová?

Se svým bezprostředním nadřízeným byste měli konzultovat každou větší věc, na kterou přijdete a ze které cítíte, že by mohla vzniknout kauza, nebo nějaký větší či citlivější článek. Nemá cenu „otravovat“ svého šéfa s každým detailem nebo s každým malým článčkem na zpravodajství. Běžné zpravodajství se dá konzultovat s editory, kteří články čtou.

Ale pokud jde o něco vážnějšího, měl by váš šéf vědět i jméno informátora a jeho motivaci. Článek sice pak píšete sám, ale vydává ho vydavatel, jemuž je odpovědný šéfredaktor. A ten, nebo jeho zástupci, by měli vědět, z čeho vycházíme. Už jen minimálně kvůli tomu, že třeba druhý den se proti nějakému textu může velmi razantně ozvat premiér, nebo potrefený politik. A šéfredaktor je nucen naši práci obhájit na veřejnosti. Takže musí vědět, co a jak bylo, aby se za vás mohl postavit.

Také platí, že víc hlav víc ví. Šéfové dokáží mnohdy s větším nadhledem položit při koncipování článku takovou otázku, která by vás – jako reportéra, který je zavrtaný do své kauzy – vůbec nenapadla. Pokud jde o tu situaci, napadá mě opět případ Grossova bytu. V průběhu té kauzy mě začal premiér Gross osobně osočovat, že jsem zaplacený jistými lobbistickými kruhy a podnikateli, abych jim dopomohl ho odstranit. Mluvil o tom v rozhovorech pro jiná média, mluvil o tom v prohlášeních a pak dokonce i v parlamentu při interpelacích. Mí šéfové moc dobře věděli, jak kauza vznikla a že v ní nehrají žádnou roli žádní lobbisté, tak se za mě postavili. Označili to za směšnou snahu premiéra odvést pozornost od svých problémů a já jsem v kauze mohl normálně v klidu dál pokračovat.

Na jedné přednášce jste zmiňoval, že regionální redaktoři se setkávají s odmítavým postojem při vydávání některých investigativních článků. Může již třeba o tlak zvenčí nebo tlaky politiků a inzerentů. Jsou tyto případy časté a je možné s tím nějakým způsobem bojovat?

Tu intenzitu nemohu kvantitativně vyjádřit. Neznám ji. Jen mám občas zkušenosti s tím, že se mi kolegové z regionů svěřují. Jednou je to kvůli článku o starostovi, který si dal příliš vysoké odměny, jindy je to o zakázce, kterou město udělilo rodinnému příslušníkovi místostarosty. Kolegové z regionu mi tvrdili, že jim to pak zakázali napsat přímo šéfové. Nikdy ale ne tak, že by jim to zakázali s odůvodněním, že jim to nařídil spřízněný starosta, ale že se prý doslechli, že právníci toho starosty, nebo dotčeného politika či firmy budou žalovat redakci o velké peníze a že noviny jsou v důkazní nouzi.

Bojovat se s tím nedá. Do funkcí šéfredaktorů musí dorůst a být zvoleni takoví profesionálové, kteří budou podobným tlakům umět čelit. A budou mít odvahu jít na základě doložených faktů i do citlivých kauz.

Jak důležitý je při práci novináře zákon o svobodném přístupu k informacím? Pozorujete u významných úřadů neochotu požadované informace poskytovat?

Je důležitý a jsem přesvědčen, že byl důležitý hlavně ve své době, kdy se přijímal. Do té doby nebylo, jak úředníky přinutit, vydat určitou informaci. Teď ten „bič“ na ně existuje. Co tím chci říct? Je důležitý, protože ti úředníci vědí, že podle zákona se musí chovat otevřeně. Tedy, že na otázky novinářů nemá cenu odpovídat: „To vám neřekneme“, protože podle zákona na to mají právo. Takže to stejně budou muset říct, když si ten dotaz

položí redakce podle tohoto zákona. Změnilo to chování úředníků a politiků. Už nejsou tak protivní a „zabejčení“ v poskytování určitých informací.

Já sám mám jen ojedinělé případy nějaké neochoty. Například v případě Víta Bárty jsme žádali podle příslušného zákona starostu Prahy 11, aby nám poskytl přesné informace, kolik a v jaké výši poskytla radnice za určité období veřejných zakázek firmě ABL, kterou Bárta založil. Přišla nám celostránkový detailní a bezchybná odpověď. Před lety by to byl problém z nich dostat.

Význam investigativní žurnalistiky je nesporný, nicméně v ČR stále není tato práce vnímána tak, jak je typické v západních zemích. Třeba v Británii nebo Německu je běžné, že novináři něco odhalí a poté už vše řeší příslušné orgány. Jak jste sám několikrát řekl, u nás se očekává spíše to, že novinář osobně viníka dotáhne k soudu a pokud možno ho ještě sám odsoudí. Myslíte si, že se toto vnímání ze strany veřejnosti do budoucnalepší? Budou příslušné orgány při vyšetřování důslednější?

To je těžká otázka. Já si myslím, že investigativní žurnalistika je tu na vysoké úrovni, ale problém je v orgánech činných v trestním řízení. Tedy hlavně na straně policie a státního zastupitelství. Policie tu prošla za posledních deset let takovými změnami a různými reorganizacemi, že se její pozice silně oslabila. Ti schopní kriminalisté odešli znechuceni do civilu a noví se to stále učí. Takže řada kauz naráží na to, že tu neexistuje policie, která by případy uměla dotáhnout do trestního konce.

Na tom se podepsali hlavně politici. Jsem přesvědčen, že to takhle i chtěli. Jde o úmysl, aby policie dělala jen ty nejzákladnější povinnosti, tedy udržet pořádek v zemi, bojovat proti drogám, vyšetřit vraždy. Ale korupce? Zmanipulované zakázky? Zneužití dotace? Na to se speciální týmy nezakládají a řada státních zástupců do kauz nejde, protože se bojí o místo nebo nemají dostatek sil a odvahy.

Příloha č. 4

Rozhovor s Vojtěchem Blažkem, redaktorem deníku Hospodářské noviny

Rozhovor se uskutečnil 21. prosince 2011 v Praze.

Zajímá mě, jestli je možné dělat otevřenou investigativní žurnalistiku v Česku. To znamená z otevřených zdrojů, například jako v případě odhalení Grosse a jeho financování bytu...

No jasně, jde to a mnohem snadněji, než si mnozí myslí.

A mohu na něco přijít tak, že si třeba ty otevřené zdroje procházím? Nebo vždy potřebuju nějaký tip?

Stává se, že něco napíšete a v reakci na ten článek vám potom prostě chodí zprávy ve stylu: „Kdo vám to zase dal? Koho tím chcete poškodit? To máte od někoho na klíč!“ Což je úplná hloupost, protože alespoň co vím, tak u nás v redakci ty otevřené zdroje dělají 80 procent toho, co zjistíme.

Je pravda že, na začátku musíte mít často tip na to, že tahle věc je nějaká problémová. Protože vy nemáte čas, abyste seděl u veřejného rejstříku zakázek, neustále se díval na nové zakázky a potom si v obchodním rejstříku projížděl, co jsou zač ty firmy, které to vyhrály. Na začátku tedy potřebujete někdy nakopnout, abyste se o to zajímal.

Dám příklad. Psali jsme třeba o tom, že David Rath stavěl nový pavilon v jedné středočeské nemocnici, stálo to asi 450 milionů a zakázku vyhrála firma, která vůbec není stavební firmou, nemá zaměstnance, na adrese nesídlí a je divná. A tohle všechno si dohledáte z těch otevřených zdrojů. Tedy, že takto ta firma působí, nebo spíš nepůsobí, že podmínky té zakázky byly nastaveny tak, aby byly jen pro úzkou výseč firem, takže některé se vůbec nedostaly k tomu, aby podaly nabídku. Ale na začátku potřebujete vědět ten tip. Mít tam ten podnět: „Podívejte se na tuto zakázku, protože je podezřelá.“

Může to být ale i tak, že to máte celé z těch otevřených zdrojů. To je například tehdy, když se díváte, že Paroubek vydá knížku a dostane za ni 4 nebo 5 milionů. Nebo nějaký politik koupí dům, auto a víte to o něm, že to má, což se dá dohledat v katastru, někde se tím chlubí, nebo ho vidíte v tom autě. A vy se potom můžete podívat do majetkových přiznání poslanců, které odevzdávají každý rok v červnu do Sněmovny, a porovnat to třeba s jinými informacemi, které máte k dispozici. Kdykoliv se změní vláda, tak například všem ministrům posíláme dotazník, co mají a s jakým majetkem do té vlády vstupují. Pak se to dá krásně porovnávat.

Většinou to funguje půl na půl. Polovina jsou ty otevřené věci a polovina, že dostanete tip. Ale nedostanete balíček zavázaný červenou šňůrkou, ale tip, že toto by mohlo být zajímavé. A vy už si to přes otevřené zdroje musíte dohledat sám. V přístupu, kdy to vychází z nějakého tipu, musíte pracovat s lidmi, které znáte, a jsou vašimi dlouhodobými zdroji. Samozřejmě je nikde necitujete, protože nechtějí nikde vystupovat.

Navíc, když je to zabalené na klíč, tak z toho textu je to i většinou poznat. Je vidět, že je to nalité a vy k tomu nic nemáte. Je to jiné, když se snažíte, aby to vypadalo tak, že jsme si to sami dohledali, i když je tam na začátku nějaký tip. Když dokážeme politikovi, že má dům, na který si nemohl vydělat, tak napíšeme, že jsme se k té smlouvě o koupi, ze které to vyplývá, dostali na katastru. Tam můžete přijít a vyžádat si smlouvu na jakoukoliv nemovitost.

Někdy mám pocit, že na tomto principu pracuje i Respekt a některé jejich články jsou spíše vyfabulované, než podložené.

Oni si vzhledem k tomu, že píšou takovou publicistiku, mohou dovolit trochu domýšlet a pracovat s nějakými domněnkami. Ale podle toho, jak je znám, se snaží mít všechno podložené, pokud to jde. Samozřejmě, někdy ustrelí každý, a taky jsme napsali někdy něco špatně.

K těm tipům: bývají to většinou lidé, se kterými se ten redaktor už zná?

Jsou dva druhy. Lidi, se kterými si během těch let vytvoříte nějaký vztah. Ale není to tak, že bychom si tykali či podobně, to v žádném případě. Je to čistě pracovní a já si to tak držím. Někdy jsou to lidé, kteří mají nějakou motivaci si s někým vyřídit účty, ale v takovém případě se musí postupovat hrozně opatrně. Ale většinou ti lidé, se kterými se znáte, tohle nedělají. Jsou to lidé, které něco opravdu števe a myslí si, že když vám ten tip na začátku řeknou, tak tím něčemu pomůžou. A navíc vás a vaši práci znají, takže ví, že je neprásknete.

Nebo je to čistě tak, že jsou opravdu z jedné strany, a když to řeknu hodně ošklivě, donášejí na ty své kolegy. Když se pak podíváte na to, co vám přinesli, musíte zvážit, jestli je to vyřizování účtů, nebo to má reálný základ. Třeba vám kolega z OSD řekne na druhého, že si koupil dům, na který si nemohl vydělat. Nebo některého poslance števe, že si jeho kolega přihrává nějaké státní dotace. A teď přemýšlíte, co to je. Vyřizování účtů? Jenže když to pak ověříte a zjistíte, že to je pravda, tak to napíšete. A to jsou lidé, které znáte a se kterými máte nějaký vztah. Je tam nějaká důvěra a oni vám ty tipy dají.

A pak jsou lidé, kteří se vám sami ozvou, když něco napíšete. Může to být například šéf firmy, která neuspěla v nějaké veřejné zakázce. Mnohdy jsou tyhle zdroje úplně nejlepší, protože vám skutečně mohou dát třeba jeden důležitý interní papír, který použijete. V tu chvíli vám ten člověk zevnitř dá suprové informace.

Když jsme třeba psali seriál o hazardu, ozval se nám nějaký chlap a v dopise napsal: „Já vím o tom, že matka jednoho poslance z Mohelnice si za hazardní peníze postavila lékárnu a kamufluje to jako informační lékárenské centrum.“ No a měli jsme ho. Byl to velký bojovník proti hazardu a přitom jeho matka dostala peníze od hazardní společnosti.

Třetí pilíř těch zdrojů představují různí občanskí aktivisté nebo nějaká sdružení, jako Transparency International, která také mohou dát nějaké tipy na to, čím se zabývají.

Ale ze své zkušenosti můžu říct, že vždycky máte třeba i polovinu odpadu, kdy zjistíte, že na té věci není nic podezřelého nebo to nedokážete dohledat a připravit tak, aby se to dalo napsat. V těch textech to totiž musíte mít důkladně podložené a stát si za tím. Jinak se

na vás sesypou ti, o kterých píšete, jejich právníci a to je pak nepříjemné. Musíte to prostě ustát.

Když vám napíše neznámý člověk s nějakým tipem, jak ověřujete jeho důvěryhodnost? Do jaké míry je vůbec potřeba jeho informaci ověřit?

Musí se s tím opatrně. Chvíli si s ním píšete a zjistíte, jestli jen mlží nebo ty informace má. To poznáte rychle. Když vám bude psát „pane redaktore, napište, že všichni jsou zkorumpovaní a gauneři“, tak tomu moc věřit nebudete. Pokud ovšem řekne „já jsem insider a vím spoustu věcí“, získáte třeba tip na zakázku, která je cinknutá. Pošle vám nějaké zadávací podmínky a řekne: „V tomto je to ušité na míru jedné firmě, protože chtějí, aby ta firma měla deset zaměstnanců, kteří rozumí IT na takové a takové úrovni, a to má jen firma ABC.“ Z toho automaticky poznáte, že ten člověk je důvěryhodný a dá se s tou věcí pracovat. Ale samozřejmě musíte ty jeho informace vzít a znova je oficiální cestou ověřit. S tím člověkem, který se vám ozve, nemůžete v článku přímo pracovat.

V případě veřejných zakázek je zákonem dáno, že veřejné instituce mají povinnost nad určitý limit zakázky zveřejňovat. Kde se to zveřejňuje?

Jmenuje se to centralniadresa.cz a tam si rozkliknete sekci veřejné zakázky. Jde tam dohledat všechny zakázky asi od roku 2002. Naleznete tam, jak byla zakázka vypsána, jaká byla nabízená cena a jaká byla konečná vysoutěžená cena. Slouží to k tomu, aby si ty zakázky firmy mohly projíždět a hlásit se do výběrových řízení. Jakmile uplyne lhůta pro přihlášení, tak to úřad vyhodnotí a objeví se nový dokument, kde je napsané kdo zakázku vyhrál. Zájemci tam nejsou, je tam jen ten vítěz.

Je možné dohledat i ty další zájemce?

Je třeba napsat na ten úřad a oni řeknou, kdo jsou ti další zájemci. Ale občas tají i tohle.

Ted' trochu k politice. Majetková příznání podávají politici a přiznávají v něm majetek, příjmy, dary a podobně. Jde ale jen o ty věci od jejich začátku v politice. To, co měli předtím, nejde nijak dohledat?

Nejde. Proto právě děláme, že oslovujeme ministry, když vstupují do vlády, aby nám řekli všechno. Ale myslím, že jsme to dělali jednou i se všemi poslanci, ale oni vám to většinou neřeknou. Na ně je totiž vyvíjen malý tlak.

Když se tedy novinář politika zeptá, jaký měl plat a majetek před vstupem do politiky, nemá se na co odkazovat a politik na otázky odpovědět nemusí. Jaký tlak lze tedy v tomto ohledu vytvářet?

Když předtím nebyli v politice, tak to nezjistíte, když nebudou mít vůli to říct. Navíc komunální politici to většinou neříkají. Ovšem žádný přímý tlak na ně nevytvoříte. Pouze když napíšete do novin a budete je pranýřovat, že to nechtějí říct. Na druhou stranu si myslím, že samo o sobě by neobstálo, kdybyste někoho kritizoval za to, že nechce říct, kolik bral předtím.

Samotná otázka platů je aktuální třeba ve spojitosti s nějakým konkrétním podezřením. Jestliže člověk dělal popeláře, potom byl jeden rok v politice a najednou si koupil auto za tři miliony, pak je legitimní, aby řekl, kolik bral.

Jak je možné informace z těchto majetkových přiznání využít?

Občas z toho zjistíte zajímavé věci. Například, že nějaký poslanec má 12 milionů hypotéku. Pak se můžete ptát, na co to má. Takhle se s tím dá hrát.

Nachytávali jsme tak třeba Ivana Langeru, který si půjčil od nějakého kamaráda peníze a splácel mu strašně málo. Za tři roky umožil půjčku snad o sto tisíc. A hned si můžete pokládat otázky: „Proč si Langer půjčil od kamaráda? Proč si nepůjčil normálně? Za co je mu vděčný?“ Nejdříve si dohledáte, že mu ten kamarád pronajímá poslaneckou kancelář v Olomouci. Pak se můžete podívat, jestli nedal náhodou nějakou zakázku jeho firmě, když byl na ministerstvu. Napíšete na ministerstvo: „Jaké byly zakázky pro firmu od pana Kyselého?“ Oni vám odpovědí, že dostal tu a tu zakázku. A máte ho.

Co přiznání politických stran?

Většinou hledáte mrtvé duše nebo zajímavé dary ve stylu, že firma z Plzně, která má jeden bagr a ten pronajímá, z ničeho nic dala středočeské ODS 5 milionů. Proč? Tak začnete hledat a zjistíte, že přes nějaké další lidi ta firma dostala zakázku od Středočeského kraje. A v tu chvíli to taky máte. Tím vyvoláte pochybnosti, jestli to není odměna za nějakou zakázku.

Jaké zkušenosti máte se zákonem číslo 106 o svobodném přístupu k informacím?

Testovali jsme úřady na to, aby řekli, jaké platy a odměny dávají svým vysokým úředníkům, a v 90 procentech případů jsme se informací nedočkali. Ale přišli jsme třeba na to, že bývalá ministryně spravedlnosti dávali svým kámošům statisícové odměny. Byli tam lidé, kteří brali více než prezident.

Dále prezidentské milosti. Psali jsme o chlapovi z Prostějova, který dostal milost, i když ho všechny soudu jednoznačně odsoudily. Ale prezidentská kancelář to odmítla zdůvodnit. Klaus totiž řekl, že má nějaký posudek, ukazující, že je nevinný. Tak jsme řekli: „OK, tak ho ukaž.“ Ale to ne. Takže se teď soudíme.

Nebo jiný příklad. Ministr financí měl léta nevídanou feudální pravomoc, a to odpouštět daně. Vždycky se šušovalo, že se to odpouští na základě nějakého politického klíče a bůhví, jestli se občas někomu něco nešoupne. Kolega si na to napsal stošestku a oni mu řekli, že mu to dají za 100 tisíc. Ministerstvo dělá obstrukce tím, že vám to dají, ale jedině za těch 100 tisíc. Podal si tedy žádost o nějaký protikorupční grant, dostal na to peníze, plus něco mu přihodila i redakce. A pak z toho bylo velké téma.

Jak jste se k tomu tématu daňových pardonů dostali?

Už někdy za Paroubka vzniklo podezření, že to odpustili nějakému jeho kámošovi. Také různě z toho byznysu prosakují zprávy, že někdo ten odpustek dostane, a někdo ne. Každá taková pravomoc, kterou není vidět a nepadá na ni světlo, automaticky u dobrých novinářů vyvolává otázku: „Tak jak to tedy je? Pojďme se na to podívat!“

To znamená, že na začátku nemusí být žádný tip. Tady na začátku žádný nebyl, byl to úplně čistý stůl. Radek (*Radek Kedroň je autorem série článků o podezřelých ministerských pardonech*) si řekne: „Tak mluví se už o tom dlouho, byla tady ta kauza s Paroubkem, tak já to otevřu.“ No a povedlo se.

Chtěl bych se ještě zaměřit na seriál o hazardu. Jakým způsobem jste pátrali po tom, kam míří peníze hazardních firem určené na dobročinné účely?

Tomuto tématu se nikdo příliš nevěnuje. My jsme to vlastně loni (v roce 2010) poprvé otevřeli pořádně, protože každý vždycky napsal jenom: „To hrozné, hazard zaplatí tři a půl miliardy a nikdo pořádně neví, kam to jde.“ My jsme si řekli, že to uděláme pořádně, budeme na tom pracovat třeba měsíc, abychom se k něčemu dobrali. No a povedlo se.

Ministerstvo financí na podzim zveřejní na webu seznam obdarovaných subjektů, a teď vás čeká ta nejnudnější práce. Projedete si ten seznam tři a půl tisíc položek a jedete. Třeba Světluška, občanské sdružení, 50 tisíc. Najdete si v Googlu sdružení Světluška, ano má stránky, funguje. Potom si v Newtonu najdete, že předávali nějaký dar někomu a v pohodě. Většinou si takhle vybíráte dary třeba nad půl milionů.

Pak tam vidíte 3 a půl milionu, občanské sdružení Vivacitas. Najdete si v Googlu a nic. Najdete si v rejstříku ministerstva vnitra, kde jsou registrovaná občanská sdružení, kde tedy je, ale vzniklo teprve před půl rokem. Najdete si jeho adresu na mapách Google, kde vám vypadne, že je to nějaká chalupa v polích. A zbystříte.

Vypíšete si několik těch problémových a potom zjišťujete. Jedete se podívat na místo a zjistíte, že ta chalupa má zatlučené okna. Nebo zjistíte, jako v případě toho sdružení Vivacitas, že je to nějaký lovecký srub a obrovská obora, kde běhají daňci. Většinou pak zjistíte, že ty peníze skončily tam, kde neměly, tedy u nějaké divné firmy nebo u divného projektu, který ani navíc není neziskový.

V případě peněz, které šly na výstavbu hotelu a lyžařského areálu Plešivec se dokonce podařilo přímo prokázat vazby mezi hazardními firmami a těmi obdarovanými...

U všech darů musí být napsaný účel, na co to dávají. Ale v tomhle případě v tom seznamu bylo napsáno: „Skiareál Plešivec, účel sportovní, 2 miliony.“ A takhle to tam bylo několikrát. Tak jsme si říkali: „Co to je Skiareál Plešivec?“ Tak zase Google, rejstříky. Přes obchodní rejstřík jsme zjistili, že ty obdarované firmy, které to budují, a hazardní firmy jsou personálně provázané. Vždycky se říkalo, že hazardní firmy posílají peníze samy sobě a tohle byl takový první důkaz.

No a pak už se jen volá a zjišťuje. Zkoušíte to všemožně ověřovat, voláte všem těm lidem, snažíte se získat nějaká vyjádření. Což je v tomto případě docela těžké, protože lidé v hazardu zrovna moc veřejně nevystupují. V tomto případě jsme zajeli za starostou a ten to všechno ochotně potvrdil.

Jak jste postupovali ve chvíli, když jste o nějakém sdružení nebo firmě našli pouze záznam v rejstříku a nic více? Jak získáte alespoň telefonní kontakt?

Zkoušíte googlovat a občas se objeví někde nějaké číslo. Když ne, jedete přímo na místo. Zjistíte, že jde o činžák se spoustou adres, takže se zeptáte vrátného, jestli tam sídlí. On sice řekne, že ne, ale má tam pro případ, kdyby přišla pošta, číslo na nějakého pána. Zavoláte tomu pánovi, ale ten řekne, že se nebude k ničemu vyjadřovat. A tím jste skončili. V tu chvíli ale můžete v článku pracovat s tím, že jsou to veřejné peníze a ten kdo je využívá, má nějakou povinnost o tom mluvit.

Někdy je možné dohledat třeba to, že hazardní firma sídlí na stejné adrese, jako ta obdarovaná občanská sdružení. V tu chvíli už máte nějakou indicii, která se dá do těch novin použít. Napíšete, že sdružení v podstatě neexistuje, dostává několikrát za sebou spoustu peněz a ještě sídlí na stejné adrese. Obecně je ale možné říct, že u občanského sdružení se nedozvíte vůbec nic. Je to nejdokonalejší forma, jak něco ukrýt.

Zákonodárci teď přijali zákon, který tuto praxi s vyváděním peněz z hazardu omezuje. Myslíte, že k tomu dopomohl i ten tlak ze strany médií?

Já si myslím, že ano. O tom problému se sice mluvilo dlouho, ale společenská poptávka spíš byla po tom, aby se zprůhlednilo povolování automatů. Na každém rohu máte dneska hernu a starostové, kteří jsou v Parlamentu, velmi prosazovali, aby se s tím něco udělalo. A díky tomu, že se o tom píše, to pak rozšířili i na tyto povinné odvody.

Roli zřejmě sehrálo i to, že stát nemá peníze. A ve chvíli, kdy mu tady utíkají stamiliony na takových věcech, tak raději ten hazard zdaní a mají jistých nějakých 7 nebo 8 miliard, než aby mu 3 a půl každý rok utíkalo. Takže je to kombinace všeho. Ale kdyby se o tom nepsalo, tak to tady bude fungovat dál.

Některé firmy mají ze zákona povinnost vydávat výroční zprávu. Je z ní možné něco zjistit?

Sice mají povinnost dávat ji do sbírky listin, ale nedodržují to, protože sankce za to nejsou skoro žádné. Ale zase když to tam některé firmy dávají, i když jsou mafiánské, tak z účetní uzávěrky občas něco vyčtete. Třeba že firma, která získala zakázku a tváří se jako ctihodná firma, neudělala doposud žádný obrat. Takže co to je za firmu, která si troufne na stavební zakázku za půl miliardy a přitom nic nedělá? Nebo tam mají napsané, že tato firma ještě vůbec nezačala činnost a mají tam samé nuly. No a v tu chvíli je to podpurný argument, že tato firma je divná.

Jaké využití má pro novináře katastr nemovitostí?

Především zjistíte, komu konkrétní nemovitost patří. Pak jestli je na ní nějaké věcné břemeno, tedy jestli si třeba na to člověk vzal hypotéku. Na katastru si můžete vyžádat také přímo kupní smlouvu. To je docela dobrá zbraň, když potřebujete vědět, za kolik ten člověk nemovitost koupil. Navíc zjistíte, u které banky a jakou částku si ten člověk půjčil. To je dobré, když potřebujete někomu dokázat, že nemovitost levně koupil od státu, vzápětí ji drazo prodal a vydělal na tom.

Nebo si můžete zaplatit dálkový přístup. Pak nemusíte pro všechno chodit na katastr osobně. Online si zadáte jméno člověka nebo přímo IČO firmy, a tím získáte přehled vlastnictví, tedy co všechno ten člověk nebo firma vlastní. Což je užitečné a pro novináře velmi pohodlné. Pro smlouvu sice musíte na katastr vždycky, ale předtím si necháte zobrazit, co ten člověk všechno vlastní. To protřídíte a na ten katastr pak jdete jen pro to, co potřebujete.

Do jaké míry si redaktor nějaký námět zpracovává sám, než s tím seznámí svého nadřízeného nebo šéfredaktora?

Já za svým nadřízeným jdu ve chvíli, kdy už vím, že jsem něco zjistil. Sice to nemám úplně dokonalé, ale mám třeba vytipovaných deset hazardních dotací, které jsou podezřelé. Ještě jsem nikomu nevolal, nemám to podrobně, ale vím, že je to podezřelé. Řeknu: „Dej mi na to týden a já ti potom udělám seriál třeba pěti článků, jak se krade.“ No a on to odsouhlasí a začnu na tom pracovat. Nebo jde o jeden text, třeba o tom, že nějaký úředník něco ukradl, a vy ho potom rozvíjíte. Druhý den si posbíráte ohlasy z politiky a tak to táhnete dále.

Na druhou stranu, když jsme připravovali seriál o hazardu, měli jsme v redakci, trochu potíží. Ve chvíli, kdy jsme to táhli už asi týden, vznikl tam ten efekt, že ti šéfové řeknou: „Jé, zase hazard. Už toho nechte, už jste to napsali.“ „Ale my máme ještě zajímavé tady toto.“ „No jo, tak na stranu pět.“ Potom se s nimi musíte hádat, že se to prostě musí napsat. Ale je pravda, že čtenář se tím nesmí unavit.

Příloha č. 5

Rozhovor s Davidem Macháčkem, reportérem investigativního pořadu Reportéři ČT

Rozhovor se uskutečnil 2. března 2012 v Olomouci.

Kdo je to investigativní novinář?

To je novinář jako kterýkoliv jiný, není to žádná speciální profese v médiích. To spojení označuje novináře, který pátrá, tedy pátracího novinář nebo novináře zjišťujícího informace, což je ovšem základní princip žurnalistiky obecně. Protože práce s přejatými informacemi patří do servisní části novin, jako je kulturní nebo sportovní přehled. Ale když pomínu specifické žánry jako rozhovor nebo analýza, tak jakýkoliv další jiný text připravovaný do novin by měl být investigativní. Novinář by se měl vždy se zajímat o věci v pozadí, a to ne proto, že chce odhalit něco nelegálního, ale aby poznal celý kontext informací, které chce čtenáři předložit.

Podle mě je investigativní novinář více marketingovou kategorií nebo nástrojem pro selfpromo médií, než označení seriózní novinářské profese nebo nějakého vydělení. K tomu označení se totiž nabalují věci, které vnímáme pocitově. Tedy že jde o novináře, který je možná lepší než ostatní, pohybuje se v nebezpečném prostředí a rozkrývá korupci nebo podvody. Takže si do něj projektujeme nějakou naši představu, že je to novinář, trochu kriminalista, trochu akční hrdina. Ale to je nesmysl. Za investigativního novináře se může označit kdokoliv, kdo dohledává informace a snaží se rozkrývat kontext.

Přece jen takovým jedním parametrem toho, co se u nás označuje za investigativní žurnalistiku, je skutečnost, že investigativní novinář má pro přípravu článku nebo reportáže více času. Není tlačěn uzávěrkou a nemusí generovat obsah každý den. Není právě toto možné označit za investigativní žurnalistiku?

To je jiné dělení v novinách. Mělo by to být tak, že i normální článek, třeba teď aktuálně o reformě školství, by se neměl připravovat ze dne na den, a to jen proto, že dnes ministr Dobeš uspořádá tiskovku a zítra to musí být v novinách. Je chyba českých médií, že si nechávají tento rytmus diktovat. Klidně v novinách může být informace, která na té tiskové konferenci zazněla, ale dobře zpracované téma tam může být za dva dny i za týden. Ale česká média posledních deset let provozují lehkou atletiku a soutěží mezi sebou na čas. Kdo to bude mít dříve, je lepší. Důležité je, že jsme to my, abychom mohli sami sebe citovat a sami na sebe upozorňovat. Obsah jde úplně stranou.

Investigativní novinář je atraktivní marketingová nálepka, proto všechny redakce chtějí někoho takového mít, nebo někoho ve svém týmu tak alespoň označit, aby ukázali, že ho mají. Je to jako ve fotbale. Někdy fotbalista, který vůbec není nejlepší, hraje v základní sestavě, protože je to bezvadný marketingový tahák. Je pravda, že po těchto lidech se pak nechce, aby měli ten denní provoz.

Ale více času není výsada investigativního novináře. Není kritériem, že investigativní novinář by měl mít na přípravu článku více času, než ostatní novináři. Měli by ho mít všichni, klasičtí novináři i političtí zpravodajové. Příprava obsahu na ten běžný denní provoz má být věcí elévů nebo lidí, kteří nemají možná na to, aby dělali klasickou novinářinu. Jenže česká média chtějí ukázat, že mají investigativní novináře a pořád žijí svůj sen od aféry Watergate, že nejlepší je ten, kdo položí ministra nebo vládu, a do toho upírají své síly.

Myslíte tedy, že cílem toho, co se u nás označuje za investigativní žurnalistiku, je jakoby apriori někoho svrhnout?

Oni vám všichni budou říkat, že to dělají z nějakých šlechetných pohnutek a chtějí rozkrývat nepravosti a zamezit rozkrádání. Ale novináři jsou ješitní, sebestřední a chtějí být slavní jako herci a zpěváci. Těch, kteří to dělají z toho bytostného přesvědčení, je málo. Jinak je to touha proslavit se, být citován a mít ten zářez na pažbě: sundal jsem ministra.

V normální společnosti rozkrývá zlodějiny policie, státní zastupitelství a nedělají to novináři. Novináři to u nás občas suplují, ale není to proto, že jsou lepší, než policisté a v médiích pracují talentovaní, nadaní a chytrí lidé. Důvodem je, že policie nechce nebo nemůže vyšetřovat, proto těm novinářům něco předhodí a oni se někde doptají za ně.

Když tedy mámě nějakou kauzu, ve které novinář odhalí, že se třeba plýtvá veřejnými prostředky, jak to vnímat? Předpokládám, že odhalit něco takového v rámci toho zmiňovaného běžného denního provozu, je téměř nemožné.

Ale není. Jen člověk nesmí být líný, musí si věřit nebo musí mít vedle sebe síť konzultantů. I regionálnímu novináři, na kterého se někdo z Prahy bude dívat skrze prsty, protože pracuje v Bruntálském deníku, se může podařit rozkrýt mechanismy, jak se rozkrádají veřejné peníze a dotace. Ten člověk není závislý na tom, že vám nějaký policista přinese hotový spis a řekne: „Hele, koukni se na to a napiš o tom.“ Nebo vám to přinese něčí advokát, protože jde o mocenský boj mezi znesvářenými stranami a někdo prostě ty informace novinářům napráská.

Na regionální úrovni od toho můžete být odstřiženi. Nikdo za vámi nepřijde, žádný místní policista tam nic nevyšetřuje. Díky tomu, že ten novinář zná dobře obecní rozpočet, může třeba zjistit, že polovina rozpočtu jde na modernizaci veřejného osvětlení. Pak zjistí, která firma to dělá a co za tím je. Chodí na zastupitelstvo, nechá si předložit veřejně přístupné dokumenty, a tam zjistí, jak se manipuluje s výběrovým řízením.

Třeba Jaroslav Kmenta už několikrát na svých přednáškách nebo v rozhovorech zmínil, že mu občas chodí e-maily od regionálních novinářů, kteří na něco přijdou, ale tlaky zvenčí jim brání něco takového zveřejnit.

To je nesmysl. Může na něj tlačit šéf něčeho jako Bruntálský hlasatel, co vychází jednou týdně a tváří se jako nezávislý informační noviny, ale jsou to inzertní noviny. Věřím tomu, že tam jeho nadřízení řeknout, ať o tom nepíše, protože to ohrožuje byznys. Takový člověk na něco přijde, ale protože to nemá kde prezentovat, pošle to někomu, kdo to zveřejnit může.

Mnohem častěji se stává, že sám novinář si nechce rozházet vztahy v regionu, kde bydlí. Někdy je to legitimní, protože tam žije jeho rodina a příbuzní. Když odhalí rozkrádání na základní škole, jejímž zřizovatelem je městský úřad, na kterém pracuje jeho tatínek, tak se bojí. Nechce tohle rozpoutat, protože by si rozhodil svůj vlastní byznys. Řekne si: „Proč bych zneprátelil členy rady, když jsem závislý na tom, že mi každý týden prozradí, co zrovna řeší?“ Pak může psát zprávy o tom, že ve městě se chystá nová kanalizace nebo město vybuduje u školy sedm nových přechodů pro chodce. Ale když si ty vztahy jednou rozhází, zastupitelé se s ním přestanou bavit a on je v tom regionu vyřízený. Ostatní místní noviny nebo rozhlas ty zprávy mít budou a jeho vyobcují.

Já jsem si tím prošel a možná jsem na ty lidi zbytečně přísný. Ale je za tím jejich lenost. Prostě nedělají třeba některé věci po večerech, když na to v práci nemají čas. Je potřeba si věci dohledávat, studovat zákony a zjišťovat, jestli vás někdo nevodí za nos. Jediná dobrá novinářina je taková, při které si věci ověříte sám a přijdete na ně. Ne, že vám to řekne ten advokát, který se na vás obrátil. Vy sám si musíte ty věci nastudovat a ověřit si, jestli to ten advokát jen účelově neinterpretuje.

Já si myslím, že někdy na to ten člověk nemá. Neodkáže se rychle orientovat v obchodním zákoníku, ve správním řádu a podobně, nemá síť nezávislých konzultantů, je na to sám a prostě to nezakryje.

Je tedy oprávněná kritika některých mediálních odborníků nebo čtenářů, že se čeští novináři stávají nástrojem politických her a nedokáží přijít s nějakým odhalením založeným na vlastním pátrání?

Já si to myslím, i když v těch médiích pracuji. Řadu těch lidí znám, pracoval jsem s nimi. Nemyslím si, že je to jejich zlý úmysl nebo že s touto pohodlností už vstupují do té práce. Zkrátka je semele ten režim a ten tlak, že to musí dělat rychle. Noviny potřebují každý den otvírák.

Tím, že v Reportérech vysíláme jednou týdně tři reportáže, máme oproti ostatním tu výhodu, že nemusíme produkovat šestkrát v týdnu nějakou „breaking news“. I tak je to pro nás občas těžké, a to právě proto, že jsme naprosto odstřižení od politiků a neexistuje, že bychom natáčeli kauzu, na kterou nás upozorní pouze nějaký politik nebo nám někdo něco donese. My máme ten luxus, že můžeme takovou informaci prověřovat úplně sami a sestavit až na základě toho, co zjistíme.

Jasně, politik vám řekne, že v Libereckém kraji se krade na mistrovství světa v lyžování. Nebo vás upozorní: „Podívejte se na slučování škol v Klatovech. Za tím je snaha ovládnout majetek, sestěhovat školy do jedné a dvě lukrativní budovy někomu přepustit.“ Ale to nevádí, protože na rozdíl od novin, které s tím jdou za pád dní ven, my můžeme zjišťovat celé to pozadí. Jestli je to pravda a jestli to ten, který nás upozornil, nepřibarvuje.

Zmiňoval jste neustálé generování nového obsahu, potažmo kauz. Občas mám pocit, že ti čtenáři jsou tím už přehlceni a jedna kauza přebíjí druhou. Má to ještě z dnešního pohledu nějaký smysl? Není riziko, že se kvůli stále novým kauzám zapomíná na ty staré?

Ano, taky proto politici generují úmyslně nové kauzy, aby se odsunula pozornost od té, které je jim nepříjemná. Stačí se podívat na to, kolikrát se stalo, že když se objevila nějaká velká kauza na nějakou politickou stranu, najednou ta samá politická strana z ničeho nic kontaktovala během týdne novináře v jiném médiu a upozornila je, že ta druhá strana má tento malér. Tím se rozpoutá jiné mediální téma a odvede pozornost od toho původního.

Investigativní novinář to bude vždy bránit, ale čtenáře to nezajímá, protože stejně všechno skončí na konstatování, že se krade. Je to pro ně na stejné úrovni jako večerní seriál v televizi. Lidé to čtou v novinách stejně, jako koukají na seriál. Výplň volného času, detektivka, bezvadné. Když je to živě napsané, jak se sešli lobbisti, jak domlouvali, že vytunelují pražský rozpočet, tak to lidi baví, jako by se koukali na Dobrodružství kriminalistiky.

Je tedy chyba v tom českém publiku, že ty zprávy pouze zkonsumuje?

Ne, publikum za to vinit nemůžeme. To je naprosto přirozené.

Ale podívejme se na některé západní země. Když třeba v Německu, stejně jako nedávno, napíšou, že si prezident vzal nějakou kontroverzní půjčku, ten občanský tlak tak velký, že on rezignuje. V Česku to tak nefunguje.

Protože tam to médium, které s tím přijde nebo tu agentu nastolí, je sebevědomé a celou dobu otevřeně křičí: „Tehle člověk je lump a tohle provedl. I když to neříká nikdo jiný kolem nás, ostatní noviny to nepřevzali a neříká to ani opoziční politická strana, tak my tady máme důkazy a říkáme, je to tak.“ Ale u nás ty noviny nemají takovou odvahu. Na poradách v českých denících se v první řadě hlídá, co mají ostatní a co mají weby. Vymýšlí, jak to dají do novin a jak případně zpracují jinak, když s tím nepřišli první. A vůbec nevěří vlastní agendě.

Jakou mají pozici novináři v České televizi? Objevují se nějaké tlaky?

Podle mě mají stejnou pozici jako kdekoliv jinde.

Kdybychom například srovnali Soukromá dramata na Primě a pořad Reportéři ČT. Je ta pozice reportérů stejná?

U nás je situace mnohem lepší, protože nejsme pod komerčním tlakem a omezením jako Soukromá dramata. My si můžeme dovolit točit i věci, které nejsou prvoplánově tak chytlavé, jak musí být v Soukromých dramatech. Oni si musí vybírat věci, které v tom primetimu chytanou většinového diváka. Musí to být srozumitelné příběhy, musí v nich být hodně emocí a musí to být pochopitelné. Samotné sdělení rozkryli jsme, jak se krade, lidi nebaví.

Ten komerční tlak je mnohem silnější, než ty fámy kolem České televize, že my jsme pod nějakým politickým tlakem nebo kontrolou. Někdy samozřejmě politici volají předtím, než se nějaká reportáž odvysílá, protože vědí, že se to natáčelo. Ale já si nevybavuju jedinou věc, kterou by to ovlivnilo. Ale to, že volají, je normální. Je to jejich právo a mohou to zkoušet.

V České televizi je teď spíše tlak na to, aby se věci ještě více zpřesňovaly a mnohem silněji prezentovala tvrdá fakta. Více se teď hlídá, aby vypadly všechny takové ty dojemové věci

z reportáží. Nebudeme vysílat, že je nějaká zakázka podezřelá. Ano, v tomto funguje jakoby cenzura České televize, s těmito zprávami jsme skončili. Buď je tam něco nekalého a my to ukážeme, nebo to neodvysíláme. A pokud je to podezřelé, musíme umět doložit proč. Poskládat i ty nepřímé důkazy tak, aby divák věděl, že je potřeba se o tohle zajímat, protože je tady velmi silné podezření.

Jak novinář postupuje, kontaktuje-li ho anonymní zdroj a nabízí informace?

Já osobně většinou trvám na tom, že se chci s tím člověkem sejít osobně. Tím, že si s ním popovídáte, jednak poznáte, co je zač, ale také můžete zjistit něco o jeho motivaci, proč vám tu informaci nebo materiály poskytnul. V tom rozhovoru někdy můžete položit otázku, která tu motivaci pomůže odhalit, například: „Znáte tohoto člověka? Proč mi to dáváte zrovna teď?“

Ale neplatí, že pokud vám něco řekne nedůvěryhodný člověk, zhrzený úředník nebo zaměstnanec, který byl propuštěn, že se tím nemáte zabývat. Ty věci si totiž můžete následně ověřit jinde a pak nevidím problém v tom to publikovat. Pokud jde o závažnou věc nebo zločin, není motivace nebo důvěryhodnost rozhodující. Publikujete to i tak.